

a falu

2021. tavasz/nyár

XXXVI. évfolyam

Megjelenés minden évszakban

› A hazai családtámogatási intézkedések hatása a demográfiai folyamatok alakulására

› Elmaradás vagy lemaradás Nógrád megyében?

› Hajdú- Bihar megye településeinek fókuszában a gasztronómiai turisztikai termékek

› Turisztikai fejlesztés vizsgálata Csíkszenttamáson

Szerzők

- Csatári Dóra PhD hallgató, Debreceni Egyetem, Ihrig Károly Gazdálkodás- és Szervezéstudományok Doktori Iskola
- Hegedűs Szilárd főiskolai docens, Budapesti Gazdasági Egyetem, Pénzügyi és Számviteli Kar, Pénzügy Tanszék
- Komarek Levente egyetemi docens, Szegedi Tudományegyetem, Mezőgazdasági Kar, Gazdálkodási és Vidékfejlesztési Intézet
- Kovács Helga tanársegéd, Szegedi Tudományegyetem, Mezőgazdasági Kar, Gazdálkodási és Vidékfejlesztési Intézet; PhD hallgató Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem, Gazdaság- és Regionális Tudományok Doktori Iskola
- Kútvölgyi Viktória PhD hallgató, Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem, Gazdaság- és Regionális Tudományok Doktori Iskola
- Makra László egyetemi tanár, Szegedi Tudományegyetem, Mezőgazdasági Kar, Gazdálkodási és Vidékfejlesztési Intézet
- Molnár Petronella tanársegéd, Budapesti Gazdasági Egyetem, Pénzügyi és Számviteli Kar, Pénzügy Tanszék

nyár

József Attila

NYÁR

Aranyos lapály, gólyahír,
áramló könnyűségű rét.
Ezüst derűvel ráz a nyír
egy szellőcskét és leng az ég.

Jön a darázs, jön, megszagol,
dörmög s a vadrózsára száll.
A mérges rózsza meghajol -
vörös, de karcsú még a nyár.

Ám egyre több lágy buggyanás.
Vérbő eper a homokon,
bóbiskol, zizzen a kalász.
Vihar gubbaszt a lombokon.

Ily gyorsan betelik nyaram.
Ördögszekéren hord a szél -
sattan a menny és megvillan
kék, tünde fénnel fönn a tél.

A FALU

Alapítva: 1985

Alapító: Agroinform Kiadó
és Nyomda Kft.

A Szerkesztőbizottság tiszteletbeli
elnöke:

Dr. Nagy István
agrárminiszter

Főszerkesztő:

Dr. Komarek Levente

A Szerkesztőbizottság tagjai:

Dr. Mikó Edit
Dr. Rákóczi Attila
Dr. Szalka Éva
Dr. Szöllősi László
Dr. Takács István
Dr. Vásáry Miklós
Dr. Zádori Iván

Felelős kiadó:

Bozzay Péter ügyvezető

1223 Budapest Park utca 2.
Telefon: 06-1-362-8100
Központi e-mail cím:
hermanottointezet@hoi.hu
E-mail: afalu@hoi.hu
www.agrarlapok.hu

ISSN 0237-4323

Megjelenik minden évszakban

Tartalom

5

Miniszteri Köszöntő

7

**A Falu c. szakmai folyóirat
új szerkesztőbizottsága**

11

**A hazai családtámogatási
intézkedések hatása
a demográfiai folyamatok
alakulására**

Kovács Helga,
Makra László,
Komarek Levente

31

**Elmaradás vagy lemaradás
Nógrád megyében?
A történelmi Nógrád
vármegye magyar
és szlovák vállalatának
összehasonlító elemzése**
Molnár Petronella,
Hegedűs Szilárd

59

Székely gasztronómia
Kútvolgyi Viktória

71

**Turisztikai fejlesztés
vizsgálata
Csíkszenttamáson**
Kútvolgyi Viktória

49

**Hajdú- Bihar megye
településeinek fókuszában
a gasztronómiai
turisztikai termékek**
Csatári Dóra

A **falv** szerzői és lektorai – a folyóirat újraindítása óta – díjazás nélkül végzik a munkájukat, ezzel járulnak hozzá a fenntartásához. A megjelent írásművek ezért csak a szerző, illetve a Kiadó hozzájárulásával használhatók fel.

Tisztelt Olvasó!

A XXI. század egyik nagy kihívása, hogy miként tudjuk megőrizni és megújítani azt a különleges társadalmi, szociológiai, gazdasági egységet, amelyet vidéknek nevezünk.

A feladat nem egyszerű, ugyanakkor jövőnk szempontjából elengedhetetlen, hogy válaszokat találjunk ezen kihívásokra.

Ennek egyik első lépése, hogy újra meg kell szeretnünk a fiatalokkal a vidéki élet szépségét, kihívásait, el kell oszlatni azokat a sztereotípiákat, hogy aki gazdálkodásra adja a fejét, az bizonytalan jövőt választ. Valós alternatívát kell nyújtani a fiatal generáció részére, hogy a gazdálkodásban, a vidéki létben sokkal inkább perspektívát, életre szóló egzisztenciális biztonságot, munkalehetőséget és kihívást lássanak. Szükséges továbbá a ma is tevékeny gazdákat megerősíteni abban, hogy Magyarország számít rájuk és elismeri munkájukat.

Fontos feladatunk annak tudatosítása, hogy ma már az agráriumban egyre erőteljesebben megjelenő technológiai fejlődés és digitalizáció nem csak megkönnyítheti a fizikai munkavégzést, de megköveteli a résztvevőktől a folyamatos tanulást, ismeretbővítést is. Korszerű, naprakész tudás nélkül ma már elképzelhetetlen a sikeres gazdálkodás, ebben a folyamatban a kormányzat mellett az agrárértelmiségnek, az agrártudományos közéletnek óriási felelőssége, feladata van.

Ezért szorgalmat öltök, hogy egy olyan nagymúltú folyóirat, amely eddig is tudományos igényű rendszerrel és építő javaslatokkal megfogalmazva vitte előre ezen folyamatot, most megújulva folytatja értékőrző és értékteremtő munkáját.

Köszönöm a Herman Ottó Intézet Nonprofit Kft.-nek, mint kiadónak, hogy a lap megújítását előmozdította. A hazai agrárfelsőoktatás szereplőinek pedig, hogy fontosnak ítélték a lap szerkesztőbizottságában való cselekvő részvételüket. Köszönöm a megtisztelő felkérést, hogy ennek a bizottságnak a tiszteletbeli elnöke lehetek.

Azt gondolom, hogy ez az összefogás jól kifejezi azt a közös felelősségvállalást, amelyet mindannyian érzünk az agrártársadalomért.

Kívánom, hogy a megújult Falu folyóirat ismét képes legyen betölteni hivatását a vidék társadalma és az agrártudományos közélet felé.

Tanulságos és inspirációban gazdag olvasást kívánok a kedves olvasóknak!

Dr. Nagy István
agrárminiszter
a Szerkesztőbizottság tiszteletbeli elnöke

A Falu c. szakmai folyóirat új szerkesztőbizottsága

Dr. Komarek Levente a Szegedi Tudományegyetem Mezőgazdasági Kar, Gazdálkodási és Vidékfejlesztési Intézetének habilitált egyetemi docense, intézetvezetője, a Kar oktatási dékánhelyettese. Tudományos fokozatát (Ph.D.) földtudományokból (Szegedi Tudományegyetem, 2008), valamint gazdálkodás- és szervezéstudományokból (Nyugat-magyarországi Egyetem, 2013) szerezte. 2016-ban habilitált a Debreceni Egyetemen (Ihrig Károly Gazdálkodás- és Szervezéstudományok Doktori Iskola). 2007-től az MTA Köztestületének tagja (IX. Gazdaság- és Jogtudományok Osztálya, Regionális Tudományos Bizottság). Az MTA Szegedi Területi Bizottság, Mezőgazdasági Szakbizottság, Agrárökonómiai Munkabizottság titkára 2013 óta. A Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem Gazdaság- és Regionális Tudományok Doktori Iskolájában témavezetőként tevékenykedik. Az Agrármodernizációs és Régiófejlesztési Alapítvány kuratóriumának 2015-től tagja. Az Agrárgazdasági Igazságügyi Szakértői Testület munkájában 2018 óta vesz részt. Szakterülete a vidékfejlesztés, a területfejlesztés és a regionális gazdaságfejlesztés. *E-mail: komarek.levente@mgk.u-szeged.hu*

Dr. Mikó Edit a Szegedi Tudományegyetem Mezőgazdasági Kar dékánja, az Állattudományi és Vadgazdálkodási Intézetének habilitált egyetemi docense. Tudományos fokozatát (Ph.D.) állattenyésztési tudományokból (Debreceni Egyetem, 2012) szerezte. 2017-ben habilitált a Széchenyi István Egyetemen (Wittmann Antal Növény-, Állat- és Élelmiszer-tudományi Multidiszciplináris Doktori Iskola). 2012-től az MTA Köztestületének tagja (IV. Agrártudományok Osztálya). Az MTA Szegedi Területi Bizottság, Mezőgazdasági Szakbizottság, Állattenyésztési és Vadgazdálkodási Munkabizottság tagja 2013 óta. A Széchenyi István Egyetem Mezőgazdaság- és Élelmiszertudományi Kar Wittmann Antal Növény-, Állat- és Élelmiszer-tudományi Multidiszciplináris Doktori Iskolában témavezetőként tevékenykedik. Az Agrármodernizációs és Régiófejlesztési Alapítvány kuratóriumának 2019-től tagja. *E-mail: miko.edit@mgk.u-szeged.hu*

Dr. Rákóczi Attila a Békés Megyei Kormányhivatal főigazgatója, a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem adjunktusa. Mellettük a Békés Megyei Védelmi Bizottság általános elnökhelyetteseként önkéntes művelési tartalékos honvéd ezredes. A Kétegyháza és Térsége Gazdakör elnöke. Tudományos fokozatát (PhD) környezettudományok területén szerezte 2016-ban. Tagja a Magyar Természettudományi Társulatnak, a Magyar Földrajzi Társaságnak. 2020-tól az MTA köztestületi tagja, az MTA Szegedi Területi Bizottság, Mezőgazdasági Szakbizottság, Agrárökonómiai Munkabizottság és az Állattenyésztési és Vadgazdálkodási Munkabizottság tagja. 2018-ban a Szent István Egyetem Grassalkovich-ösztöndíjasa, 2019-ben Honvédelemért Kítüntetető Cím III. fokozatában részesült. Szakterülete az agrárpolitika, vidékfejlesztés, tájvédelem, pályázatírás. *E-mail: rakoczi.attila@bekes.gov.hu*

Dr. Szalka Éva a Széchenyi István Egyetem, Mezőgazdaság- és Élelmiszertudományi Kar, Agrárökonómiai és Vidékfejlesztési Tanszék egyetemi docense, a Kar dékánja. Tudományos fokozatát (Ph.D.) állattenyésztési tudományok területén (Nyugat-Magyarországi Egyetem, 2003), szerezte. 2003-tól az MTA Köztestületének tagja (IV. Agrártudományok Osztálya). Az Agrárgazdasági Tanács elnöke 2017 óta, a Magyar Rektori Konferencia Agrárbizottságának társelnöke 2019-2021 között. Az Acta Agronomica Óváriensis főszerkesztője 2016 óta. *E-mail: szalka.eva@sze.hu*

Dr. Szöllösi László a Debreceni Egyetem Gazdaságtudományi Kar Gazdálkodástudományi Intézet Üzemtani és Vállalati Tervezés Tanszékének tanszékvezető habilitált egyetemi docense. A Debreceni Egyetemen 2008-ban gazdálkodás- és szervezéstudományok területén szerzett PhD fokozatot, majd 2015-ben habilitált. 2005-ben Pro Scientia Aranyérem kitüntetésben részesült, azóta tagja a Pro Scientia Aranyérmesek Társaságának. 2008 óta aktívan részt vesz a kari és országos tehetséggondozásban (Kari TDT alelnök, tagja az OTDT Agrártudományi, illetve Közgazdaságtudományi Szakmai Bizottságának). 2017-ben Mestertanár Aranyérem kitüntetésben részesült. 2008-tól tagja az MTA Köztestületének, 2021-től pedig az MTA IV. Agrártudományok Osztály, Agrár-közgazdasági Tudományos Bizottságának. 2010 óta tagja a World's Poultry Science Association (WPSA) Magyar Tagozatának és a WPSA European Federation közgazdasági és marketing munkacsoportjának. A Debreceni Egyetem Ihrig Károly Gazdálkodás- és Szervezéstudományok Doktori Iskolájában 2015 óta témavezetőként tevékenykedik. Kutatási területe az agrárökonómia, különös tekintettel az ágazati és vállalati szintű erőforrásfelhasználási, hatékonysági, versenyképességi és fenntarthatósági kérdésekre. *E-mail: szollosi.laszlo@econ.unideb.hu*

Dr. Takács István az Óbudai Egyetem Keleti Károly Gazdasági Kar, Gazdaság- és Társadalomtudományi Intézetének habilitált egyetemi tanára. Tudományos fokozatát (PhD) közgazdaságtudományból (Szent István Egyetem, 1998) szerezte. 2003-ban habilitált a Szent István Egyetemen (Gazdálkodás- és Szervezéstudományi Doktori Iskola). 1999-től az MTA Köztisztületének tagja (IV. Agrártudományok Osztálya, Agrár-közgazdasági Tudományos Bizottság). Az MTA IV. Agrártudományok Osztálya, Agrár-közgazdasági Tudományos Bizottság választott tagja 2015 óta. A Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem Gazdaság- és Regionális Tudományok Doktori Iskolájában valamint az Óbudai Egyetem Biztonságtudományi Doktori Iskolában témavezetőként tevékenykedik. Több hazai, illetve nemzetközi szakmai szervezet tagja. Szakterülete a műszaki fejlesztés, a vállalati pénzügyek. *E-mail: takacs.istvan@uni-obuda.hu.*

Dr. Vásáry Miklós az Agrárminisztérium EU referense, a Budapesti Metropolitan Egyetem Üzleti, Kommunikációs és Turisztikai Karának szakvezető habilitált egyetemi docense és a Szegedi Tudományegyetem Mezőgazdasági Karának tudományos munkatársa. Tudományos fokozatát (Ph.D.) gazdálkodás- és szervezéstudományokból 2008-ban szerezte a Szent István Egyetem, majd 2015-ben habilitált is. A Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem Gazdaság- és Regionális Tudományok Doktori Iskolájában témavezetőként tevékenykedik. 2008-tól az MTA Köztisztületének tagja (IX. Gazdaság- és Jogtudományok Osztálya, Közgazdaság-tudományi Bizottság). 2017 és 2021 között a Magyar Agrárközgazdasági Egyesület főtitkára. Kutatási, tudományos tevékenysége a nemzetközi gazdaságtannal, az uniós szakpolitikákkal és az agrártámogatásokkal kapcsolatos kérdésekre irányul. *Elérhetősége: mvasary@metropolitan.hu*

Dr. Zádori Iván okleveles közgazdász, okleveles humán szervező, habilitált egyetemi docens, a Pécsi Tudományegyetem Kultúratudományi, Pedagógusképző és Vidékfejlesztési Karának külügyi és kapcsolati dékánhelyettese, a PTE KPVK Vidékfejlesztési Intézetének igazgatója. A Jannus Pannonius Tudományegyetem Közgazdaságtudományi Karán Marketing - idegenforgalom szakirányon szerzett diplomát 1999-ben, majd a PTE TTK Felnőttképzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési Intézetében 2003-ban végzett Humánszervező szakon. 2009-ben a Pécsi Tudományegyetem Közgazdaságtudományi Karán szerzett doktori fokozatot, 2018-ban a Kaposvári Egyetemen habilitál. 2002 őszétől tanít, oktatási és tudományos tevékenysége a regionális tudomány és gazdálkodás- és szervezéstudomány keretein belül elsősorban a fenntarthatóság és a vidékfejlesztés témakörével foglalkozik. Emellett piaci és kormányzati szervezetek, intézmények fenntarthatósági kérdéseit és az egyes szereplők válaszreakcióit vizsgálja, amelyek a piaci koordináció keretein belül is hozzájárulhatnak felelősebb gyakorlatok kialakulásához, feltételezve azt, hogy a fenntarthatósági minták tanulhatók és segíthetik az egyes szervezetek, közösségek és egyének sikeres(ebb) alkalmazkodását. *E-mail: zadori.ivan@pte.hu.*

A hazai családtámogatási intézkedések hatása a demográfiai folyamatok alakulására

The impact of domestic family support measures on the development of demographic processes

Kovács Helga – Makra László –
Komarek Levente

ABSZTRAKT

Az Európai Unióban és Magyarországon is csökken a gyermekek és a fiatalok aránya, mely a jövőben komoly társadalmi problémákat fog okozni a szociális szférában, így az egészségügyben és nyugdírendszerben is. Ezen jövőbeni problémákra a jelenben kell választ adni és a jelenben kell orvosolni őket, melynek egyik eszköze a különböző családtámogatási intézkedések.

A kutatás során megállapítottuk, hogy az 1951-2020 közötti hetven év során a demográfiai folyamatok egyik legmeghatározóbb időszaka a Ratkó-korszak volt, melynek intézkedései az 1990-es évekig jelentős hatással voltak a népességszám alakulására. Azonban ez utóbbinál jóval jelentősebb a 2010 után hozott családvédelmi intézkedések hatása, melyek következtében 2015-ben 1,5-re emel-

kedett a teljes termékenységi arányszám, és azóta tartósan ezen az értéken áll.

Mindazonáltal ezzel még távol vagyunk a népesség létszámának fenntartásához minimálisan szükséges 2,1-es teljes termékenységi arányszámtól. Ezért is lenne fontos a minél hatékonyabb családvédelmi támogatások bevezetése, valamint a meglévők további bővítése. A 2019-ben indult Családtámogatási Akcióterv intézkedéseit elemezve megállapítottuk, hogy ezek egy része hatékony, míg bizonyos intézkedések átgondolásra és bővítésre szorulnak, valamint a kései és elhastott gyermekvállalás problémájának nem minden aspektusára adnak megoldást.

Elemeztük a demográfiai folyamatok jövőben várható trendjeit. Eszerint az elveszültek száma, a teljes termékenységi arányszám és a teljes népesség – bár enyhébb mértékben – a jövőben is csökkenni fog. Egy logisztikus

egyennel számolva, Magyarország lakossága 2050-re várhatóan 9 millió fő alá csökken.

Azonban, ha pontos lakosságszám előre-tétítést akarunk készíteni, akkor – többek között – a cigány lakosság jelentősen eltérő paramétereit is figyelembe kell venni, továbbá eleget kell tenni annak az egyre növekvő a társadalmi igénynek, hogy hasznos tagjai legyenek a társadalomnak.

ABSTRACT

The proportion of children and young people is declining both in the European Union and in Hungary, which will cause serious social problems in the social sphere in the future, including the health care and pension systems. These future problems need to be addressed in the present, one of the means of which is the various family support measures.

In this study, we examined the most significant family support measures from the early 1950s and their impact on the population, with particular reference to the Family Support Action Plan launched in 2019, in which we formulated new directions and ways to support families in response to current societal challenges. Attitudes and the situation of women should play a key role in the introduction of new family support measures.

We found that during the seventy years between 1951 and 2020, one of the most significant periods of demographic processes was the Ratkó era, the measures of which had a significant effect on population development until the 1990s. However, the impact of the family protection measures taken after 2010 is much more significant than the latter, as a result of which the total fertility rate rose to 1.5 in 2015 and has remained at that value ever since.

Nevertheless, we are still a long way from the minimum total fertility rate of 2.1 needed

to maintain the population. That is why it would be important to introduce the most effective family protection measures and to further expand the existing ones. Analyzing the measures of the Family Support Action Plan launched in 2019, we found that some of them are effective, while some measures need to be reconsidered and expanded, and do not address all aspects of the problem of late and postponed childbearing.

We analyzed the expected future trends of demographic processes. According to this, the number of live births, the total fertility rate and the total population will continue to decline, albeit to a lesser extent. According to a logistic equation, Hungary's population is expected to fall below 9 million by 2050.

However, if we want to make an accurate population forecast, we must take into account, among other things, the significantly different parameters of the Roma population. Family support measures must take into account the Roma population, which has a population of 900,000, i.e. almost 10% of the total population of Hungary. Furthermore, we must strive that they be useful members of the society, which can only be achieved through education. As the proportion of the Roma population increases, more and more weight is placed on them by the society, and there is a growing social need that they be useful members and citizens of the society who produce more and more value.

1. Bevezetés

Az Európai Unió népessége, valamint a gyermekek és a fiatalok aránya is folyamatosan csökken, mely igaz hazánkra is. A gyermekek és fiatalok arányának csökkenése munkaerőhiányhoz vezethet, továbbá az ebből kialakuló kedvezőtlen demográfiai viszonyok problémákat okozhatnak a szociális szférában, mint például az egészségügyben és nyugdíjrendszerben. Napjainkban ez a problé-

ma a társadalomtudományban sokat kutatott terület. A sajátos életkori spektrumokat és az ezzel kapcsolatos jövőbeni kihívásokat, a jelenben kell orvosolni és megoldásokat találni, mert enélkül a következő évtizedekben komoly társadalmi problémákkal kell szembe néznünk.

Az elmúlt évtizedekben a demográfiai problémák és kihívások orvoslását különböző családtámogatási eszközökkel próbálták megoldani. Az elkészült tanulmány vizsgálja az európai és hazai demográfiai jellemzőket 1949-től napjainkig, valamint az erre az időszakra eső főbb hazai családtámogatási intézkedéseket és azok hatását a reprodukciós folyamatokra.

A tanulmány főbb célja, hogy bemutassa a 2019-ben indult Családtámogatási Akciótervben megfogalmazott intézkedéseket, továbbá, hogyan és kikre vonatkozik, vagyis a társadalom mely rétegeit érinti, kik a jogosultak az egyes kedvezmények és támogatások igénybevételére, illetve milyen feltételekkel és hogyan vehetik azokat igénybe. Ezen kívül a vizsgálat tárgya továbbá az egyes intézkedések várható hatásai a jövőbeni reprodukciós folyamatokra. Az előzőkre alapozva a 2019-ben induló Családtámogatási Akciótervben megfogalmazott intézkedésekre vonatkozóan javaslatok, valamint a jelenlegi társadalmi kihívásokra reagálva új irányok és támogatási formák kerültek megfogalmazásra.

2. Demográfiai kitekintés

Az utóbbi néhány évtized során a termékenységi ráta számos országban drámai módon visszaesett, jóval a termékenység-pótlás alatti szintekre. Ez a csökkenő tendencia a legtöbb országban az 1960-as évektől kezdődött. Ha egy ország termékenységi rátája egy bizonyos szint alá kerül, az általános tendencia szerint az nem kerül vissza a kiindulási értékre (Calot et al. 1998; Burkimsher, 2017;

Rau et al., 2018; Pattaro et al., 2020). A termékenységi ráta csökkenéséhez vezethetnek a társadalmi-gazdasági tényezők változásai, a modern fogamzásgátlás bevezetése, a nők iskolai végzettségének és munkaerő-piaci részvételének növekedése, valamint a politikai és intézményi változások, mint pl. a szocialista rendszerek bukása, a munkaerő-piaci struktúrák változása mind nemzeti, mind regionális szinten, valamint a munka – család összeegyeztetést támogató politikák elérhetősége (Morgan – Taylor, 2006; Balbo et al., 2013; Rindfuss – Choe, 2016).

Európában a népességszám alakulásában az elmúlt 70 évben jelentős változások történtek. Az ötvenes-hatvanas években a termékenység növekedése jellemezte a nyugat- és észak-európai országokat. Ez volt az ún. „baby boom” időszaka a háborút követően. A két említett régió elérte a dél-európai termékenységi szintet, mely végig magas volt ezekben az években. A hatvanas évek végétől az elkövetkező 15-20 év során a gyermekvállalási kedv gyors visszaesése volt jellemző, melyet „baby dust” időszakának neveznek. Ezt követően Észak-Európát átlagosan a stagnálás jellemezte, míg Nyugat-Európában a nyolcvanas évek első felében növekedés, második felében viszont csökkenés volt megfigyelhető. A termékenységi szint csak a kilencvenes évek közepére stabilizálódott. A kelet-európai országok a hatvanas és a nyolcvanas évek vége közötti időszakban viszonylag stabil termékenységi mintát mutattak, majd a rendszerváltást követően egy gyors csökkenési fázis figyelhető meg. A dél-európai országokban a termékenység összességében egyetlen hosszú, elnyújtott azonos mértékű csökkenést mutatott (Gábos, 2005).

Napjainkban Európa egy demográfiai válság közepén van. Számos tanulmány arra enged következtetni, hogy az Európai Unió népessége az elkövetkező évtizedekben tovább csökken. A gyermekek és fiatalok aránya is csökkenni fog az egyes országokban, illetve

régiókban, ezzel szemben a várható élettartam folyamatosan növekszik, az idősek száma és aránya tovább nő a teljes népességet tekintve. Ezzel szemben a várható élettartam folyamatosan növekszik, az idősek száma és aránya tovább nő a teljes népességet tekintve. Ezek az életkori spektrumok kihívások elé állítják az Európai Uniót és hazánkat is. Az egyik nagyon fontos probléma az, hogy miként lehet ösztönözni a fenntartható gazdasági növekedést abban az időszakban amikor a munkaképes korúak száma és aránya csökken. A másik fontos kérdés pedig az, hogy a munkaképes korúak által generált alacsonyabb adóbevételekkel miként lehet megvédeni a szociális jóléti modelleket, mint például a nyugdíjakat és az egészségügyi ellátó rendszert (Eurostat, 2020).

Magyarország a világháborút követő években a születések száma folyamatosan csökkent. Az 1004/1953-as kormányhatározat pozitív intézkedéseket indított el a Ratkó-korszakban, melynek következményeként az 1950-es évek közepén a születésszámokban kiugrás mutatkozott (Kapitány, 2013). A rákövetkező évek csökkenő születésszámában és a teljes termékenységi arányszámában az első kiugrás (1950-1956) az ún. Ratkó-korszakhoz kapcsolódik. A második kiugrás (1974-1979) a 2000-es évek harmincéveseihez kötődik, a harmadik kiugrás (1990-1992) pedig már alig észrevehető szintén a Ratkó-korszak intézkedéseivel és azok hatásával hozható összefüggésbe.

Az ezredfordulót követően csökkenés figyelhető meg a születésszámokban, 2005-ig 95,0 ezer és 97,5 ezer között alakult az élveszületések száma. 2005 és 2008 között növekedés valósult meg, majd ezt követően ismét csökkenés. 2010-től napjainkig 89 ezer és 93 ezer között alakult az élveszületések száma (KSH, 2020). Ezzel egyidejűleg a gyermekvállalási kedv növekedett, azonban ez mégsem járt az élveszületések számának a növekedésével, ugyanis a korábbi 2-3 évtized

csökkenő élveszületés számai miatt a termékeny korban lévő nők száma napjainkban jóval alacsonyabb, ami nem ellensúlyozza a jelen gyermekvállalásainak növekvő számát (Kapitány – Spéder, 2018).

A 2010-es évek elejéig jelentős volt a gyermekvállalás életkorának kitolódása is, ami ezt követően lelassult, majd alig változott (KSH, 2020). Az alacsony iskolai végzettségű csoportokban – jellemzően a fiatalok körében – jelentősen nőtt a gyermekvállalási kedv, továbbá a kétgyermekes családokban is növekedett a nagycsaládossá válás esélye. A gyermekelemek és az egy gyermekesek aránya pedig folyamatosan nő. A kétgyermekesek száma tehát összességében csökken. 2017-re 55%-ra nőtt a házasságban született gyermekek aránya, valamint nőtt a tervezett gyermekszám és a tényleges gyermekszám közötti eltérés a halasztás következtében (Kapitány – Spéder, 2018). Tehát a gyermekvállalás életkora és a termékenység alakulása között ok-okozati összefüggéseket figyelhetünk meg (KSH, 2020).

2010-től emelkedés tapasztalható a teljes termékenységi arányszámában, melynek oka egyértelműen a 2010-től hozott és folyamatosan szélesedő családbarát intézkedések. 2011-ben a teljes termékenységi arányszám 1,23 volt, ami 2019-re csaknem elérte 1,5-öt, melynek köszönhetően ebben az évben 89193 gyermek született Magyarországon (KSH, 2020). Azonban ez még mindig nagyon távol van a népesség újra termelődéséhez szükséges 2,1-es értéktől. A magyarországi termékenység még napjainkban sem éri el az európai uniós átlagot (Kapitány – Spéder, 2018).

2.1. A főbb családpolitikai intézkedések Magyarországon az elmúlt 70 évben

A családpolitika egyik legfontosabb célja a demográfiai folyamatok, ezen belül is a gyermekvállalás kedvező irányba történő befolyásolása. Nincs egységes módszer a családtámogatási eszközrendszer kialakítására.

Az egyes országokban eltérőek ezek állami eszközei (Állami Számvevőszék elemzése, 2019). Ebből kifolyólag áttekintésre került hazánkban az elmúlt 70 év során hozott legfontosabb családtámogatási intézkedéseket és azok hatásait a gyermekvállalási hajlandóságra és a születésszámokra.

Az 1. számú táblázat összefoglalja az 1950-es évektől hozott legfontosabb családtámogatási intézkedéseket hazánkban, mely az 1004/1953-as kormányhatározattal, vagyis a Ratkó-korszakkal kezdődött, mely a teljes abortusztilalom korszakaként él nemzetünk tudatában. A korszak nevét Ratkó Anna egészségügyi miniszter nevére kapta. A korszak előzményeként elmondható, hogy a háborút követő években Magyarországon a születések száma nem érte el a háború előtti szintet sem. 1948 és 1952 között évi 185 ezer és 195 ezer között ingadozott a születések száma, így Magyarország nem teljesítette a szocializmus népesedési törvényében lefektetett célokat. A törvény ugyanis előírta a születések számának növelését. Az 1004/1953-as kormányhatározat pozitív intézkedéseket indított el,

mint pl. a családi pótlék emelése, ingyenes csecsemőkelengye, szülési szabadság meghosszabbítása, az agglégényadó bevezetése és a magzatelhajtás elleni küzdelem meghirdetése. Ugyanakkor a Ratkó Anna, egészségügyi miniszter által kiadott végrehajtási utasítás igazából enyhített az évszázadok óta fennálló elvileg teljes abortusztilalmon, mert bizonyos feltételek mellett engedett a terhességek művi úton történő megszakításának (Kapitány, 2013).

A családok pénzübeli támogatásában a legnagyobb fejleményt a hatvanas években a gyermekgondozási segély 1967. évi bevezetése jelentette. A gyermekgondozási segély bevezetésére a 3/1967. (I. 29.) Korm. rendelet megalkotásával került sor, amelynek végrehajtási szabályait a 3/1967. (II. 26.) MüM rendelet határozta meg. A gyermekgondozási segélyt az 1967. január 1. napján vagy ezt követően született gyermekek után kellett folyósítani. Ez a támogatás a világ leghosszabb időtartamú és legkedvezőbb gyermekgondozási segélye volt a bevezetésekor. A segély összegben 600 forint, termelőszövetkezeti tagok esetében

Év	Intézkedés
1950-1956	Ratkó-korszak (1950-1956): 1004/1953-as kormányhatározat
1967	Gyermekgondozási segély bevezetése
1973	Népesedéspolitikai határozat
1984	Népesedéspolitikai koncepció
1995	Bokros-csomag
2000	„Három szoba, három gyerek, négy kerék” program,
2012	Család és Otthon kormányzati Otthonteremtési program
2014	Nemzeti Reform Program
2015	Családok Otthonteremtési Kedvezménye (CSOK)
2016	Csökken az új lakások ÁFA-ja
2018	A családok éve: gyermekvállalást ösztönző akcióterv
2019	Családvédelmi Akcióterv

1. táblázat

A főbb családpolitikai intézkedések Magyarországon 1950-től napjainkig

Forrás: Gábos, 2005; Kristó, 2015; Állami Számvevőszék elemzése, 2019 alapján saját szerkesztés

500 forint volt, valamint a gyermek 2,5 éves koráig járt (Kristó, 2015).

A családpolitikai intézkedésekben a korábbi évekhez képest lényeges változást az 1973-ban született népesedéspolitikai Politikai Bizottsági – határozatok hoztak, amelyek a GYES és a családi pótlék felemeléséről szóltak. A népesedéspolitikai határozatok kimondták, hogy előnyben kell részesíteni a több gyermekes családokat az állami erőből épült lakások elosztásánál. Továbbá előírták a gyermektelenek által fizetendő családtámogatási hozzájárulás bevezetését. Ezenkívül felszólítottak az abortusz szabályzás szigorítására is. Általánosságban a határozatok a két-háromgyermekes családmodell elérését tűzték ki célul (Vass, 1978; idézi Bódy, 2016).

A nyolcvanas években a legjelentősebb családtámogatási intézkedés az 1984-es új népesedéspolitikai program volt, mely a negatív tendenciák megállítását és egy kisebb népességnövekedés elérését tűzte ki célul. A program 1985-től kezdődött, azonban 1987-től félbeszakadt (Hablicsek – Monigl, 1989). A kialakult válságos társadalmpolitikai helyzet és a romló gazdasági feltételek következtében a közvélemény számára a népesedés és népességpolitika kevésbé volt fontos, mint az azt megelőző években. Ez az érték átrendeződés megmutatkozott a gyermekcikkék áremelésében és abban, hogy a gyermeknevelés érdemibb támogatását kirekesztették az 1987-ben kialakított adórendszerből. Így az 1984-ben meghirdetett célkitűzések ellentétes hatást váltottak ki (Hablicsek – Monigl, 1989).

Az 1995. évi Bokros-csomag a családtámogatási rendszerben komoly változásokat hozott. A Bokros-csomagban a kormány a családtámogatási rendszer termékenység-ösztönző funkcióját nem vette figyelembe. Célja a szegénység enyhítése és a jövedelemegyenlőtlenségek csökkentése volt. A családi pótlék és a GYES jövedelem- és vagyoni szinthez kötését, a várandóssági pótlék egyszeri kifizetéséé történő átalakítását és a GYED megszüntetését

tervezték az intézkedéscsomag első változatában (Gábos, 2005). A Bokros-csomagot követően 2000-ig nem történt jelentős családvédelmi intézkedés.

2000-ben elindult a „három szoba, három gyerek, négy kerék” program, mely arról határozott, hogy minden kiskorú gyermeket nevelő családot megilletett valamilyen mértékű kedvezmény. 2001-től elindulnak a házások, a többgyermekes fiatal családok és más arra rászorultak érdekében a lakáscélú állami támogatások. 2002-től új hangsúlyokat jelöltek ki a családpolitikában, csaknem kétszeresére emelkedett a családi pótlék gyermekenkénti összege. 2010-ig a családpolitikai támogatások rendszere lényegében változatlan maradt (Állami Számvevőszék elemzése, 2019).

2011. január 1-jétől életbe lépett az új családi adórendszer, mely két fontos tényezőt vesz figyelembe, a munkát és a munka melletti gyermeknevelést (Kormányportál, 2011). 2012-ben indult el az új Otthoneremtési Program, mely állami kamattámogatást nyújtott a lakáscélú forinthitelekhez. 20%-ra csökkentették a forintalapú lakáshitelekhez szükséges minimális önerőt. Továbbá új lakások építéséhez vissza nem térítendő szociálpolitikai kedvezményt adtak. Ez a kedvezmény 2015. július 1-től Családok Otthoneremtési Kedvezménye (CSOK) néven lett elérhető. Nemcsak új, hanem használt lakás vásárlására, vagy meglévő lakásbővítésére, sőt már az egy gyermeket vállaló családok is igénybe tudják venni (Állami Számvevőszék elemzése, 2019).

2016-tól 27%-ról, 5%-ra csökkent az új lakások általános forgalmi adója (ÁFA). 2018 a családok éve volt, amikor elkezdődött a gyermekvállalást ösztönző akcióterv megvalósítása. Az akcióterv tovább növelte a családi adókedvezményt, a gyermek kétéves koráig kitolta a diplomás GYED időtartamát, valamint a harmadik gyermek születése után az állam 1 millió forintot átvállal a jelzáloghitel-tartozásból. További intézkedései között szerepelt a bevezetett köldökzsínór program,

a bölcsőde fejlesztési program, a lombikprogram hozzáférési lehetőségének növelése és bővítették az ingyenes gyermekétkeztetésre jogosultak körét is (Állami Számvevőszék elemzése, 2019).

2019 februárjában elindított Családvédelmi Akcióterv intézkedései a családi adókedvezmény, a babaváró támogatás, a nagycsaládok autóvásárlási programja, a CSOK-kölcsön, a jelzáloghitel-csökkentési támogatás, nagyszülői GYED, bölcsőde fejlesztési programok, valamint a négy vagy több gyerekes anyák személyi jövedelemadó (SZJA) mentessége voltak.

2.2. Az élveszületések száma és a teljes termékenységi arányszám (TTA) a legfőbb családtámogatási politikák függvényében Magyarországon (1949-2019)

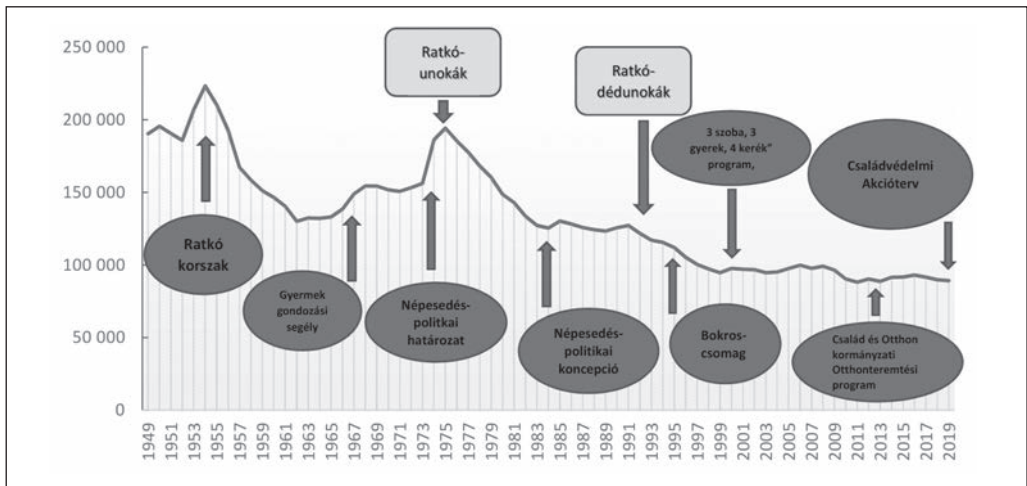
Az elmúlt hetven év legfontosabb családtámogatási intézkedéseinek áttekintése után görcső alá került, hogy ezek függvényében hogyan alakult Magyarországon az élveszületések száma és a teljes termékenységi arányszám. Az 1. számú ábra szemlélteti 1940-

es évek végétől napjainkig az élveszületések számának alakulását.

A Ratkó-korszak intézkedéseinek köszönhetően az 1950-es évek elején megemelkedett az élveszületések száma, majd 1954-től 1962-ig folyamatosan csökkent. Az 1967-ben bevezetett gyermekgondozási segély csekély növekedést hozott az élveszületések számában. 1972 után megugrott az élveszületések száma, mely kisebb mértékben a népeséspolitikai határozatnak köszönhető. Az 1974-1979 közötti markáns kiugrás a Ratkó-gyerekek gyerekei születésével hozható összefüggésbe. Azonban az 1984-ben megjelenő Népeséspolitikai Koncepció célkitűzései ellentétes hatást váltottak ki. A Bokros-csomag komoly változásokat hozott a családtámogatási rendszerben, azonban annak eredményei sem voltak relevánsak a születésszámokra nézve.

A 2. ábra a teljes termékenységi arányszám alakulását mutatja Magyarországon a különböző családtámogatási politikák függvényében 1949-től 2019-ig.

Mind az élveszületések száma, mind pedig a teljes termékenységi arányszám jelentős kilengéseket mutat, és e kilengések azonosan

1. ábra

Az élveszületések számának alakulása a családtámogatási politikák függvényében, 1949-2019

Forrás: KSH, 2020 alapján saját szerkesztés

változnak 1950-1980 között. Az 1950-1956, valamint az 1974-1979 közötti időszakok erőteljes kiugrásai mindenképpen magyarázatra szorulnak. Az első kiugrás (1950-1956) az ún. "Ratkó-korszak"-hoz kapcsolódik. A második kiugrás (1974-1979) a 2000-es évek harmincéveseihez kötődik, akik az ún. "Ratkó-unokák". A harmadik kiugrás (1990-1992) már alig észrevehető, és csak a teljes termékenységi arányszámban érzékelhető jobban. Ők a "Ratkó-dédunokák".

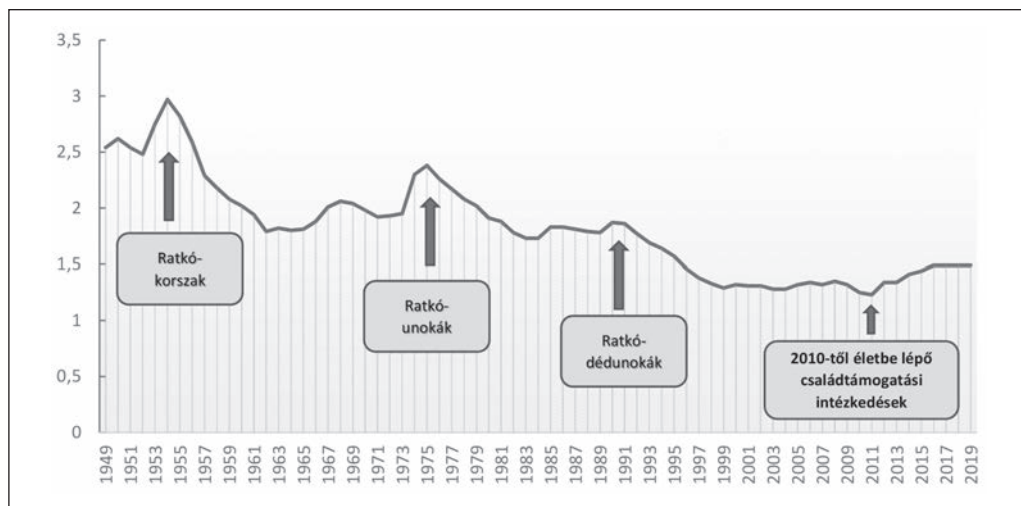
2010-től egy szemlátomást erőteljes visszafordulás, illetve emelkedés tapasztalható. Ennek oka egyértelműen az Orbán-kormány által 2010-től hozott és folyamatosan szélesedő családbarát intézkedések, melyek alapvető célja az, hogy azok, akik gyermeket vállalnak, s annak minden nehézségével a társadalom fennmaradásában jelentős szerepet vállalnak, ne éljenek rosszabb anyagi körülmények között, mint azok, akiknek a gyerekvállalás nem cél. Igen biztató, hogy 2015-től a teljes termékenységi arányszám jelentősen, 1,5-re emelkedett, és azóta folyamatosan, tartósan ezen az

értéken áll. Ezzel még ugyan távol vagyunk a népesség létszámának a fenntartásához minimálisan szükséges 2,1-es teljes termékenységi arányszámtól, de a tendencia rendkívül biztató.

2.3. A fiatalokban elhalasztott gyermekvállalás legfőbb okai

A fiatalokban elhalasztott gyermekvállalás szoros kapcsolatot mutat az élveszületések számának, és a teljes termékenységi arányszámnak a csökkenésével. A 3. szánú ábra szemlélteti a fiatalokban elhalasztott gyermekvállalás legfőbb okait, melyet hazai és külföldi szakirodalmak alapján került összeállításra. Alapvetően két csoport különböztethető meg, az anyagi okok és a megváltozott prioritások, mint például a tanulás és utazás szélesebb körű lehetősége. Az anyagi okok közül a lakáskörülmények lettek kiemelve, míg a megváltozott prioritások tekintetében a karrierépítés és a különböző individualizációs folyamatokat lehet elkülöníteni.

Az Állami Számvevőszék egyik tanulmánya

2. ábra

A teljes termékenységi arányszám alakulása a családtámogatási politikák függvényében, 1949-2019

Forrás: KSH, 2020 alapján saját szerkesztés

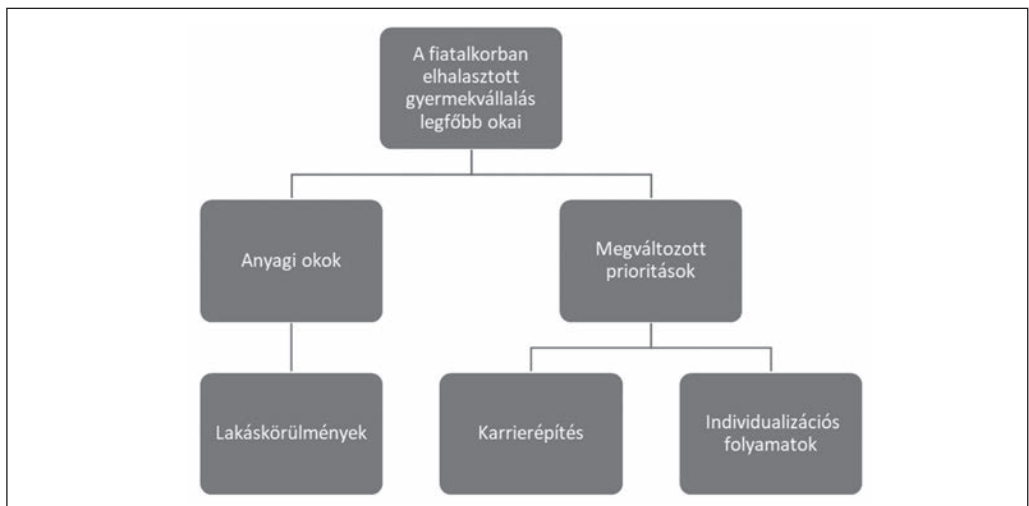
a csökkenő születésszámok okát a következőkben látja: az egyéni döntésekre egyre kevésbé vannak hatással a korábbi autoritások, mint pl. az állam, egyház, vagy kisebb-nagyobb közösségek. Az alkotó egyének individuális helyzete befolyásolja a családok működését, stabilitását és a gyermekvállalást. Egyfajta elmozdulást tapasztalhatunk az önmegvalósítást és önkiteljesedést hangsúlyozó posztmodern értékek felé, melynek következtében a hagyományos nemi szerepek változnak. Az oktatás kiterjesztése – különösen a nők esetében – általánosságban csökkenti a gyermekvállalást. A gyermekek az élet tudatos döntés/tervezés eredményei és nem magától értetődő tényei (Szilas, 2015a).

2.4. A 2019. évi Családvédelmi Akcióterv intézkedéseinek hatása

A 2019-ben elindított Családvédelmi Akcióterv intézkedéseit összevetettem a fiatalokban elhalasztott gyermekvállalás legfőbb okaival. A 4. szánú ábra jól szemlélteti, hogy a kései gyermekvállalás okainak egy részé-

re megoldást kínál a 2019-es Családvédelmi Akcióterv, amely elsősorban az anyagi okokat célozza meg. Az anyagi okokra adott lehetséges megoldások egy része egyszeri juttatás, mint pl. a babaváró támogatás, vagy a nagycsaládosok autótvásárlási programja. Ezen intézkedések pillanatnyi megoldást kínálnak egy problémára, tartós megoldást azonban nem jelentenek.

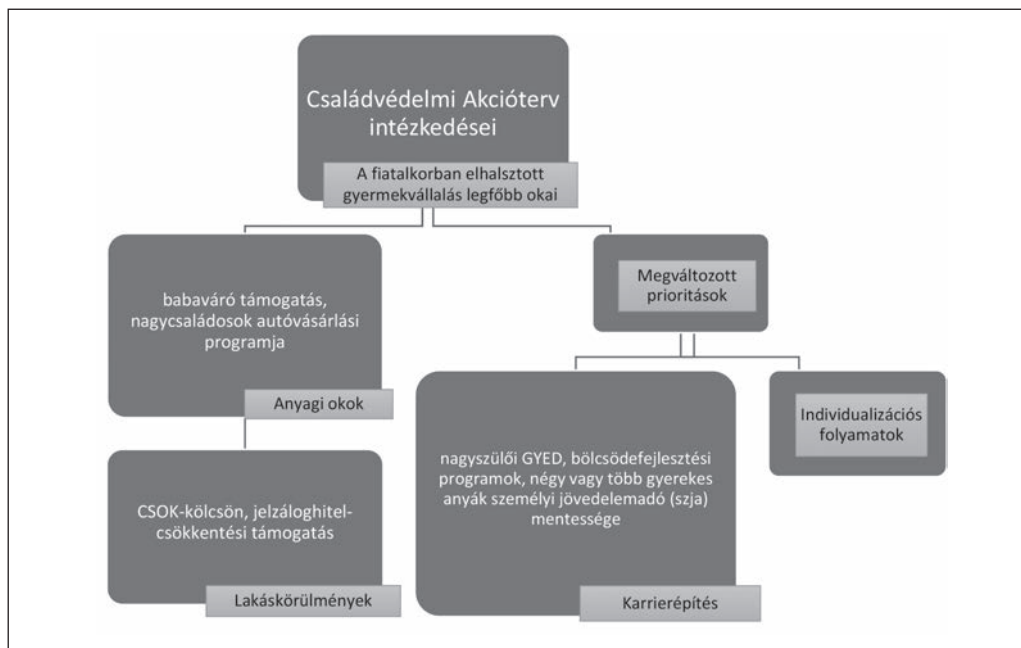
A kínált kölcsönök és támogatások folyósítása szigorú feltételekhez kötött. A CSOK igénylése anyagi helyzettől is függ, így a szerény jövedelemmel rendelkező családok – ha meg is felelnek az egyéb követelményeknek – nem tudják azt igénybe venni. Ha a jövedelem-, és egyéb követelményeknek eleget teszünk, akkor is fennáll annak a kérdése, hogy hol szeretnénk ingatlant vásárolni, illetve felújítani, hiszen a kölcsön folyósítása területhez is kötött. A jelzáloghitel-csökkentési támogatást a már hitellel rendelkező családok igényelhetik, vagyis egyfajta adósságcsökkentésről van szó, mely könnyít a családok anyagi helyzetén, azonban a problémát teljes mértékben nem szünteti meg.

3. ábra

A fiatalokban elhalasztott gyermekvállalás legfőbb okai

Forrás: Paksi et al., 2014; Miettinen et al., 2015 alapján saját szerkesztés

4. ábra

A 2019. évi Családvédelmi Akcióterv intézkedéseinek összevetése a fiatalokban elhalszott gyermekvállalás okaival

Forrás: Magyarország 2020. évi Nemzeti Reform Programja, 2020 alapján saját szerkesztés

Az autóvásárlási program keretében közel 28 ezer kérelem érkezett, és több mint 15 ezer új, állami támogatással elérhető hétüléses autót vehettek át a családok a program indulása óta eltelt egy évben (MGOE, 2020). A különböző portálok sikerként írtak a programról, bár felmerül a kérdés, hogy mihez képest volt sikeres. Az új autók köre igen szűkített a hét személyes kitétel miatt, továbbá a családoknak nem kevés önerővel kell rendelkezni az új autók beszerzéséhez, vagy a lízing szolgáltatást kell igénybe venniük. Így a szerényebb jövedelemmel rendelkező családok is kiszorulnak a támogatás alól. Az autóvásárlást tekintve a későbbiekben további probléma lehet a gépjárművek fenntartása.

Összeségében elmondható, hogy a program anyagi megoldásokat azoknak kínál, akik megfelelő jövedelemmel rendelkeznek, így a szegényebb családok

a jutások nagy részéből kiszorulnak. A program a közép- és felsőosztályhoz tartozó családok helyzetét könnyíti meg, illetve segíti elő. Ennek következtében a hátrányosabb és szegényebb körülmények között élő családok még inkább leszakadnak a társadalom felsőbb rétegeitől. A támogatások továbbá nem az első, hanem a második és harmadik gyermek vállalását ösztönzik leginkább, így az első gyermeket vállaló családoknak már biztos anyagi háttérrel kell rendelkezzenek és biztos munkahellyel az első gyermek előtt, ami szintén kitolja korbán a gyermekvállalást.

3. Anyag és módszer

A kutatás során az elmúlt 70 évben a különböző családtámogatási politikák függvényében a demográfiai folyamatok alakulása képezte a

vizsgálat tárgyát. Kutatási hipotézisként megfogalmazásra került, hogy a jelenlegi családtámogatási intézkedések átmeneti segítséget nyújtanak a demográfiai problémákra és egy bizonyos társadalmi réteget céloznak meg. Továbbá a jelenlegi intézkedések csak az anyagi jellegű problémákra koncentrálnak, a megváltozott prioritásokat nem veszik figyelembe.

3.1. Demográfiai mutatók

Az esettanulmány során vizsgált demográfiai mutatók a következők: az élveszületések száma, valamint a teljes termékenységi arányszám. Ezek értékei képezték az alapot az 1949-2019 közötti 71 éves időszakra vonatkozóan a reprodukciós folyamatok vizsgálatára (KSH, 2020).

Az élveszületések száma egyszerű mutató, az évi értékével adott. Ugyanakkor a teljes termékenységi arányszám egy származtatott mutató. A teljes termékenységi arányszám (Total Fertility Rate) (a továbbiakban TFR), kiszámítása az alábbi formulával történik:

$$TFR(t) = \sum_{\alpha} ASFR(\alpha, t), \quad (1)$$

ahol t jelöli a naptári évet, α a nők korévét és $ASFR(\alpha, t)$ mutatja a t -edik évben α éves nők korszpecifikus termékenységi arányszámát. Az $ASFR(\alpha, t)$ -t úgy kapjuk meg, hogy az α éves nők élve szüleiének számát a t -edik évben $[B(\alpha, t)-t]$, elosztjuk a t -edik év folyamán α éves korú női népesség átlagos létszámával, azaz $E(\alpha, t)$ -vel. A szakirodalomban szülőképes kornak jelenleg (általában) a 15 évestől 49 évesig terjedő életkort tekintik (Jasilioniene et al., 2012), vagyis minden naptári évben a 15 és 49 év közötti nőkre vonatkozó adatokat vesszük figyelembe (Berde – Németh, 2015).

Az tanulmány során a következő formula segítségével meghatározásra került a népesség időben előrevetített jövőbeni lélekszáma.

$$P(t) = \frac{P_0 K}{P_0 + (K - P_0)e^{-rt}}$$

3.2. A népességszám előrevetítése

Jelölje $P(t)$ Magyarország lakosságát egy t időpontban. Biológiai modelleknél az esetszámot valós függvénynek tekintjük. Feltételezzük, hogy a lakosságban (populációban) az egységnyi idő alatt született és meghalt egyedek száma arányos a populáció egyedszámával. Jelölje r_{sz} és r_h ezeket az arányossági tényezőket, azaz az ún. születési, illetve halálozási rátát, s legyen $r = r_{sz} - r_h$. Ekkor a

$$P' = r \cdot P, \quad P(0) = P_0 \quad (1)$$

egyenlet írja le a populáció egyedszámának megváltozását. Ennek megoldása $P(t) = P_0 \cdot e^{rt}$, ahol $P(t) \rightarrow \infty$, ha $t \rightarrow \infty$, feltéve, hogy a születési ráta nagyobb, mint a halálozási ráta, azaz $r > 0$; illetve $P(t) \rightarrow 0$, ha $t \rightarrow \infty$, feltéve, hogy $r < 0$. Az (1) differenciál egyenletet Malthus alkalmazta először populációs modellekben 1798-ban (Malthus, 1798).

Tegyük fel most, hogy folyamatos emigráció történik a populációból, és az emigráció sebessége konstans, melynek értéke legyen a . Ekkor a modellünk a

$$P' = r \cdot P - a, \quad P(0) = P_0 \quad (2)$$

inhomogén lineáris differenciálegyenlettel írható le, melynek megoldása

$$P(t) = \left(P_0 - \frac{a}{r} \right) e^{rt} + \frac{a}{r} \quad (3)$$

Itt kihalhat a populáció $r > 0$ esetében is, ha az emigráció kellően nagy, azaz ha $a > P_0 \cdot r$. Ha viszont $a = P_0 \cdot r$, akkor a populáció egyedszáma konstans marad.

A gyakorlatban exponenciális növekedést hosszabb időintervallumon nem figyelhetünk meg, hiszen a környezetben rendelkezésre álló táplálékmennyiség nem alkalmas bármilyen nagy populáció eltartására. Az (1) egyenletnél realisabb modellt kapunk, ha azt tesszük

fel, hogy az egyedek születésének sebessége arányos a populáció számával (mindig a populáció adott százaléka szaporodik), de a halálozás sebessége a populáció egyedszámának a négyzetével arányos. Ez utóbbi feltevés azzal indokolható, hogy minden egyed "harcban áll" a túlélésért a többi egyeddel, és a harcok száma $P(P-1) \approx P^2$ elég nagy P esetén. Ekkor a Malthus modell (Malthus, 1798, 1827, 1902) helyett a

$$P' = r \cdot P - s \cdot P^2, \quad (4)$$

ún. logisztikus differenciálegyenlet írja le a populáció megváltozását (Verhulst, 1838). Vezessük be a $K = r/s$ konstanst, ahol K a környezet eltartóképessége. Ekkor az egyenletet a

$$P' = rP \left(1 - \frac{P}{K}\right)$$

alakban is felírhatjuk. Ez egy szétválasztható típusú differenciálegyenlet, melyet átrendezve a következőt kapjuk:

$$\int \frac{dP}{P(1 - \frac{P}{K})} = \int r dt$$

A baloldali integrált parciális törtekre bontással számíthatjuk ki:

$$\begin{aligned} \int \frac{dP}{P(1 - \frac{P}{K})} &= \int \left(\frac{1}{P} + \frac{1}{K} \frac{1}{1 - \frac{P}{K}} \right) dP = \\ &= \ln|P| - \ln \left| 1 - \frac{P}{K} \right| = \ln \left| \frac{P}{1 - \frac{P}{K}} \right| \end{aligned}$$

Innen:

$$\begin{aligned} \ln \left| \frac{P}{1 - \frac{P}{K}} \right| &= rt + C \\ \frac{P}{1 - \frac{P}{K}} &= be^{rt}, \end{aligned}$$

ahol $b = \pm e^C$. Ebből a $P(0) = P_0$ kezdeti feltételt használva

$$b = \frac{P_0}{1 - \frac{P_0}{K}}.$$

b -t visszahelyettesítve az előző képletbe, a következő formulát kapjuk, melyet alkalmazhatunk a lakosság szám tetszőleges évre előre történő meghatározására:

$$P(t) = \frac{P_0 K}{P_0 + (K - P_0)e^{-rt}}$$

ahol P_0 a kiindulási népesség; K a környezet eltartóképessége (vagyis az a népességszám, amelyet a környezet még el tud tartani); r a születési és a halálozási ráta különbsége; valamint t = az előrevetített évek száma, amikor meg kívánjuk határozni a jövőbeni népesség lélekszámát.

A fenti formulából látható, hogy $P(t) \rightarrow K$, ha $t \rightarrow \infty$, továbbá, ha $0 < P_0 < K$, akkor $0 < P(t) < K$ teljesül minden $t > 0$ -ra.

Ha a fenti formulába behelyettesítünk, akkor tehát a kiindulási paraméterek figyelembevételével a népesség időben előrevetített jövőbeni lélekszámát meghatározhatjuk (Brauer – Castillo-Chavez, 2010).

4. Javaslatok a meglévő családvédelmi intézkedésekre vonatkozóan

A már meglévő lakástámogatások közül a CSOK-kölcsönt fontos lenne kiterjeszteni egyenesen az egész ország területére, és nemcsak bizonyos településekre. Nemcsak az ingatlan típusa és a gyermekszám alapján, hanem a jövedelmi szint alapján is meg lehetne határozni az igényelhető kölcsön kategóriáit, így a szerényebb jövedelemmel rendelkezők sem szorulnának ki a támogatási lehetőségéből.

A nagycsaládosok autóvásárlási programjából is kiszorulnak a szerényebb jövedelműek az autók ára, illetve a későbbi fenntartási költségek miatt. Az autóvásárlási program során fontos lenne, hogy ne csak hétszemélyes autók közül lehessen választani, hanem az autók családi jellegét tekintve szélesíteni kellene a

típuslistát. Az új autók mellett a nagycsaládok lehetőséget kaphatnának használt autók megvásárlására, hasonló feltételekkel, mint amit a program megjelöl. Ezáltal a családok szélesebb rétege jutna gépjárműhöz.

4.1. Új családvédelmi intézkedés javaslatok

A 2019-ben induló Családvédelmi Akcióterv intézkedései a hosszútávra ható folyamatokat – mint pl. az értékváltozásokat és az értékliberalizációt – nem veszik figyelembe, melyek jelentősen befolyásolják a családalapítás folyamatát, valamint a családról alkotott képet. A családbarát szemléletformálás csak a 2011. évi CCXI., a családok védelméről szóló törvényben jelenik meg, mely előírja azt, hogy a médiaszolgáltatók kötelesek a házasság intézményének, valamint a család és a gyermeknevelés értékének tiszteletben tartásával nyújtani szolgáltatásaikat (Szilas, 2015b).

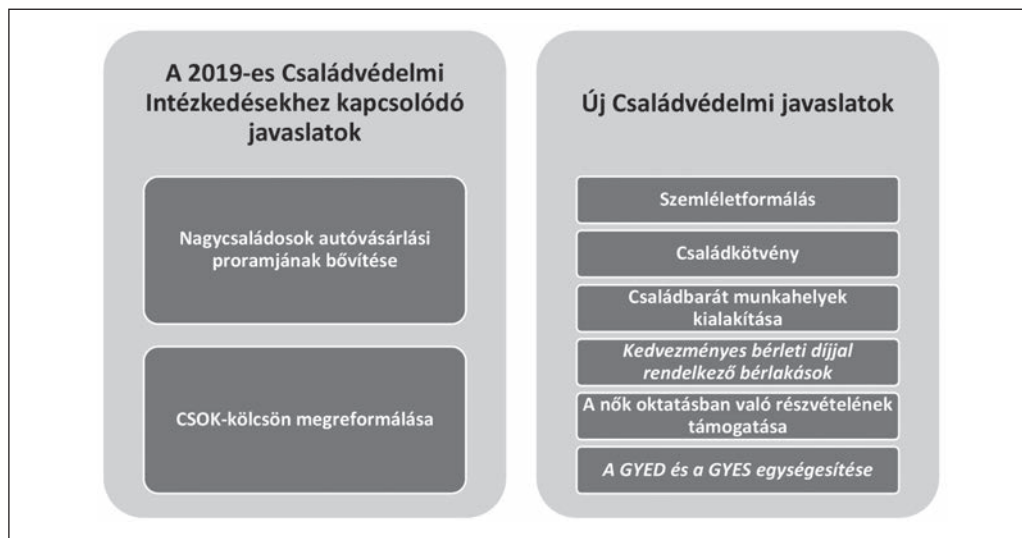
A megváltozott prioritások és ennek következtében az individualizációs folyamatok hatása véleményem szerint sokkal inkább befolyásolják a társadalmi folyamatokat, így a családalapításról és a családról alkotott képet, mint az anyagi okok. A család, mint fogalom és az ezzel járó további folyamatok irányára a Családvédelmi Törvény rendelkezései nem bizonyulnak hatásosnak. Egyfajta szemléletformálása lenne szükség, ami a közösségek gondolkodását a családról, továbbá a társadalmi normákat gyökeresen megváltoztatják. Már gyermekkorban, azaz az általános iskolától kezdve fontosnak tartom a családalapítás és a gyermekvállalás fontosságát oktatni, illetve beépíteni az iskolai tantervbe. Fontos lenne a családkép fogalmát és annak formálását minél fiatalabb korban és szélesebb körben elkezdni. A nézeteink és a világról alkotott képünk egyik legmeghatározó eszköze a média. A különböző médiatartalmak segítségével rávilágíthatnak a család-, és gyermekvállalás fontosságra pl. reklámok, műsorok elemeként, vagy specifikusan a témáról készült műsorok-

kal. Különböző programok segítségével fel lehetne hívni a fiatalok figyelmét a családra, illetve a gyermekvállalásra. Pl. a fiúk számára is lehetővé kellene tenni a közösségi szolgálatot, vagy közösségi munkát bölcsődékben és óvodákban, vagy gyermektáborokban. A szemléletformálás és a családról alkotott kép formálása az első gyermek vállalása kapcsán lenne a legfontosabb, hiszen a legtöbb családtámogatási intézkedés a kettő és három gyermekes családokat támogatja, illetve a harmadik gyermek vállalását ösztönzi.

A családalapítás kapcsán a nők helyzetét kiemelten kellene kezelni, hiszen a nemi szerepek egyre inkább eltűnnek, illetve a kitolódó gyermekvállalás egyik oka a továbbtanulás és karrierépítés. A munkahelyeket ösztönözni kellene a négy-, és hatórás munkarend kialakítására, melyet elsősorban a nők vehetnének igénybe. A női munkavállalók által betöltött négy-, vagy hatórás munkakörökre járulékkedvezményeket kaphatnának a munkáltatók. További járulékkedvezményben részesülhetnének azok a cégek, ahol a családbarát szemlélet szerint dolgoznak. A cégek többségét pedig ösztönözni kellene saját bölcsőde üzemeltetésére.

Annak érdekében, hogy a nőknek ne kelljen választani a család és a karrier között, a GYED-en és GYES-en lévő nők ingyenesen vehetnének részt a felsőoktatásban, illetve szakképzésekben, diplomaszámtól és kortól függetlenül. A GYED-en és GYES-en lévő nők az ingyenes oktatás mellett igénybe vehetnék az online oktatás lehetőségét is, így otthonról, a gyermek gondozása mellett tanulhatnának és építhetnék karrierjüket. A nők és a családok anyagi helyzetének megkönnyítésére egységesíthetnék a GYED-et és a GYES-t azok számára, akik legalább érettségi bizonyítvánnyal rendelkeznek. Fontos lenne, hogy a GYED és a GYES igénybevétele ne munkavállaláshoz és ne a jövedelmi szinthez legyen kötve, hiszen ez még inkább arra sarkallja a családokat, hogy a gyermekvállalás kitolódjon.

A nők mellett a férfiak családban betöltött

5. ábra
Javaslatok a Családvédelmi intézkedésekhez

Forrás: Saját szerkesztés

szerepére is nagyobb figyelmet kellene fordítani. Erősíteni kell azt a szemléletet, hogy a gyermek nevelése a szülők közös feladata, és nem csak az anya kizárólagos munkája. A GYED és a GYES egységesítése, valamint az oktatásban való ingyenes részvétel a férfiak körében is úgy működhetne, mint a nők esetében.

A lakhatási problémák megoldására a kedvezményes hitelek mellett, kedvezményes árú albérletet is kaphatnának a fiatal családok egy-, illetve több gyermek után. Átmeneti, vagy hosszútávú megoldásokat is kínálhatnak a bérlakások a lakhatások megoldására. A bérlakásokat egy meghatározott jövedelmi szint alatt vehetnék igénybe a családok, így segítve és támogatva a nehezebb anyagi helyzetben lévő családokat, a jövedelmi szint folyamatos ellenőrzése mellett.

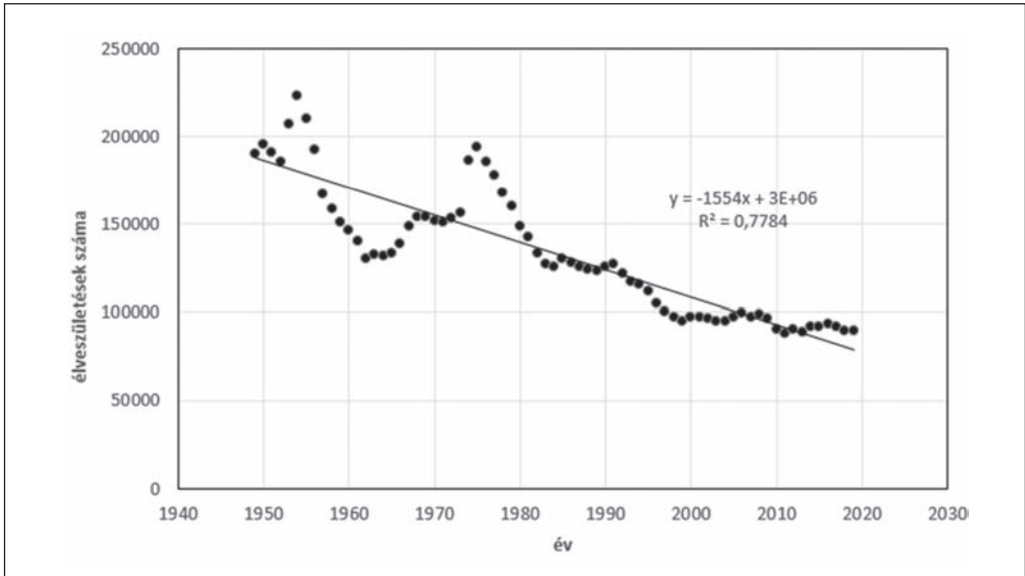
Az egy vagy több gyermekkel rendelkező családok megtakarításokat vállalhatnak magas állami hozzájárulással családkötvény formájában. A megtakarítások felhasználása széleskörű lenne, de mindenképpen a családhoz kapcsolódna. A családkötvény felhasználá-

ása kiterjedhetne pl. lakásvásárlásra, lakásfelújításra, autóvásárlásra, és a gyermekek továbbtanulásának finanszírozására.

A támogatások és intézkedések bevezetésénél fontos lenne figyelembe venni, hogy azok ne néhány évig, hanem hosszútávon működőképesek legyenek, hiszen egy-egy kedvező családcélú támogatás meglendítheti a születésszámokat, de azok visszaesése komoly problémákat okozhat a későbbiekben. Az 5. szánú ábra segítségével bemutatásra került a javasolt családtámogatási eszközök és intézkedések.

5. Magyarország népességének változása és trendjei

A továbbiakban a demográfiai trendek alakulásának hazai vizsgálatára került sor, vagyis, hogy az elmúlt évtizedek alapján hogyan alakul az élveszületések száma és a teljes termékenységi arányszám. Az élveszületések és a teljes termékenységi arányszám mellett, statisztikai számítások készültek Magyarország népességének várható alakulásáról.

6. ábra

Az éveszülések száma Magyarországon, 1949-2019

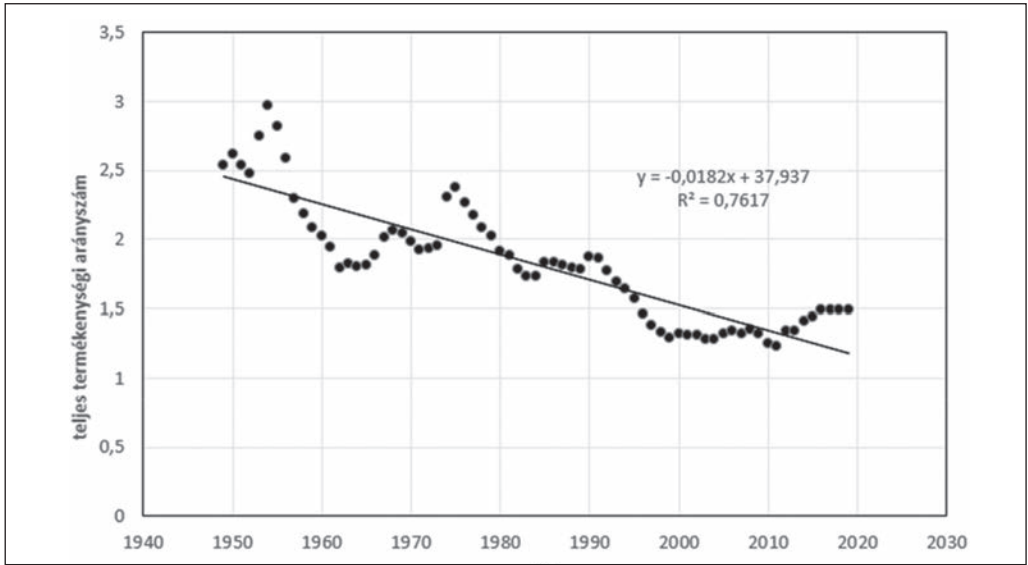
Forrás: KSH, 2020 alapján saját szerkesztés

Az éveszülések Magyarországon csökkenő trendet mutatnak. Ez egy erőteljes csökkenő trend, amely az 1%-os valószínűségi szinten szignifikáns. Az R^2 determinációs együttható szerint az éveszülések száma, mint eredményváltozó 77,84%-ban az idő függvénye, azonban 1950-1980 között jelentős eltéréseket mutat a trendegyenestől, jelezve, hogy ezen időszakban más tényezők számottevő hatást gyakoroltak az éveszülések számára (6. ábra).

A teljes termékenységi arányszám csökkenő trended jelez Magyarországon (7. ábra). Ez is egy számottevő csökkenő trend, amely az 1%-os valószínűségi szinten szignifikáns. Az R^2 determinációs együttható alapján a teljes termékenységi ráta 76,17%-ban az időtől függ. Azonban az éveszülések számához hasonlóan, 1950-1980 között erősen szóródik az eredményváltozó, jelezve, hogy a teljes termékenységi arányszámot e periódusban különösen erőteljesen befolyásolták egyéb – elsősorban társadalmi-gazdasági – tényezők (7. ábra).

Ezt követően elemzésre került az éveszülések száma (6. ábra) és a teljes termékenységi arányszám (7. ábra) kapcsolatát. E két demográfiai paraméter nyilvánvaló együttjárását mutatják a 6. és 7. ábrák. Ebből adódik, hogy lineáris összefüggésüket feltételezve, e két változó regressziós egyenese rendkívül szoros – csaknem függvényszerű – kapcsolatot jelez közöttük (8. ábra). Az R^2 determinációs együttható igen magas értéke (95,81%) az éveszülések száma és a teljes termékenységi arányszám szoros kapcsolatát jelzi.

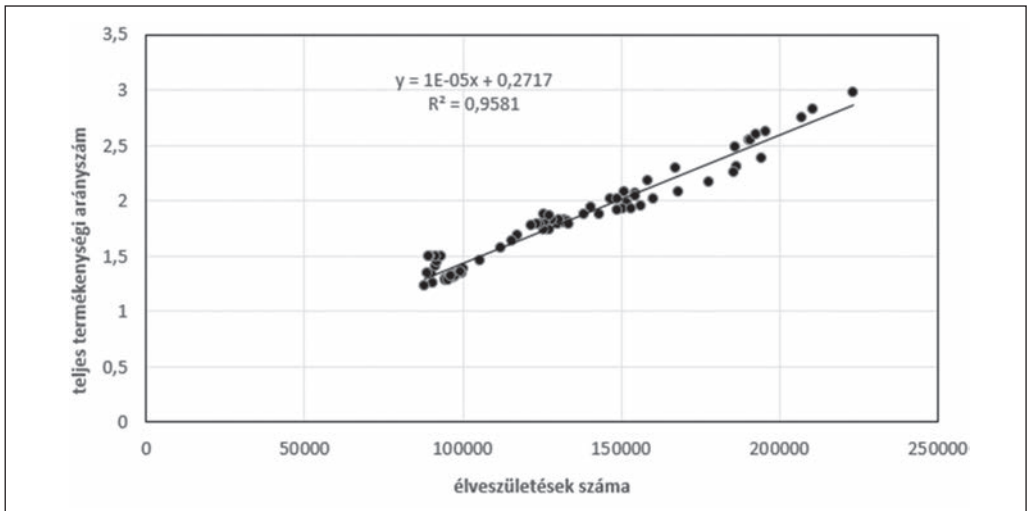
Az éveszülések számára és a teljes termékenységi arányszámra jelentős hatást gyakorolnak a gazdasági és társadalmi tényezők. Ebből következik, hogy a különböző családtámogatási politikák jelentősen befolyásolják a demográfiai helyzetet. A politikai intézkedések mellett a család és a családról alkotott kép megítélésében fontos szerepet játszik a társadalmi normák és a kultúra, így ezek formálására sokkal nagyobb hangsúlyt kellene fektetni.

7. ábra

A teljes termékenységi arányszám Magyarországon, 1949-2019

Forrás: KSH, 2020 alapján saját szerkesztés

8. ábra

Az éveszülések száma és a teljes termékenységi arányszám kapcsolata Magyarországon, 1949-2019

Forrás: KSH, 2020 alapján saját szerkesztés

6. Magyarország teljes népességszámának jövőbeni előrevetítése

A továbbiakban Magyarország jövőbeni népességszámának egy becslésére is sor került, mely egy eddig nem említett problémára hívja fel a figyelmet, amit a családtámogatási intézkedések meghozatalakor is figyelembe kell venni.

Az aktuális magyarországi adatokból kiindulva határozzuk meg, hogy mekkora lakosságszám várható Magyarországon 2050-re:

$P_0 = 9\,773\,000$ fő [Magyarország aktuális népessége, 2019. január 1. (Magyarország, 2019; Központi Statisztikai Hivatal, 2020)];

$K = 30\,000\,000$ fő (feltesszük, hogy Magyarország területe legfeljebb ennyi ember zavartalan megélhetését tudja biztosítani);

$r_{sz} = 0,00913$ [2019. évi adat (Magyarország, 2019; Központi Statisztikai Hivatal, 2020)];

$r_h = 0,01326$ [2019. évi adat (Magyarország, 2019; Központi Statisztikai Hivatal, 2020)];

$r = -0,00413$ (számított) $r = r_{sz} - r_h = 0,00913 - 0,01326 = -0,00413$;

$t = 30$ (ez tetszőleges, de most épp 30 évre előre, azaz 2050-re szeretnénk meghatározni Magyarország népességét);

Írjuk fel a népességszám előrevetítése c. fejezetben levezetett gyakorlati formulát,

$$P(t) = \frac{P_0 K}{P_0 + (K - P_0)e^{-rt}}$$

majd helyettesítsük be a formula változóinak fenti értékeit.

A $P(t)$ fenti formulájába behelyettesítve azt

kapjuk, hogy 8.974.839 fő lesz Magyarország lakosságának várható lélekszáma 2050-re a fent említett kiindulási feltételek mellett. Ez a szám valamelyest eltér a Központi Statisztikai Hivatal által 2034-re jelzett várható lélekszámtól is, azonban itt is megemlítjük, és hangsúlyozzuk, hogy a népesség lélekszámának előrevetítésében igen nagy eltérések lehetnek a bemenő paraméterek között, ami eltérő végeredményhez vezethet (2. táblázat). A nagyfokú bizonytalanságot az okozza, hogy egyrészt az r reprodukciós ráta az időközben hozott családpolitikai intézkedések következtében a jövőben, az előrevetített időpontig folyamatosan és jelentős mértékben változhat, másrészt a K -ra, mint a környezet eltartóképességére egzakt érték nem áll rendelkezésre, vagyis azt a lakosságszám jövőbeni előrevetítésénél minden szerző, mint becsült értéket ad meg.

A lakosság lélekszámának előrevetítése tovább finomítható egyéb paraméterek figyelembevételével. Pl. fontos figyelembe venni, hogy Magyarországon a cigány lakosság száma kb. 876 000 fő, ami a teljes lakosságszám csaknem 10%-a (Magyarország, 2019; Központi Statisztikai Hivatal, 2020). Ma Magyarországon a teljes termékenységi arányszám 1,5, míg a cigány nők esetében ez az arány eléri a 3-at. Ha pontos lakosságszám előrevetítést akarunk készíteni, akkor – többek között – a cigány lakosság jelentősen eltérő paramétereit feltétlenül figyelembe kell venni (Magyarország, 2019; Központi Statisztikai Hivatal, 2020).

A számításokat figyelembe véve a cigány lakosság fenti paraméterei is azt erősítik, hogy

Életkor	1980	2019	2034
0-14 éves	2 341 173	1 421 739	1 219 000
15-64 éves	6 918 844	6 461 058	5 445 000
65 és idősebb	1 449 446	1 889 959	2 190 000
Összesen	10 709 463	9 772 756	8 854 000

2. táblázat

Magyarország lakossága és összetétele kor alapján

Forrás: Magyarország, 2019; Központi Statisztikai Hivatal, 2020 alapján saját szerkesztés

rendkívül komolyan kell venni a cigányok helyzetét és a cigány gyermekek oktatását, mert a létszámarányuk növekedésével egyre fokozottabb súly helyeződik rájuk a társadalom részéről, egyre nő a társadalmi igény, hogy hasznos tagjai, mind nagyobb értéket termelő tagjai legyenek a társadalomnak. Ez a magyar jövő egyik legfontosabb alapvetése. Ennek a feladatnak a megoldása, még egyszer hangsúlyozzuk: a cigánygyerekek taníttatása nemcsak a népcsoport felemelésének, a többségi társadalomba történő hasznos beillesztésének, hanem a nemzet hosszútávú fennmaradásának is egyik legfontosabb sarokköve.

7. Összefoglalás

Az Európai Unióban és Magyarországon is a gyermekek és a fiatalok aránya csökken, mely a jövőben komoly társadalmi problémákat fog okozni a szociális szférában, így az egészségügyben és nyugdíjrendszerben is. Ezen jövőbeni problémákra a jelenben kell választ adni és a jelenben kell orvosolni őket, melynek egyik eszköze a különböző családtámogatási intézkedések. Az 1950-es évektől vizsgálat tárgyát képezte a legjelentősebb családtámogatási intézkedések és azok hatása a népesség alakulására. A kutatás során megállapítást nyert, hogy az elmúlt hetven évben a demográfiai folyamatok egyik legmeghatározóbb időszaka a Ratkó-korszak volt, melynek intézkedései az 1990-es évekig jelentős hatással voltak a népességszám alakulására. A 2010-től hozott családtámogatási intézkedések, pedig az 1990-es évek óta először növelték a teljes termékenységi arányszámot Magyarországon. Azonban ez utóbbinál jóval jelentősebb a 2010 után hozott családvédelmi intézkedések hatása, melyek következtében 2015-ben 1,5-re emelkedett a teljes termékenységi arányszám, és azóta folyamatosan, tartósan ezen az értéken áll. Azonban ezzel még távol vagyunk a népesség létszámának a fenntartásához minimálisan szükséges 2,1-es teljes termékenységi

arányszámtól. Ezért is lenne fontos a minél hatékonyabb családvédelmi támogatások bevezetése. Ehhez kapcsolódóan a 2019-ben indult Családtámogatási Akcióterv intézkedéseit elemezve megállapítást nyert, hogy ezek egy része hatékony, míg bizonyos intézkedések átgondolásra és bővítésre szorulnak, valamint a kései és elhalasztott gyermekvállalás problémájának nem minden aspektusára adnak megoldást. Ezen túlmenően a 2019-ben elindított Családvédelmi Akcióterv további finomításokra szorul.

Elemzésre került a jövőben várható trendek a demográfiai folyamatok alakulását illetően. A számítások arra engednek következtetni, hogy az élveszületések száma, a teljes termékenységi arányszám, valamint – egy logisztikus egyenlettel számolva – Magyarország teljes népessége is tovább fog csökkenni. A demográfiai számítások során egy újabb probléma került előtérbe, ami a romák helyzetét illeti. A cigány lakosság demográfiai folyamatait figyelembe kell venni a családtámogatási intézkedések kialakításánál, valamint arra kell törekedni, hogy a társadalom hasznos tagjai legyenek, melyet csakis az oktatás révén érhetünk el.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Balbo N. – Billari F. C. – Mills M. (2013): Fertility in advanced societies: A review of research. *European Journal of Population/Revue Européenne de Démographie* 29 (1) pp. 1-38. <https://doi.org/10.1007/s10680-012-9277-y>
- Berde É. – Németh P. (2015): A termékenységi arányszám kiszámításának különböző módszerei. *KÖZ-GAZDASÁG* 2 pp. 121-138.
- Bódy Zs. (2016): A Népeségtudományi Kutatóintézet története és a népesedéspolitikai Kádár-rendszerben. *Demográfia* 59 (4) pp. 265-300. <https://doi.org/10.21543/Dem.59.4.1>
- Brauer F. – Castillo-Chavez C. (2012): *Mathematical Models in Population*

Biology and Epidemiology. Texts in Applied Mathematics. Second Edition, Springer, New York, Dordrecht, Heidelberg, London. 508. p. doi: 10.1007/978-1-4614-1686-9; ISBN: 978-1-4614-1685-2; www.springer.com/series/1214

Burkimsher M. (2017): Evolution of the shape of the fertility curve: Why might some countries develop a bimodal curve? *Demographic Research* 37 (11) pp. 295-324. doi: 10.4054/DemRes.2017.37.11

Calot G. – Confesson A. – Sardon J. P. – Baranzini E. – Cotter S. – Wanner P. (1998): Two centuries of Swiss demographic history. Graphic album of the 1860–2050 period. Neuchâtel: Swiss Federal Statistical Office Swiss Federal Statistical Office, Neuchâtel, 231. p. ISBN: 3-303-01095-1

Dudás Á. (2020): Jelzáloghitel-elengedés. <https://csalad.hu/tamogatások/jelzáloghitel-elengedes> (2020.09.14.)

Gábos A. (2005): A magyar családtámogatási rendszer termékenység hatása. Doktori (PhD) értekezés, Budapesti Corvinus Egyetem, Szociológia Doktori Iskola, Témavezető: Dr. Gál Róbert Iván. 190. p. http://phd.lib.uni-corvinus.hu/79/1/gabos_andras.pdf (2020.10.13.)

Hablicsek L. – Monigl I. (1989): Hosszútávú népességfejlődési tendenciák és a magyar népességpolitika. *Info-Társadalomtudomány* 9 pp. 9-16.

Jasilioniene A. – Jdanov D. A. – Sobotka T. – Andreev E.M. – Zeman K. – Shkolnikov V. M. (2009): Methods Protocol for the Human Fertility Database. United Nations, Manuscript. Max Planck Intitute for Demographic Research, Rostock. 51 p. <http://www.humanfertility.org/Docs/methods.pdf> (2020.09.22.)

Kapitány B. (2013): A Ratkó-Korszak. *Korfa. Népesedési hírlevél* 13 (1) pp. 1-4.

Kapitány B. – Spéder Zs. (2018): Gyermekvállalás. pp. 47-64. In: Monostori J. – Őri P. – Spéder Zs. (szerk.) *Demográfiai portré 2018*, KSH NKI, Budapest. 295. p.

Kormányportál (2011): Tájékoztató a családi adózásról. <https://2010-2014.kormany.hu/hu/gyik/tajekoztato-a-csaladi-adozasrol> (2021.06.10.)

Központi Statisztikai Hivatal (2020): A születések és a termékenység irányzatai és demográfiai jellemzői

https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/szuletesek_termekenység/index.html (2020.10.11.)

Kristó K. (2015): A pénzbeli családtámogatási ellátások kialakulása és fejlődése Magyarországon a rendszerváltásig. *Journal of Legal and Political Sciences* 9 (2) pp. 1-22.

Magyarország 2020. évi Nemzeti Reform Programja (2020): https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/2020-european-semester-national-reform-programme-hungary_hu.pdf (2020.09.14.)

Magyarország (2019): Központi Statisztikai Hivatal, 2020. ISSN: 1416-2768; Internet: <http://www.ksh.hu> (2020.09.20.)

Magyar Államkincstár (é.n.) (2020): Tájékoztató a nagycsaládosok személygépkocsiszerzési támogatásáról.

https://cst.tcs.allamkincstar.gov.hu/images/Tajekoztato_nagycsalados_gepkocsi_tamogatasrol_igenyl%C3%B6k_szamara2.pdf (2020.10.05.)

Malthus T. R. (1798): *The Essay of the Population Principle*. Oxford World's Classics reprint: xxix, Chronology.

Malthus T. R. (1902): *Tanulmány a népese-
dés törvényéről*. Fordította és előszóval ellátta György, Endre. *Nemzetgazdasági Írók Tára* sorozat. A Magyar Tudományos Akadémia Nemzetgazdasági Bizottsága, Politzer Zsigmond és Fia Kiadása, Budapest. 623. p.

Malthus T. R. (1827): *Definitions in Political Economy Preceded by an Inquiry Into the Rules which Ought to Guide Political Economists in the Definition and Use of Their Terms, with Remarks on the Deviation from These Rules in Their Writings*. London: John Murray

MGOE (2020): Dübörög a nagycsaládos autóvásárlási program. <https://www.mgoe.hu/duborog-nagycsalados-autovasarlasiprogram> (2020.10.03.)

Miettinen A. – Rotkirch A. – Szalma I. – Donno A. – Tanturri M. L. (2015): Increasing childlessness in Europe: time trends and country differences. *Families and Societies Working Paper Series* 33 66. p.

Morgan S. P. – Taylor M. G. (2006): Low fertility at the turn of the twenty-first century. *Annual Review of Sociology* 32 pp. 375-399. doi: 10.1146/annurev.soc.31.041304.122220 (2020.09.20.)

Paksi V. – Király G. – Luksander A. (2014): A gyermekvállalás időzítésével kapcsolatos lakossági attitűdök egyes bizonytalansági tényezők tükrében. *Szociológiai Szemle* 24 (3) pp. 84-112.

Pattaro S. – Vanderbloemen L. – Minton J. (2020): Visualizing fertility trends for 45 countries using composite lattice plots. *Demographic Research* 42 Article 23 pp. 689-712. doi: 10.4054/DemRes.2020.42.23 (2020.09.20.)

Rau R. – Bohk-Ewald C. – Muszyńska M. – Vaupel J. W. (2018): *Visualizing mortality dynamics in the Lexis diagram*. Springer International Publishing, Springer, ser. vol. 44, ISBN: 978-3-319-64818-7; doi: 10.1007/978-3-319-64820-0

Rindfuss R. R. – Choe M. K. (2016): Diverse paths to low and lower fertility: An overview. In: Rindfuss, R.R. and Choe, M.K. (eds.).

Low fertility, institutions, and their policies. Variations across industrialized countries. Cham: Springer International Publishing, 1-12. doi: 10.1007/978-3-319-32997-0_1 (2020.09.20.)

Szilás I. (2015a): Sikeres-e a magyar családpolitika? VITAFÓRUM Pénzügyi Szemle <https://www.penzugyiszemle.hu/vitaforum/sikeres-e-a-magyar-csaladpolitika-1> (2020.09.21.)

Szilás I. (2015b): Sikeres-e a magyar családpolitika? VITAFÓRUM Pénzügyi Szemle <https://www.penzugyiszemle.hu/vitaforum/sikeres-e-a-magyar-csaladpolitika-3> (2020.09.21.)

Verhulst P. F. (1838): Notice sur la loi que la population suit dans son accroissement. (Notice on the law that the population follows in its growth.) *Correspondance Mathématique et Physique* pp. 113-121.

Vida C. – Horváth M. (2019): A család támogatások rendszere Magyarországon. Állami Számvevőszék elemzése, Állami Számvevőszék, Budapest. 28. p. https://www.asz.hu/storage/files/files/elemzesek/2019/20190618_csaladtamogatások_rendszere.pdf?download=true (2020.10.18.)

17/2016. (II. 10.) Korm. rendelet a használt lakás vásárlásához, bővítéséhez igényelhető családi otthonteremtési kedvezményről, <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A1600017>. KOR (2020.11.13.)

www.ksh.hu

Elmaradás vagy lemaradás Nógrád megyében?

A történelmi Nógrád vármegye magyar és szlovák vállalatainak összehasonlító elemzése

Lag or fall behind in Nógrád County?

Comparative analysis of Hungarian and Slovakian corporations in the historic Nógrád County

**Molnár Petronella –
Hegedűs Szilárd**

ABSZTRAKT

A kutatás fókuszpontjában a Nógrád megyei, a Losonci és Nagykürtösi járási gazdasági társaságok állnak. A vállalatok elemzése különböző mutatók (tőkeerősség és likviditási ráta), valamint csődmodellek (Zmijewski, a magyar Virág Miklós modell, a cseh IN99 modell és a szlovák Gurčík modell) segítségével történt. A kutatás célja volt, hogy átfogó képet kapjunk a Nógrád megyében, valamint a Nagykürtösi és Losonci Járásban tevékenykedő gazdasági társaságok működőképességéről. A kutatás eredménye szerint a magyar vállalatok eredményesebbek a szlovák vállalatoknál.

A vizsgált magyar vállalatok több mint felének stabil, illetve elfogadható volt a tőkehelyzete és likviditása, míg ez az érték a vizsgált szlovák vállalatok esetében közel 40 százalék volt.

ABSTRACT

Business organizations of Nógrád county, Lučenec and Velky Krtis district are in the focus of the research. The companies had analyzed with means of different indicators (capital strength and liquidity rate) and bankruptcy models (Zmijewski, Hungarian model Virág Miklós, Czech model IN99 and Slovak model Gurčík). The goal of the

research was to get a comprehensive picture of the operability of corporations operating in Nógrád county and in Velky Krtis and Lučenec Districts. According to the results of the research, Hungarian companies operated better in Slovak companies. More than half of the examined Hungarian companies had a stable or acceptable capital position and liquidity, while this value was close to 40 percent among the examined Slovak companies.

Bevezetés

A történelmi Nógrád vármegye a trianoni békeszerződés következtében az északi részét, közel 42 százalékát elvesztette. Ezen északi rész 1918 óta Csehszlovákia, majd 1993-tól Szlovákia részét képezi. Hazánkban az utolsó megyerendezésre 1950-ben került sor, amely során kialakult a mai Nógrád megye. A történelmi Nógrád vármegye magyarországi részéhez a Balassagyarmati járás, a Bátorterenyeyi járás, a Pásztói járás, a Rétsági járás, a Salgótarjáni járás és a Szécsényi járás tartozik. Az egykori történelmi vármegye szlovák része ma már a Besztercebányai kerület déli részéhez tartozik, a térképen a Nagykürtösi és Losonci járás területén fekszik. A kutatás célja, hogy átfogó képet kapjunk a történelmi Nógrád vármegyében működő vállalatok pénzügyi és tőkehelyzetéről, illetve a tőkeerősségi és likviditási mutatószámok, valamint a csőd-előrejelzési modellek értékei alapján értékeljük, összehasonlítsuk a Nógrád megyei, a Losonci és Nagykürtösi Járási gazdasági társaságokat.

Irodalmi háttér

A Számviteli törvény előírja, hogy a gazdálkodó úgy működjön, készítse el beszámolóját, hogy a jövőben is fenn tudja tartani működőképességét, ezen alapelv a pénzügyi válságnak köszönhetően valamennyi vállalat esetében felértékelődött (Lentner, 2013). Ezen alapelv

érvényesülése mind a vállalat belső érintettei, mind pedig a külső érintettei számára fontos, ugyanis a szállítók, hitelezők is csak abban az esetben lesznek partnerek, ha feltételezik a vállalat jövőbeni fizetőképességét (Lentner, 2014). A vállalatok számára éppen ezért fontos a folyamatos vállalatértékelés, a pénzügyi, gazdasági elemzések véghezvitele, s napjainkban kiemelten lényeges a csőd-előrejelzési modellek alkalmazása (Bárczi, 2017; Gyurcsik – Pataki, 2016; Zéman – Béhm, 2016; Béhm et al., 2016).

Magyarország peremterületén elhelyezkedő térségek, valamint az ott működő vállalatok számos társadalmi és gazdasági kihívással néznek szembe (Engelberth – Sági, 2016). Nógrád megye az egyik legfejletlenebb település Magyarországon, amely a szlovák határ mentén fekvő településekkel se volt képes kihasználni gazdasági kapcsolatait (Engelberth et al., 2017). Észak-Magyarországon alacsony a beruházási aktivitás, a nyereségesen működő vállalkozások aránya csupán 50 százalék (Tóth et al., 2017). Szlovák tanulmányok ugyanígy rámutattak a térségben a fejlettségbeli elmaradottságra, illetve a magas munkanélküliségi rátára (Nagy, 2016; Fetisosová et al., 2017).

Anyag és módszer

A kutatás során a történelmi vármegyében tevékenykedő gazdasági társaságai kerültek górcső alá. A vizsgálat során 3936 magyar vállalat és 1388 szlovák vállalat tőkeerőssége és likviditása, valamint működőképessége került megvizsgálásra csődmodellek alapján 2014 és 2016 közötti időszakra vonatkozóan. A magyar vállalkozások Nógrád megyében működnek, a szlovák vállalkozások pedig a Nagykürtösi, illetve a Losonci Járásban. A vizsgált vállalatok beszámolóit az Amadeus adatbázisból vettük. A kutatás során használt csődmodellek: Zmijewski modellje, a magyar Virág Miklós modell, a szlovák Gurčík modell, valamint a cseh IN99 elemzési modell (1. táblázat).

Eredmények

A vállalat rövid távú fizetőképessége nagyon gyenge, ha a likviditási rátája 1 alatti értéket vesz fel. Elfogadható a pénzügyi helyzet, ha a mutató értéke 1,3 felett, és erős, ha 1,8 feletti. Azonban vannak olyan vállalatok, melyek likviditása igen magasnak mondható, ez azért problémás, mert hosszabb távon

a jövedelmezőség romlásához vezethet. Az 1-2. ábra a magyar vállalkozások pénzügyi és vagyoni helyzetét mutatja.

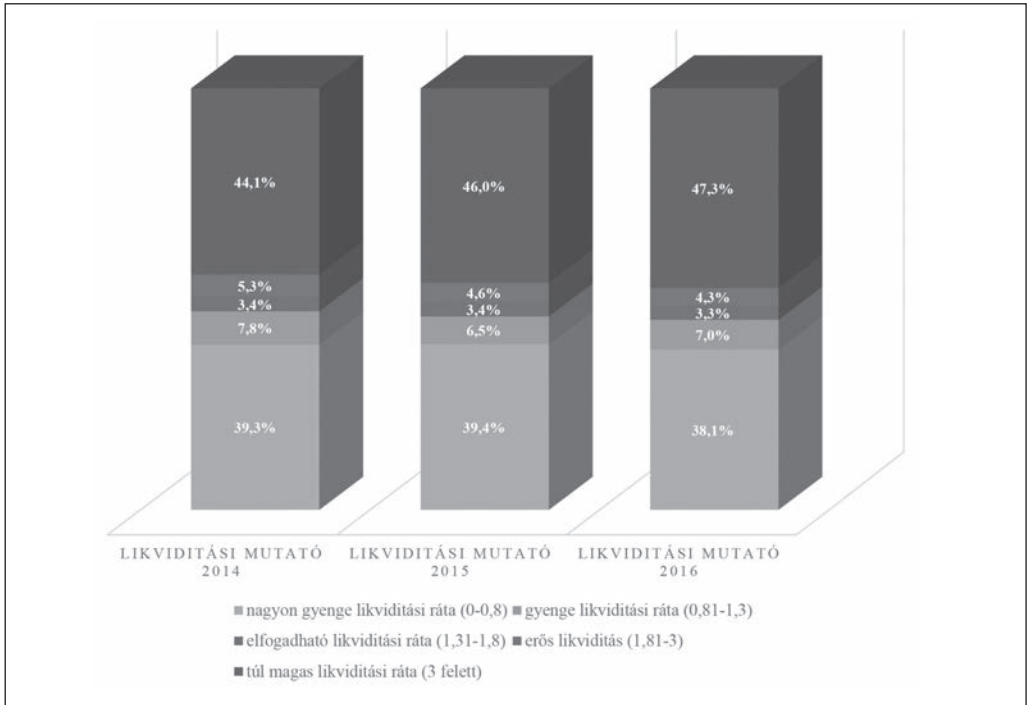
Az 1. ábrából jól látható, hogy a magyar Nógrád megyei cégek közel felénél igen magas volt a likviditási ráta értéke a vizsgált időszakban. A vállalatok esetében a két véglet a jellemző, vagy a túl magas likviditási mutató, vagy a nagyon gyenge fizetőképesség, a

Zmijewski (1984) modell: $P = -4,3 - 4,5 X_1 + 5,7 X_2 - 0,004 X_3$
$X_1 = \frac{\text{Árbevétel}}{\text{Összes eszköz}}$ $X_2 = \frac{\text{Kötelezettségek}}{\text{Összes eszköz}}$ $X_3 = \frac{\text{Rövid lejáratú kötelezettségek}}{\text{Forgóeszközök}}$
Kritikus érték: 0,5, az érték alatt magas a csőd bekövetkezésének valószínűsége.
Virág Miklós modell (Virág, 2004): $Z = 1,3566 X_1 + 1,63397 X_2 + 3,66384 X_3 + 0,03366 X_4$
$X_1 = \text{likviditási gyorsráta}$ $X_2 = \frac{\text{Cash flow}}{\text{Összes tartozás}}$ $X_3 = \frac{\text{Forgóeszközök}}{\text{Összes eszköz}}$ $X_4 = \frac{\text{Cash flow}}{\text{Összes eszköz}}$
Kritikus érték: 2,61612, az érték alatt csődvészélyes a vállalkozás.
Gurčik (2002) modell: $G = 3,415X_1 + 2,226X_2 + 3,277X_3 + 3,149X_4 - 2,063X_5$
$X_1 = \frac{\text{Eredménytartalék}}{\text{Összes forrás}}$ $X_2 = \frac{\text{Adózás előtti eredmény}}{\text{Összes forrás}}$ $X_3 = \frac{\text{Adózás előtti eredmény}}{\text{Összes bevétel}}$ $X_4 = \frac{\text{Cash flow}}{\text{Összes forrás}}$ $X_5 = \frac{\text{Készletek}}{\text{Összes bevétel}}$
Kritikus értékek: $G \leq -0,6$, a vállalat csődös; $-0,6 < G < 1,8$ szürke zóna; $G \geq 1,8$, a vállalat túlélő
IN 99 modell (Neumaierová – Neumaier, 2002): $-0,017X_1 + 4,573X_2 + 0,481X_3 + 0,015X_4$
$X_1 = \frac{\text{Összes eszköz}}{\text{Kötelezettségek}}$ $X_2 = \frac{\text{EBIT}}{\text{Összes eszköz}}$ $X_3 = \frac{\text{Bevételek}}{\text{Összes eszköz}}$ $X_4 = \frac{\text{Forgóeszközök}}{\text{Rövid lejáratú kötelezettségek}}$
Ha az IN99 értéke nagyobb 2,07-nél, akkor a vállalat értéket ad a tulajdonosoknak, 0,684-es érték alatt pedig nem eredményez hozamot a tulajdonosoknak. A két érték közötti érték esetében pedig nem lehet eldönteni, hogy értéket teremt-e a vállalat a jövőben.

1. táblázat

A használt modellek alakja

Forrás: Zmijewski, 1984; Virág, 2004; Gurčik 2002; Neumaierová – Neumaier, 2002 alapján saját szerkesztés

1. ábra

A magyar vállalatok likviditása 2014 és 2016 között

Forrás: saját kutatás

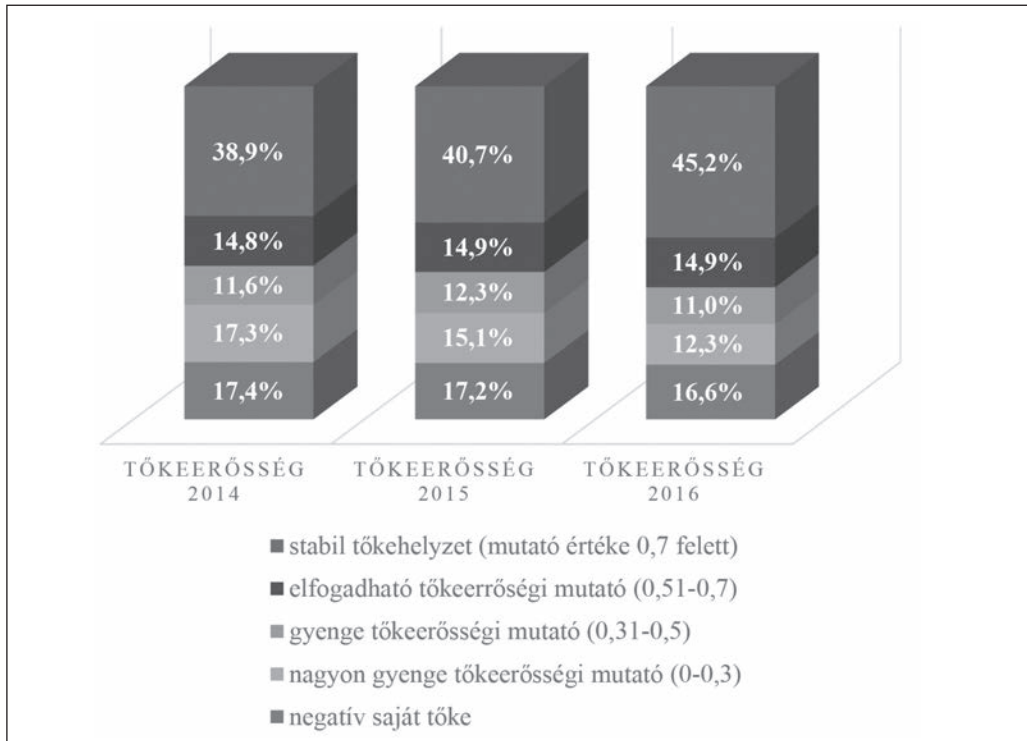
cégek közel 40 százalékának nem kielégítő a likviditási mutatója. Míg összességében magasabb a kiemelkedő likviditású cégek aránya a nagyon gyenge fizetőképességgel rendelkezőknél, azonban vannak olyan járások a megyében, melyek az átlagnál gyengébben teljesítettek. A Balassagyarmati járás cégeinek 2014-ben 51,2 százalékának, 2015-ben már 53,1 százalékának, 2016-ban pedig 52,9 százalékának volt gyenge, illetve nagyon gyenge a likviditása, ez az arány a Rétsági járás esetében se túl kedvező, 2014-ben és 2016-ban 49,6 százalék, 2015-ben 49,2 százalék. Érdeemes azonban megfigyelni, hogy a vizsgált időszak alatt valamennyi vállalkozás pénzügyi helyzete javult, azaz minimálisan ugyan, de csökkent a gyengén teljesítő társaságok aránya.

Stabil tőkehelyzetű a vállalat, ha a saját tőke

aránya 70 százalék feletti. 50 százalék feletti érték fölött már elfogadhatónak mondható a tőkeerősség, azonban 30 százalék alatt túl magas a kötelezettségek aránya.

A tőkeerősséget megvizsgálva elmondható, hogy a magyar cégek több mint felénél elfogadható, illetve stabil volt a tőkehelyzet (2. ábra). A vizsgált időszak alatt nőtt a stabil tőkehelyzetű vállalatok aránya. A Rétsági járási cégek esetében volt magasabb a negatív saját tőkével rendelkező vállalatok aránya, s ugyanebben a járásban volt gyenge a likviditás is.

A 2014-es értékek szerint a cégek 26,6 százaléka nem teremt értéket a tulajdonosának a jövőben (IN99 modell, 2. táblázat). A legpeszsimistább képet Zmijewski modellje mutatja, ugyanis a vállalatok mindössze 8,3 százaléka nincs csődközeli állapotban. Gurčik modellje

2. ábra
A magyar vállalatok tőkeerőssége 2014 és 2016 között
Forrás: saját kutatás

a cseh modellhez hasonló értéket adott, a cégek 21,3 százaléka volt 2014-ben csőveszélyes állapotban. Ezzel szemben a magyar modell szerint a társaságok mindössze 23,1 százaléka csődös. Érdeemes megfigyelni, hogy míg a mutatók alapján a Rétsági járás teljesített gyengébben, addig a Zmijewski modell szerint a járásban a túlélő cégek aránya magasabb a többi járásban működő vállalataihoz hasonlítva.

2015-re - a Zmijewski modell kivételével - valamennyi modell esetében nőtt a túlélő cégek aránya (3. táblázat). A járások esetében a modellek értékei is igen különböző képet mutatnak. Vegyük például a Szécsényi járást, ahol a Zmijewski modell szerint a cégek igen gyengén teljesítettek, 92,5 százaléuk csőveszélyes állapotban volt. Ezzel szemben a

másik három modell esetében a Szécsényi járásban a legmagasabb a túlélő társaságok aránya. Hozzá kell tenni azt is, hogy ezen járásban a kiemelkedő, magas likviditási rátával rendelkező cégek aránya a legmagasabb.

Három modell értékeinél figyelhetünk meg gyengülést a cégek értékeinek esetében 2016-ban (4. táblázat). Mindössze Virág Miklós modellje szerint nőtt a túlélő cégek aránya ezen időszakban az előző évhez képest, a Gurčík és a Virág Miklós modell szerint visszaesett a túlélő vállalatok aránya, s még az IN 99 előrejelző modell szerint is csökkent a vállalati értéket teremtő cégek aránya. Három modell szerint (Gurčík, Virág és IN99) a Szécsényi járás cégei kiemelkedőek (magas a túlélő cégek aránya), ami problémásabb eredmény, hogy a Zmijewski modell szerint ebben a járásban

Modell/ Régió csődös		Zmijewski 2014		Összesen csődös	Gurčik 2014			Összesen
		túlélő			szűrke-zóna	túlélő		
Balassagyarmati járás	darab	480	45	525	23	99	25	147
	%*	91,4%	8,6%	100,0%	15,6%	67,3%	17,0%	100,0%
Bátontere-nyei járás	darab	212	21	233	10	35	9	54
	%*	91,0%	9,0%	100,0%	18,5%	64,8%	16,7%	100,0%
Pásztói járás	darab	444	43	487	18	81	20	119
	%*	91,2%	8,8%	100,0%	15,1%	68,1%	16,8%	100,0%
Rétsági járás	darab	315	39	354	19	44	26	89
	%*	89,0%	11,0%	100,0%	21,3%	49,4%	29,2%	100,0%
Salgótarjáni járás	darab	885	64	949	42	115	42	199
	%*	93,3%	6,7%	100,0%	21,1%	57,8%	21,1%	100,0%
Szécsényi járás	darab	197	16	213	6	31	19	56
	%*	92,5%	7,5%	100,0%	10,7%	55,4%	33,9%	100,0%
Összesen	darab	2533	228	2761	122	420	147	689
	%*	91,7%	8,3%	100,0%	17,7%	61,0%	21,3%	100,0%
Modell/ Régió csődös		Virág 2014		Összesen „csődös”	IN99 2014			Összesen
		túlélő			szűrke-zóna	„túlélő”		
Balassagyarmati járás	darab	58	182	240	84	98	66	248
	%*	24,2%	75,8%	100,0%	33,9%	39,5%	26,6%	100,0%
Bátontere-nyei járás	darab	26	78	104	45	43	14	102
	%*	25,0%	75,0%	100,0%	44,1%	42,2%	13,7%	100,0%
Pásztói járás	darab	55	164	219	73	88	58	219
	%*	25,1%	74,9%	100,0%	33,3%	40,2%	26,5%	100,0%
Rétsági járás	darab	36	121	157	66	64	41	171
	%*	22,9%	77,1%	100,0%	38,6%	37,4%	24,0%	100,0%
Salgótarjáni járás	darab	86	289	375	148	145	105	398
	%*	22,9%	77,1%	100,0%	37,2%	36,4%	26,4%	100,0%
Szécsényi járás	darab	16	83	99	31	37	31	99
	%*	16,2%	83,8%	100,0%	31,3%	37,4%	31,3%	100,0%
Összesen	darab	285	950	1235	464	503	351	1318
	%*	23,1%	76,9%	100,0%	35,2%	38,2%	26,6%	100,0%

2. táblázat

A csődmodellek szerinti értékek a magyar cégek esetében 2014-ben
(*járáson belüli megoszlás)

Forrás: saját kutatás

Modell/ Régió csődös		Zmijewski 2015		Össze- sen csődös	Gurčik 2015			Össze- sen
		túlélő			szürke- zóna	túlélő		
Balassagyarmati járás	darab	503	43	546	20	85	27	132
	%*	92,1%	7,9%	100,0%	15,2%	64,4%	20,5%	100,0%
Bátonyterenyi járás	darab	223	21	244	8	34	6	48
	%*	91,4%	8,6%	100,0%	16,7%	70,8%	12,5%	100,0%
Pásztói járás	darab	487	42	529	19	65	24	108
	%*	92,1%	7,9%	100,0%	17,6%	60,2%	22,2%	100,0%
Rétsági járás	darab	328	43	371	16	41	21	78
	%*	88,4%	11,6%	100,0%	20,5%	52,6%	26,9%	100,0%
Salgótarjáni járás	darab	917	73	990	36	108	29	173
	%*	92,6%	7,4%	100,0%	20,8%	62,4%	16,8%	100,0%
Szécsényi járás	darab	208	14	222	10	20	21	51
	%*	93,7%	6,3%	100,0%	19,6%	39,2%	41,2%	100,0%
Összesen	darab	2666	236	2902	109	353	128	590
	%*	91,9%	8,1%	100,0%	18,5%	59,8%	21,7%	100,0%
Modell/ Régió csődös		Virág 2015		Össze- sen „csődös”	IN99 2015			Össze- sen
		túlélő			szürke- zóna	„túlélő”		
Balassagyarmati járás	darab	63	182	245	77	95	55	227
	%*	25,7%	74,3%	100,0%	33,9%	41,9%	24,2%	100,0%
Bátonyterenyi járás	darab	28	80	108	37	32	18	87
	%*	25,9%	74,1%	100,0%	42,5%	36,8%	20,7%	100,0%
Pásztói járás	darab	53	168	221	90	86	53	229
	%*	24,0%	76,0%	100,0%	39,3%	37,6%	23,1%	100,0%
Rétsági járás	darab	33	131	164	60	50	32	142
	%*	20,1%	79,9%	100,0%	42,3%	35,2%	22,5%	100,0%
Salgótarjáni járás	darab	76	300	376	134	134	73	341
	%*	20,2%	79,8%	100,0%	39,3%	39,3%	21,4%	100,0%
Szécsényi járás	darab	22	72	94	28	34	21	83
	%*	23,4%	76,6%	100,0%	33,7%	41,0%	25,3%	100,0%
Összesen	darab	275	933	1208	426	431	252	1109
	%*	22,8%	77,2%	100,0%	38,4%	38,9%	22,7%	100,0%

3. táblázat
A csődmodellek szerinti értékek a magyar cégek esetében 2015-ben
(*járáson belüli megoszlás)

Forrás: saját kutatás

Modell/ Régió csődös		Zmijewski 2016		Össze- sen csődös	Gurčík 2016			Össze- sen
		túlélő			szürke- zóna	túlélő		
Balassagyarmati járás	darab	519	41	560	24	73	25	122
	%*	92,7%	7,3%	100,0%	19,7%	59,8%	20,5%	100,0%
Bátonyterenyeyi járás	darab	242	18	260	10	29	8	47
	%*	93,1%	6,9%	100,0%	21,3%	61,7%	17,0%	100,0%
Pásztói járás	darab	538	34	572	15	60	29	104
	%*	94,1%	5,9%	100,0%	14,4%	57,7%	27,9%	100,0%
Rétsági járás	darab	335	41	376	17	45	14	76
	%*	89,1%	10,9%	100,0%	22,4%	59,2%	18,4%	100,0%
Salgótarjáni járás	darab	935	84	1019	40	101	24	165
	%*	91,8%	8,2%	100,0%	24,2%	61,2%	14,5%	100,0%
Szécsényi járás	darab	210	12	222	2	29	15	46
	%*	94,6%	5,4%	100,0%	4,3%	63,0%	32,6%	100,0%
Összesen	darab	2779	230	3009	108	337	115	560
	%*	92,4%	7,6%	100,0%	19,3%	60,2%	20,5%	100,0%
Modell/ Régió csődös		Virág 2016		Össze- sen „cső- dös”	IN99 2016			Össze- sen
		túlélő			szürke- zóna	„túlélő”		
Balassagyarmati járás	darab	59	190	249	76	80	44	200
	%*	23,7%	76,3%	100,0%	38,0%	40,0%	22,0%	100,0%
Bátonyterenyeyi járás	darab	33	81	114	31	29	15	75
	%*	28,9%	71,1%	100,0%	41,3%	38,7%	20,0%	100,0%
Pásztói járás	darab	43	189	232	67	95	48	210
	%*	18,5%	81,5%	100,0%	31,9%	45,2%	22,9%	100,0%
Rétsági járás	darab	30	132	162	56	51	21	128
	%*	18,5%	81,5%	100,0%	43,8%	39,8%	16,4%	100,0%
Salgótarjáni járás	darab	85	300	385	145	105	64	314
	%*	22,1%	77,9%	100,0%	46,2%	33,4%	20,4%	100,0%
Szécsényi járás	darab	23	84	107	26	27	15	68
	%*	21,5%	78,5%	100,0%	38,2%	39,7%	22,1%	100,0%
Összesen	darab	273	976	1249	401	387	207	995
	%*	21,9%	78,1%	100,0%	40,3%	38,9%	20,8%	100,0%

4. táblázat
A csődmodellek szerinti értékek a magyar cégek esetében 2016-ban
(*járáson belüli megoszlás)

Forrás: saját kutatás

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)		Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square (Tőkeerősség 2014)	45,474	24	,005	Pearson Chi-Square (Tőkeerősség 2015)	56,881	24	,000
Likelihood Ratio	44,644	24	,006	Likelihood Ratio	55,198	24	,000
N of Valid Cases	3451			N of Valid Cases	3646		
Pearson Chi-Square (Tőkeerősség 2016)	88,393	24	,000	Pearson Chi-Square Likviditás 2015)	39,033	24	,027
Likelihood Ratio	79,711	24	,000	Likelihood Ratio	41,132	24	,016
N of Valid Cases	3913			N of Valid Cases	926		
Pearson Chi-Square (IN 99 2014)	27,439	12	,007	Pearson Chi-Square (IN99 2016)	22,553	12	,032
Likelihood Ratio	27,780	12	,006	Likelihood Ratio	22,600	12	,031
N of Valid Cases	1318			N of Valid Cases	1082		
Pearson Chi-Square (Gurčik 2015)	23,290	12	,025				
Likelihood Ratio	22,169	12	,036				
N of Valid Cases	618						

5. táblázat
Chi-négyzet próbák eredményei

Forrás: saját kutatás

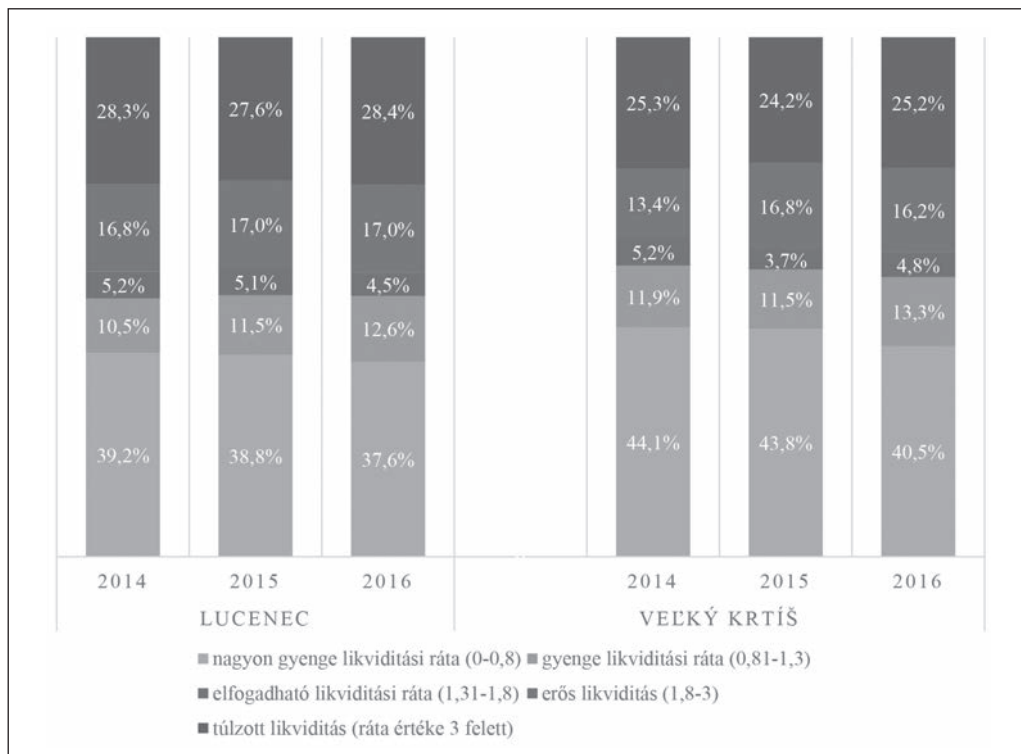
a legalacsonyabb (5,4 százalék) a túlélő vállalatok aránya.

Az 5. táblázat az elvégzett Chi-négyzet statisztikai próbák releváns eredményeit mutatja. Az eredmények szerint a vizsgált időszakban mind a likviditási mutató, mind a tőkeerősségi mutatók eredményeit befolyásolta a vállalkozás elhelyezkedése, azaz hogy melyik járásban működik. A modellek esetében az IN 99 modell értékeit 2014 és 2016-ban, a Gurčik modell szerinti eredményeket pedig 2015-ben befolyásolta a területi elhelyezkedés.

A Nagykürtösi járásban működő cégek esetében a nagyon gyenge likviditású cégek aránya magasabb, mint a Losonci járásban működők esetében (3. ábra). A vizsgált

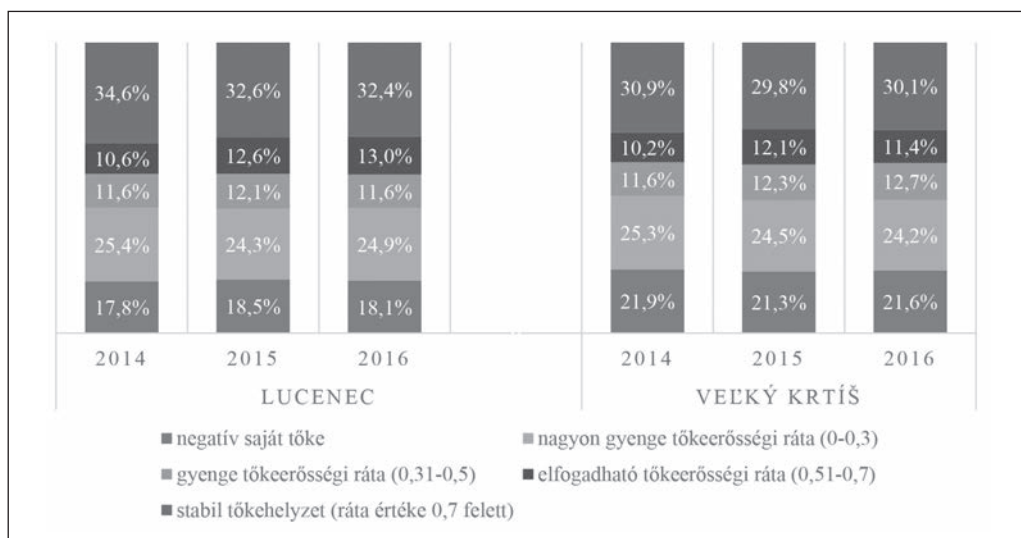
időszak alatt azonban a gyenge és nagyon gyenge pénzügyi helyzettel rendelkező vállalatok aránya a Nagykürtösi cégek esetében csökkent, a Losonci járásban tevékenykedő társaságok esetében pedig nőtt. Mindkét járásban az igen magas likviditási mutatóval rendelkező vállalkozások aránya 20 százalék felett mozgott, azonban ez nem feltétlen kedvező eredmény, mert ez a jövedelmezőség romlását is eredményezheti. Erős rövid távú fizetőképességgel a vállalatok mindössze 13-17 százaléka rendelkezett.

Ahogy a pénzügyi helyzetről, úgy a vagyoni helyzetről is elmondható, hogy a Nagykürtösi cégek gyengébben teljesítettek. A Nagykürtösi járásban működő vállalatok több mint 21 százalékának volt negatív a saját tőkéje, a Losonci

3. ábra
A szlovák vállalatok likviditása 2014 és 2016 között

Forrás: saját kutatás

4. ábra
A szlovák vállalatok tőkeerőssége 2014 és 2016 között

Forrás: saját kutatás

Régió/ modellek értékei		Zmijewski 2014			Gurčík 2014			
		csődös	nem csődös	Σ	csődös	szürke-zóna	túlélő	Σ
Lucenec	darab	1306	201	1507	180	358	134	672
	járáson belül (%)	86,7%	13,3%	100,0%	26,8%	53,3%	19,9%	100,0%
Veľký Krtíš	darab	702	111	813	109	211	63	383
	járáson belül (%)	86,3%	13,7%	100,0%	28,5%	55,1%	16,4%	100,0%
Σ	darab	2008	312	2320	289	569	197	1055
	a két járáson belül (%)	86,6%	13,4%	100,0%	27,4%	53,9%	18,7%	100,0%
Régió/ modellek értékei		Virág Miklós 2014			IN99 modell 2014			
		csődös	nem csődös	Σ	„csődös”	szürke-zóna	„túlélő”	Σ
Lucenec	darab	185	555	740	662	466	287	1415
	járáson belül (%)	25,0%	75,0%	100,0%	46,8%	32,9%	20,3%	100,0%
Veľký Krtíš	darab	116	308	424	395	248	141	784
	járáson belül (%)	27,4%	72,6%	100,0%	50,4%	31,6%	18,0%	100,0%
Σ	darab	301	863	1164	1057	714	428	2199
	a két járáson belül (%)	25,9%	74,1%	100,0%	48,1%	32,5%	19,5%	100,0%

6. táblázat

A modellek értékei a szlovák vállalatok esetében 2014-ben (cégek száma, %)

Forrás: saját kutatás

járás esetében ez az érték közel 18 százalék. A vizsgált időszakban mindkét járásban a cégek mindössze 30 százalékának volt stabil a tőkehelyzete, azonban a stabil tőkehelyzetű cégek aránya a vizsgált időszak alatt visszaesést mutatott. A vagyoni helyzetet vizsgálva a társaságok több mint 50 százalékánál mérülhetnek fel későbbi működési problémák.

A 6-8. táblázatok a modellek eredményeit mutatja 2014 és 2016 között.

A Gurčík és a Virág modell szerint a vizsgált cégek több mint 20 százaléka volt csődközeli állapotban. Bár az IN99 modell nem kifejezetten csődmodell, azonban az eredmények alapján elmondható, hogy a szlovák társaságok

48 százaléka nem teremt értéket a jövőben a tulajdonosai számára, s a cégek 32,5 százalékánál nem egyértelmű, hogy a jövőben értéket hoz-e a tulajdonosainak. Zmijewski modellje hasonló eredményt hozott a túlélő kategóriát tekintve, Zmijewski modellje szerint a cégek mindössze 13,4 százaléka tartozott a túlélő kategóriába, míg a Gurčík modell esetében ez az érték 18,7 százalék volt. A cseh modell pedig a társaságok 19,5 százalékánál igazolta, hogy a vállalat a jövőben is megfelel a tulajdonosok elvárásainak.

2015-re valamennyi modell esetében a csődös cégek aránya csökkent (7. táblázat). Ezen időszakban –a Zmijewski modell eredményei

Régió/ modellek értékei		Zmijewski 2015			Gurčík 2015			
		csődös	nem csődös	Σ	csődös	szürke-zóna	túlélő	Σ
Lucenec	darab	1399	230	1629	202	373	160	735
	járáson belül (%)	85,9%	14,1%	100,0%	27,5%	50,7%	21,8%	100,0%
Veľký Krtíš	darab	741	130	871	120	214	76	410
	járáson belül (%)	85,1%	14,9%	100,0%	29,3%	52,2%	18,5%	100,0%
Σ	darab	2140	360	2500	322	587	236	1145
	a két járáson belül (%)	85,6%	14,4%	100,0%	28,1%	51,3%	20,6%	100,0%
Régió/ modellek értékei		Virág Miklós 2015			IN99 modell 2015			
		csődös	nem csődös	Σ	„csődös”	szürke-zóna	„túlélő”	Σ
Lucenec	darab	181	600	781	728	516	307	1551
	járáson belül (%)	23,2%	76,8%	100,0%	46,9%	33,3%	19,8%	100,0%
Veľký Krtíš	darab	118	315	433	436	274	142	852
	járáson belül (%)	27,3%	72,7%	100,0%	51,2%	32,2%	16,7%	100,0%
Σ	darab	299	915	1214	1164	790	449	2403
	a két járáson belül (%)	24,6%	75,4%	100,0%	48,4%	32,9%	18,7%	100,0%

7. táblázat

A modellek értékei a szlovák vállalatok esetében 2015-ben (cégek száma, %)

Forrás: saját kutatás

kivételével – a Nagykürtösi járásban működő cégeknél magasabb volt a csődös vállalatok aránya.

2016-ra valamennyi csődmodell esetében javult a túlélő cégek aránya, azonban az IN 99 modell szerint csökkent az „értéket teremtő cégek” aránya, amelyet nem feltétlen a cégek eredményének romlása idézett elő, hanem több cég adata állt teljeskörűen rendelkezésre az előző időszakhoz képest (nagyobb százalékot tettek ki a gyengébben teljesítő vállalatok). Míg a magyar vállalatok esetében a Zmijewski modell mutatta a legpesszimistább képet, a szlovák vállalatok esetében Zmijewski modell eredményeit az IN 99 modell is alátámasztotta, azaz a cégek 17 százaléka teremt csak értéket a jövőben a tulajdonosai számára (Zmijewski modell

alapján a cégek 15,1 százaléka került a túlélő kategóriába).

Az elvégzett statisztikai próbák szerint mindössze 2016-ban az IN99 modell értékei függtek a területi elhelyezkedéstől (9. táblázat). A vállalatok mutatóit, a modellek értékeit sok esetben nem befolyásolta a vállalkozás területi elhelyezkedése.

Következtetések, javaslatok

A kutatás során magyar és szlovák vállalatok kerültek górcső alá. A vizsgálatot egy korábbi kutatás előzte meg, amely olyan magyar és szlovák vállalkozásokat vizsgált, melyek 2016-ban fejezték be vállalkozási tevékenységüket (Molnár, 2019). A vállalkozási tevékenységüket beszüntető magyar és szlo-

Régió/ modellek értékei		Zmijewski 2016			Gurčík 2016			
		csődös	nem csődös	Σ	csődös	szürke-zóna	túlélő	Σ
Lucenec	darab	1488	262	1750	191	385	196	772
	járáson belül (%)	85,0%	15,0%	100,0%	24,7%	49,9%	25,4%	100,0%
Velký Krtíš	darab	812	147	959	122	220	83	425
	járáson belül (%)	84,7%	15,3%	100,0%	28,7%	51,8%	19,5%	100,0%
Σ	darab	2300	409	2709	313	605	279	1197
	a két járáson belül (%)	84,9%	15,1%	100,0%	26,1%	50,5%	23,3%	100,0%
Régió/ modellek értékei		Virág Miklós 2016			IN99 modell 2016			
		csődös	nem csődös	Σ	„csődös”	szürk-zóna	„túlélő”	Σ
Lucenec	darab	188	632	820	822	554	315	1691
	járáson belül (%)	22,9%	77,1%	100,0%	48,6%	32,8%	18,6%	100,0%
Velký Krtíš	darab	107	349	456	508	298	133	939
	járáson belül (%)	23,5%	76,5%	100,0%	54,1%	31,7%	14,2%	100,0%
Σ	darab	295	981	1276	1330	852	448	2630
	a két járáson belül (%)	23,1%	76,9%	100,0%	50,6%	32,4%	17,0%	100,0%

8. táblázat

A modellek értékei a szlovák vállalatok esetében 2016-ban (cégek száma, %)

Forrás: saját kutatás

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square (IN99 2016)	10,857	2	,004
Likelihood Ratio	11,026	2	,004
N of Valid Cases	2630		

9. táblázat

Chi-négyzet próba

Forrás: saját kutatás

vák cégek 55-65 százalékánál jelezték a működési problémákat a likviditási és tőkeerősségi mutatók. A Zmijewski modell a cégek közel 80 százalékánál, a Gurčík modell a cégek 90 százalékánál, a Virág modell mindössze 20-30 százalékánál jelezte előre a csőd bekövetkezésének valószínűségét. Az IN 99 modell

szerint a vállalatok több mint 75 százaléka nem teremt a jövőben értéket a tulajdonosai számára. A tanulmány alapján elmondható, hogy Virág modellje ezen cégek esetében egy fals eredményt hozott, a működési zavarokat, fizetési nehézségeket nem jelezte. A 10. táblázat a jelen kutatás eredményeit mutatja.

Időszak	2014		2015		2016	
	nem megfelelő mutató, pénzügyi nehézségek, csődös helyzet	megfelelő, jó mutató érték, túlélő vállalat	nem megfelelő mutató, pénzügyi nehézségek, csődös helyzet	megfelelő, jó mutató érték, túlélő vállalat	nem megfelelő mutató, pénzügyi nehézségek, csődös helyzet	megfelelő, jó mutató érték, túlélő vállalat
Saját tőke arány mutató	magyar	53,7	44,5	55,5	39,9	60,1
	szlovák	43,8	55,9	44,1	56	44
Likviditási ráta	magyar	52,9	45,9	54,1	45,1	54,9
	szlovák	48	56,7	43,3	56,1	43,9
Zmijewski modell	magyar	91,7	91,9	8,1	92,4	7,6
	szlovák	86,6	13,4	85,6	14,4	84,9
Virág modell	magyar	23,1	76,9	22,8	77,2	78,1
	szlovák	25,9	74,1	24,6	75,4	76,9
IN99 modell	magyar	73,4	26,6	77,3	22,7	20,8
	szlovák	80,5	19,5	81,3	18,7	17
Gurčik modell	magyar	78,7	21,3	78,3	21,7	20,5
	szlovák	81,3	18,7	79,4	20,6	23,3

10. táblázat

Eredmények összegzése (adatok százalékban)

Forrás: saját kutatás

A korábbi kutatás rámutatott arra, hogy Virág modellje nem feltétlen alkalmas a csőd-kockázat megítélésére, a működési problémák előrejelzésére a vizsgált vállalatok esetében. A 10. táblázat hasonlítja össze a szlovák és magyar vállalatok eredményeit 2014 és 2016 között. A tőkeerősséget megvizsgálva elmondható, hogy mind a magyar, mind pedig a szlovák tőkeerős vállalatok aránya a vizsgált időszak alatt nőtt. A magyar cégek vagyoni helyzet szempontjából jobban teljesítettek, 50-60 százalékuknak elfogadható, illetve stabil a tőkehelyzetük, szlovák cégek esetében ez az érték 43-44 százalék. A rövid távú fizetőképesség is a magyar vállalatoknál kedvezőbb, a vizsgált időszak alatt nőtt az elfogadható, jó és kiemelkedő likviditású cégek aránya. A szlovák vállalatok esetében azonban visszaesés látható az elfogadható, jó és kiemelkedő likviditási mutatóval rendelkező vállalkozások arányában a vizsgált időszak alatt. Zmijewski modellje egy lényegesen pesszimista képet mutat, a négy mutató közül ezen modell szerint teljesítenek gyengébben a magyar vállalatok, több mint 90 százalékuk csődveszélyes állapotban volt. Virág modellje ahogy a gazdasági tevékenységet befejező vállalatoknál is mindössze 20-30 százalékuknál jelzett csőd-kockázatot. A Gurčík modell mind a magyar, mind pedig a szlovák vállalatok 50-60 százalékát a szűrkezőnába sorolta, miszerint ezen vállalatoknál nem egyértelmű a vállalati működés jövője. A modell a magyar cégek mindössze 15-20 százalékát, a szlovák cégeknek pedig 25-30 százalékát ítélte csődös helyzetűnek. A cseh modell szerint a szlovák vállalatok teljesítenek gyengébben, 48-50 százalékuk nem teremt értéket a jövőben a tulajdonosai számára, a magyar cégek esetében ez 35-40 százalékot tesz ki. Számos kutatás (Hegedűs et al., 2018; Baranyai et al., 2016) azonban rávilágított arra, hogy bár a modellek értékei csődveszélyes állapotot jelzett, ennek ellenére a vizsgált cégek nem fejezték be gaz-

dálkodói tevékenységüket, több évig folytatták működésüket. Összességében a kutatás eredményei alapján elmondható, hogy a magyar vállalatok nem, hogy nem maradtak le, hanem jobban is teljesítettek a Nagykürtösi és Losonci járásban működő vállalatoknál. A kutatás folytatásaként azonban érdemes lenne megvizsgálni, hogy a pandémiás helyzet hogyan hatott ezen vállalati körre.

Összegzés

A kutatás fókuszpontjában olyan gazdasági társaságok álltak, melyek a történelmi Nógrád vármegyében tevékenykednek, azaz székelyük Nógrád megyében, a Nagykürtösi és a Losonci Járásban helyezkedik el. Választásunk ezen térségekre azért esett, mert közel 100 évvel ezelőttig, a Trianoni Békeszerződésig egy szerves entitás volt Nógrád vármegyeként Nógrád megye és Besztercebánya megye losonci és nagykürtösi járási területe. Ez a két járás gyakorlatilag lefedi Nógrád vármegye Szlovákiához csatolt területeit.

A tanulmány a történelmi Nógrád vármegyei magyar és szlovák vállalatok likviditását és tőkeerősségét, valamint csődveszélyes állapotát hasonlította össze 2014 és 2016 közötti időszakra vonatkozóan. A vagyoni és pénzügyi helyzetet vizsgálva elmondható, hogy a magyar vállalkozások teljesítettek jobban, magasabb a működőképes vállalatok aránya. A magyar vállalatok 50-60 százalékánál megfelelő a vagyoni helyzet, míg több mint 50 százalékánál a likviditás is. A szlovák vállalkozások esetében a vagyoni helyzetet vizsgálva ez az érték 43-44 százalék, a likviditást vizsgálva pedig 43-48 százalék. A kutatás rámutatott azonban arra, hogy a felhasznált csőd-előrejelzési modellek nem alkalmazhatóak teljes mértékben ezen vállalatokra, ugyanis igen eltérő képet mutattak, s a vizsgált mutatók értékeit sem támasztották alá. A csőd-előrejelzési modellek értékeit sok esetben fenntartásokkal kell kezelni, szá-

mos kutatás (Hegedűs et al., 2018; Baranyai et al., 2016) rámutatott már arra, hogy bár a csődmodellek értékei szerint több vállalat is csődveszélyes állapotban volt, mégis évekig folytatta utána tevékenységét.

FELHASZNÁLT IRODALOM

Baranyi A. - Faragó Cs. - Fekete Cs. (2016): A KKV vállalkozások pénzügyi típusjelenségeinek vizsgálata a kutatás-fejlesztés tükrében, ACTA CAROLUS ROBERTUS: KÁROLY RÓBERT FŐISKOLA GAZDASÁG- ÉS TÁRSADALOMTUDOMÁNYI KAR TUDOMÁNYOS KÖZLEMÉNYEI 2 (12) pp. 7-21.

Bárczi J. (2017): Elméleti felvetések és módszertani kapcsolatok a vállalatértékelésben, ACTA CAROLUS ROBERTUS: KÁROLY RÓBERT FŐISKOLA GAZDASÁG- ÉS TÁRSADALOMTUDOMÁNYI KAR TUDOMÁNYOS KÖZLEMÉNYEI 7 (2) pp. 5-17.

Béhm I. - Bárczi J. - Zéman Z. (2016): A vállalkozási teljesítmény mérésének mutatói és alkalmazásuk I. CONTROLLER INFO 3 pp. 27-36.

Engelberth I. - Hegedűs Sz. - Molnár P. - Sági J. (2017): Két magyarországi járás - Balassagyarmat és Szécsény területi fejlődése a határ mentén. pp. 169-177. In.: Futó Z. (szerk.) Magyar vidék - perspektívák, megoldások a XXI. században: I. vidékfejlesztési konferencia. Szent István Egyetem Egyetemi Kiadó, Gödöllő. 330. p.

Engelberth I. - Sági J. (2016): Catching up or lagging behind? The case of a Hungarian sub-region at the Slovakian border: The Szécsény sub-region. pp. 158-166. In.: Ladislav M. - Monika B. - Monika G. (szerk.) Sustainability of rural areas in practice. Conference Proceedings from International Scientific Conference. Slovak University of Agriculture, Nitra. 566. p.

Fetisovová E. - Lentner Cs. - Nagy L. (2017): The Impact of the Monetary Policy

of the European Central Bank on the Slovakian Economy. pp. 158-164. In: Peter M. - Miroslav T. (szerk.) Proceedings of Scientific Papers: Economics, Finance and Business Management - Year. Ekonomická Univerzita v Bratislave. 750. p.

GURČÍK L. (2002): G-index – metóda predikcie finančného stavu poľnohospodárskych podnikov. Agricultural Economics 48 (8) pp. 373–378.

Gyurcsik P. - Pataki L. (2016): A finanszírozás controlling funkciói a kkv-k jövedelmezőségének szemszögéből. CONTROLLER INFO 4 (4) pp. 35-39.

Hegedűs Sz. - Molnár P. - Csernák J. (2018): Elmaradottság dimenziói – A vállalkozás folytatásának elvének érvényesülése, mint területi fejlettségi tényező. p. 128. In.: Dinya L. - Csernák J. (szerk.) XVI. Nemzetközi Tudományos Napok. Előadások és poszterek összefoglalói. 272. p.

Lentner Cs. (2013): Enforcement of the Principle of Going Concern: with Special Regard to Public Service Providers. pp. 9-17. In.: Hyránek E. - Nagy L. (szerk.) Zborník Vedeckých Statí: Priebežné výsledky riešenia grantovej úlohy VEGA č. 1/0004/13: Aktuálne trendy a metódy vo finančnom riadení podnikov a ich vplyv na finančnú stabilitu podniku. Bratislava: Vydavateľstvo Ekonóm.

Lentner Cs. (2014): A vállalkozás folytatása számviteli alapelvéről. GAZDASÁG ÉS JOG 22 (3) pp. 3-8.

Molnár P. (2019): Vállalkozási tevékenységet befejező vállalatok elemzése Nógrád megyében, a Nagykovácsi és Losonci Járásban. CONTROLLER INFO 7 (1) pp. 34-40.

Nagy L. (2016): Munkanélküliség versus foglalkoztatottság: Munkaerőpiaci folyamatok a rendszerváltozástól napjainkig Szlovákiában. POLGÁRI SZEMLE: GAZDASÁGI ÉS TÁRSADALMI FOLYÓIRAT 12 (4-6) pp. 237-248.

Neumaierová I. – Neumaier I. (2002): Výkonnost a tržní hodnota firmy. 1. vyd. Praha. Grada Publishing. 215. p.

Tóth R. - Mester É. - Szíjártó B. - Túróczi I.-
Zéman Z. (2017): A vállalkozások beruházási
döntéseinek elemzése és kontrollja. POLGÁRI
SZEMLÉ: GAZDASÁGI ÉS TÁRSADALMI
FOLYÓIRAT 13 (1-3) pp. 51-71.

Virág M. (2004): Pénzügyi elemzés, csődelő-
rejelzés. Aula Kiadó, Budapest. 148. p.

Zéman Z. - Béhm I. (2016): A pénzügyi
menedzsment controll elemzési eszköztára.
Akadémiai Kiadó, Budapest. 396. p.

Zmijewski M. E. (1984): Methodological
Issues Related to the Estimation of Financial,
Distress Prediction Models. Journal of
Accounting Research 22 pp. 59-82.

AZ EMBERI ERŐFORRÁSOK
MINISZTERIUMA ÚNKP-18-3-I. KÓD-
SZÁMÚ ÚJ NEMZETI KIVÁLÓSÁG PROGRAMJÁNAK
TÁMOGATÁSÁVAL KÉSZÜLT

Hajdú- Bihar megye településeinek fókuszában a gasztronómiai turisztikai termékek

Gastronomic tourism products in the focus of the settlements of Hajdú-Bihar County, Hungary

Csatári Dóra

ABSZTRAKT

A gasztronómiai turizmus, mint turisztikai termék iránti érdeklődés és igény világszinten is növekedő tendenciát mutat. A hagyományos, helyi termékek egyre növekvő kereslete megjelenik a gasztroturizmusban, amely számos pozitív lehetőséget nyújthat a hátrányos helyzetű településeknek. A tanulmány célja szakirodalmi áttekintés alapján a gasztronómiai elemek fejlesztési lehetőségeinek bemutatása, amelyek a kulináris vidéki tradíciók és kulturális értékek megőrzését és fejlesztését szolgálják. Célként fogalmazódik meg továbbá a megváltozott fogyasztói magatartás, igények bemutatása, valamint a vidéki lakosság életminőségének javítását és megtartását célzó potenciális lehetőségek áttekintése.

ABSTRACT

Interest in gastronomic tourism as a tourist product shows an increasing tendency worldwide. A growing demand for traditional, local products also appears in gastro tourism which has several potentials for the less developed settlements. The goal of this study is to show the development possibilities of gastronomic aspects of tourism products based on literature references, which serve and empower the preservation of the local culinary traditions and cultural values. Second, presenting the alteration of the consumer behavior and demands regarding these products, and the possibilities they hold for maintaining and increasing the quality of life among the rural population.

1. Bevezetés

Az ételfogyasztás a Maslow-piramison csak az első szinten, a fiziológiás szükségleteknél jelenik meg, de mint ahogy az a Satter-féle táplálkozás-piramison is megjelenik, az emberek igényt támasztanak a magasabb szintű gasztronómiai élvezetekre is (Satter, 2007). Az emberek szemléletében ezen kívül egyre jobban megmutatkozik az egészségtudatosság, a környezettudatosság. A hagyományos, helyi termékek egyre növekvő kereslete megjelenik a gasztroturizmusban, amely számos pozitív lehetőséget nyújthat a hátrányos helyzetű településeknek. A multifunkcionális mezőgazdaság feladatai közé tartoznak a szociális és kulturális funkciók ellátása is, úgymint a vidéki életmód, hagyományok és kulturális értékek őrzése, fejlesztése, valamint a vidéki közösségek életképességének fenntartása, így érdemes ezt a területet kiemelten vizsgálni a gasztronómia vonatkozásában.

A tanulmány célja szakirodalmi áttekintés alapján a gasztronómiai elemek fejlesztési lehetőségeinek bemutatása. Célként fogalmazódik meg továbbá a megváltozott fogyasztói magatartás, igények bemutatása, a vidéki lakosság életminőségének javítását és megtartását célzó potenciális lehetőségek áttekintése. A vidéki társadalom életminősége jelenleg elmarad az urbanizált területek lakosságának életminőségétől, s a minőségi életet megalapozó lehetőségek megteremtése alapvető fontosságú a fejlettebb térségekhez való felzárkózás szempontjából (Tóth et al., 2009). A hagyományokra épülő termelés és szolgáltatás lehetősége megtartó, fejlesztő és életminőség javító hatással lehet a hátrányos helyzetű térség lakosainak életében.

2. A turisztikai termék értelmezése

Termékként értelmezhető egy szolgáltatás, egy élmény, egy esemény is. A termék tág értelmezésben azon – a piacon felkínálha-

tó – elemek összessége, amely az igények, szükséggek kielégítését célozza (Kotler - Keller, 2006). Kotler marketing szemléletű termék fogalmának Smith-féle tovább fejlesztése behozta a nemzetközi szakirodalomba a turisztikai termék kifejezést (Smith, 1994). A turisztikai termék meghatározásánál érdemes a kínálati oldal felőli megközelítésből kiindulni. A turisztikai kínálat központi elemeként ismeretes turisztikai termék főbb lehatárolása nehézségekbe ütközik, hiszen a szakirodalom más-más szinten és tartalommal definiálja ezt, amely a komplexitásából adódik. A Magyar Turisztikai Egyesület 1997. évi közgyűlésén Alan Godsave, a The World Travel & Tourism Council képviselője, a turisztikai terméket 4 „A” karakterisztikus eleme együtteseként határozta meg: attrakció (attraction), megközelíthetőség (access), szálláshely-szolgáltatás (accommodation) és hozzáállás (attitude) (Michalkó, 2011). A turisztikai termék továbbá olyan szolgáltatáshalmazként is megfogalmazható, amelynek alapja az attrakció, mindamellett magában foglalja az infrastruktúra, a megközelíthetőség, az ellátás, a biztonság, a vendégszeretet, turisztikai szervezetek, ár, információ és egyéb szolgáltatások összességét (Lengyel, 1997, 2004; Nagy, 2012). Michalkó szerint mikro- és makroszinten a turisztikai termék szűkített és tágabb területen értelmezett körülhatárolásával találkozhatunk. Mikroszinten a turisztikai termék egy idegenforgalmi vállalkozás által nyújtott konkrét szolgáltatásként is értelmezhető (pl. üzleti szálloda és komplex kínálata). Makroszinten a turisztikai termék a turisztikai desztináció és a turista igényeinek kielégítésére létrehozott tematikus szolgáltatáshalmaz (pl. Hajdúszoboszló, mint fürdőváros és egészség-turisztikai kínálata) (Michalkó, 2011).

Optimális esetben a turisztikai termék segítségével versenyképes szolgáltatás alakítható ki, azonban a szolgáltatás elemek és a megfelelő minőség hiánya esetén a várt

eredmény elmarad. A turisztikai termékek többsége helyhez kötött, ezért a kialakítás során ezt figyelembe kell venni, a turistát motiválni szükséges, annak meglátogatására, igénybevételére (Michalkó, 2011). A turisztikai termékek egy bizonyos kisebb részénél azonban megfigyelhető, hogy a termelés és fogyasztás elválasztható, így a fizikai értelemben vett termék juttatható el a fogyasztóhoz (pl. kézműves termékek, bizonyos helyi és gasztronómiai termékek) (Jancsik, 2007). A helyi termékekre nincs pontos definíció, de jellemzően megállapítható, hogy a termelés, a termelési folyamatok és a fogyasztók térben és szociális vonatkozásban közel vannak egymáshoz (Barna et al., 2018).

3. A gasztronómiai turizmus

A gasztronómia kifejezés gyökerei az ókori görögökhöz vezethető vissza (gyomor, törvény), azonban mai definíciója sokkal komplexebb: „Az ételek és italok szakértő ismerete, valamint élvezésüknek kifinomult képessége; az ízlés művészete... szakácművészet, konyhaművészet (Kovalszky et al. 2006, p. 435).” „...tágabb értelemben a terítés, a felszolgálatás művészete, az étkezés kultúrája is (Borda et al. 1993, p. 161).” Manapság a gasztronómia művészeti és élvezeti értéke mellett egyre inkább hangsúlyosabbá válik a tudományhoz való kapcsolódási lehetőségek kutatása.

A gasztronómia területe igen sokrétű, nemcsak országok közötti differenciálódás figyelhető meg, hanem országon belüli különbségek is feltárhatóak (pl. régió, megye, turisztikai desztináció). Az emberek fogyasztási szokásai nemzetenként eltérőek, amelynek oka a kulturális, a hagyományokhoz köthető és területi sajátosságok magjában keresendők (Könyves - Vargáné, 2015). A gasztronómia és a turizmus kapcsolata szorosnak tekinthető, több turizmus típusban fontos szerepet játszik, mint például kulturális turizmus, örökségturizmus, wellness turizmus,

gyógyturizmus, kastély turizmus, falusi turizmus. Jelentőségét tovább jelzi, hogy a korai 2000-es években kialakult a gasztronómiai turizmus (más néven gasztroturizmus) fogalma és terméktípus is. A gasztronómiai turizmus keretében a turista elsődleges motivációja az utazás során a termelők, feldolgozók (ételek, italok, étkezési alapanyagok) felkeresése, gasztronómiai témájú fesztivál, vendéglátóhely meglátogatása, illetve a gasztronómiában kiemelkedő desztináció felkeresése helyi termékek megkóstolása céljából (Hall et al., 2003; Hall - Mitchell, 2005). A gasztronómiai turizmus, mint turisztikai termék iránti érdeklődés és igény világszinten is növekedő tendenciát mutat, hiszen becslések szerint a turisztikai bevételek mintegy 30%-át teszi ki az UNWTO „Global Report on Food Tourism” c. jelentése szerint. A jelentés a gasztronómia nemzetközi turizmus és turisztikai országimázs formáló szerepét is kiemeli, illetve megfigyelhető, hogy a turisták jellemzően azokba a desztinációkba érkeznek nagyobb mértékben, amelyek híresek a magas minőségű helyi termékekről (UNWTO, 2012). Az egyik legdinamikusabban növekedő területről beszélhetünk, amely várhatóan a jövőben is folytatja térhódítását (Vargáné et al., 2015). A gasztroturizmusban kifejezetten az autentikus, helyi élmények és termékek iránt van kereslet a globalizáció tömegtermékeivel szemben. A gasztronómiai termékek valóban elfogyaszthatóak és megfoghatóak, így a kulturális örökség fizikai elemeket vesz fel, a szolgáltatás speciális jellemzőiből adódó negatívum nem érvényesül (megfoghatatlanság).

Az UNWTO (2017) „Second Global Report on Gastronomy Tourism” c. jelentésében Magyarország is megjelenik kiemelkedő gasztronómiájával, amely a Magyar Turisztikai Ügynökség szerint is fontos prioritást jelent a nemzetközi és hazai marketing tevékenységben. Magyarország gasztronómiai turizmusában egyre fontosabb szerepet tölt be

a vidékhez kapcsolódó gasztronómia örökség és mezőgazdasági termékek (UNWTO, 2017; MTÜ, 2019).

A Stílusos Vidéki Éttermiség (SVÉT) mintegy reflektort irányít a vidéki gasztronómiára, küldetesként kitűzve a vidék jelentőségének kiemelését, folyamatos szakmai munka és programok szervezését, összefogó közösségek kialakítását. A küldetéshez már 16 magas minőségű szolgáltatásról híres étterem csatlakozott (pl. az encsi Anyukám mondta, a mádi Gusteau Kulináris Élményműhely, a debreceni Ikon Étterem), amelyek külön utazást is megérnek külön utazásra érdemesek (SVÉT, 2019).

4. Helyi és tájjellegű turisztikai termékelemek megjelenése Hajdú- Bihar megyében

A kutatás fókuszában szereplő Hajdú-Bihar megyében kiemelkedő idegenforgalmi jelentőségű Debrecen (kulturális turizmus, vallási turizmus, eseményturizmus, hivatás turizmus, egészségturizmus, sportturizmus) és Hajdúszoboszló (egészségturizmus). A jelenleg 2030-ig érvényes Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégia alapja a turisztikai régiókban való gondolkodás helyett a hazánkban jóval kisebb területet lefedő turisztikai desztinációs gondolkodás és tervezés (Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégia, 2017). A stratégiában kiemelt fejlesztési térségeket határoztak meg (esetünkben kapcsolódási pont Debrecen, Hajdúszoboszló, Hortobágy, Tisza-tó kiemelt turisztikai fejlesztési térség), amelyek bár a fővároson kívüli desztinációk és úgy mond „vidéknek” számítanak, de a hátrányos helyzetű települések egyáltalán nem kapnak szerepet vagy csak abban az esetben jelennek meg, ha már eleve jelentős fejlettségű turisztikai szempontból (pl. Hortobágy). A megyében további kisebb turisztikai jelentőséget képviselő nem hátrányos helyzetű települések

kategóriába tartozó pl. Hajdúböszörmény, Hajdúnánás városa.

Hajdúböszörmény évente több fesztivált is rendez, ezek közül kiemelkedő a Hajdúhét, Bezermeni Gastronómiai Napok, Traktorhúzó Európa Kupa és amatőr traktorhúzó verseny. A mezőgazdasági város helyi gasztronómiájának preferálása mellett gyógyvízének és traktorhúzó fesztiváljának külföldi látogatottságát is tudta növelni (Hajdúböszörmény, 2019).

Hajdúnánás a turisztikai termékfejlesztés érdekében „az aranszalma városa” szlogent alkalmazza, illetve a helyi termékeknek (pl. húsfélék, szalma) és őstermelőinek értékesítési felületet biztosít (pl. 100% városi húsbolt, Nánási Portéka). A Hajdúk Világtalálkozója fesztivál gasztronómiai programokban gazdag, mely egyre népszerűbb rendezvény. A város jelentős vonzerejét jelenti még a gyógyvízre alapozott, egész évben használható nyílt- és fedett strand (Hajdúnánás, 2019).

A 240/2006. (XI. 30.) Korm. rendelet melléklete alapján Hajdú- Bihar megyében 63 db hátrányos helyzetű település szerepel (Magyar Közlöny, 2006). Megfigyelhető, hogy a hátrányos helyzetű települések között több már ismert és jelentős attrakcióval rendelkező település is van, amelynél a turisztikai termékfejlesztés folyamatban van és pozitív eredményeket hozott (pl. a gasztronómiai értékekben is kiemelkedő Hortobágy, pásztor kultúrához is köthető Balmazújváros). A települések között több példát is találhatunk, amely rendelkezik ugyan valamilyen gasztronómiai témájú rendezvénnyel (pl. Esztári Lecsófesztivál, Tiszacsegei Halászlé Fesztivál, Nádudvari Pásztornap, Hadházi Káposztás Napok), azonban egyelőre ismertségük, vonzerejük inkább régió, megyén belüli érdeklődésre terjednek ki, mivel egységes termékcsomag nincs kialakítva, az egyéb szolgáltatások pedig hiányosak. Külföldi vendégek megnyerését nagyban segíthetné, ha Hajdú-Bihar megye erősítené partneri kapcsolatát a szomszédos romániai Bihar megyével,

hiszen kialakítható lehetne egy határokon átívelő, például gasztronómiai tematikus út.

A Hagyományok Ízek és Régiók Magyarország hagyományos és tájjellegű mezőgazdasági és élelmiszer-ipari termékeit gyűjtötte össze a turisztikai régiók vonatkozásában (Farnadi, 2002). A gyűjteményben az Észak-Alföldi régióon belül Hajdú- Bihar megyének több, a gasztroturizmusban is jól működtethető termék elemek is felsorolásra kerültek: a debreceni mézeskalács, debreceni vert mézes, debreceni vásári füzéres perec, debreceni páros, étkezési mák, kamilla, csécsi szalonna, füstölt és paprikás csemegeszalonna, hortobágyi racka, magyar szürke szarvasmarha, dübbencs, kemencelángos, lebbencstészta, pászkalács, vesu, hajdúsági köszméte, hajdúsági káposzta és hajdúsági torma. Elmondható, hogy többségük egy- két kivétellel (pl. debreceni páros, kemencelángos) még mindig kihasználatlan a gasztroturizmusban, holott speciális tájjelleggel, hagyománnyal, különleges íz élménnyel rendelkeznek. Megállapítható továbbá, hogy a gyűjtemény nem teljes, bővítésre szorul (pl. slambuc).

A 2012. évi XXX. törvény a magyar nemzeti értékekről és a hungarikumokról elfogadásával az Országgyűlés fontos lépést tett a magyar nemzet kiemelkedő értékeinek védelme érdekében azzal, hogy egységes jogi alapra helyezte a „hungarikum” kifejezést, szabályozta annak kritériumait, és létrehozta a hungarikum védjegyet. A törvény a hungarikumokat gyűjtőfogalomként értelmezi, amely „egységes osztályozási, besorolási és nyilvántartási rendszerben olyan megkülönböztetésre, kiemelésre méltó értéket jelöl, amely a magyarságra jellemző tulajdonságával, egyediségével, különlegességével és minőségével a magyarság csúcsteljesítménye (2012. XXX. évi tv.)” A Hungarikum Gyűjteményben külön szakkategóriaként szerepel a témához köthető agrár- és élelmiszergazdaság (a legtöbb hungarikum ebben a kategóriában szerepel), kulturális örök-

ség, turizmus és vendéglátás (Hungarikum Gyűjtemény, 2019). A Hajdú-Bihar megyében megjelenő gasztronómiához kapcsolódó hungarikumok az alábbiak, amely közül néhány már a Hagyományok, Ízek és Régiók gyűjteményben is szerepelt: debreceni páros kolbász, akácméz, tiszai halászlé, gulyásleves, kürtőskalács, fröccs, szikvíz, pálinka, alföldi kamilla, magyar szürke szarvasmarha, Hortobágyi Nemzeti Park, a Puszta, magyar tanya. Az Alföld területére jellemző magyar tanya, mint hungarikum hasznosítása mellett, jó lehetőség lehet a csárda is, amely a megyére jellemző, de még nem hungarikum. Az előbb felsorolt hungarikumok között szerepel egynéhány nem csak Hajdú- Bihar megyéhez köthető további termék (pl. tiszai halászlé, akácméz, kürtőskalács, pálinka), azonban ezek megfelelő használata a megyében lévő kisebb települések számára is fontos vonzerőt jelenthetnek, fontos eleme lehet egy jól összeállított komplex termékcsomagnak.

Az Ország Tortája hagyományörző programot 2007-ben a Miniszterelnöki Hivatal és a Magyar Cukrásziparosok Országos Ipartestülete indította el. Az évente hirdetett program célja, hogy Magyarország születésnapját (augusztus 20-a) az ünnephez méltóan egy olyan tortával köszöntsék, amely valamely tájegység értékét képviseli, az íz világ, a magyar alapanyagok a hagyományt képviselik, ugyanakkor az elkészítése különleges, innovatív (Magyar Cukrásziparosok Országos Ipartestülete, 2019). 2012-től lehetőség van cukormentes torta pályázatra is, amely az élelmiszer fogyasztói trendekkel is összhangban van. Sajnos, ez idáig Hajdú-Bihar megye értékeit képviselő torta nem került a nyertesek közé, továbbá megfigyelhetjük, hogy a nyertes cukrászdák főleg a budapesti cukrászdák közül kerülnek ki. A vidéki térségek gasztroturizmusának fejlődését nagyban elősegítené, ha az azok jellegzetességeit hordozó torták is a győztesek közé kerülnének.

5. A gasztroturizmus lehetőségei, fejlesztése és javaslatok

A hajdú legenda központi szerepet játszik a megye életében, főképp a „hajdú városok” által (köztük hátrányos helyzetű települések), amely erős márkaként jelenhet meg a turisztikai piacon.

A gasztroturizmusnak számtalan továbbfejleszthető megjelenési formája létezik, amelyek közül a leggyakoribbak a gasztrofesztiválok, tematikus utak, étkezések túrák, séták, múzeumok, főzőiskolák, különleges vendéglátóhelyek (pl. bioétterem, wellness étterem, keresztény étterem) (Könyves - Vargáné, 2015).

A gasztroturizmus legnépszerűbb megjelenési formája a gasztrofesztiválok. A hazai gasztronómiai fesztiválok számának növekedése és diverzifikációja figyelhető meg, amelyek épülhetnek a magyaros ételek, jeles napok, népi, tájjellegű gasztronómia, történelem vagy szakmai jellegű témák köré (Bujdosó et al., 2012). A gasztrofesztiválok jelentősek az adott térség hagyományőrzésében, gasztronómiai értékek felelevenítésben és népszerűsítésben. Egy 2010-es tanulmány szerint a gasztronómiai fesztiválok hazánkban ritkán szerepelnek egyedül, valamely egyéb rendezvényhez történő társítás figyelhető meg. A kutatás eredményéből kiderül, hogy kifejezetten csak helyi alapanyagokból és tradicionális módon elkészített ételek kóstolása miatt kevés utazás történik (Fehér et al., 2010). Valószínűsíthető, hogy az eredményekben azóta pozitív változás figyelhető meg, hiszen a piacon megjelentek olyan vidéki éttermek (a budapesti Michelin csillagos éttermek mellett), melyek a tradíciót képviselve igazi magas színvonalú kulináris élményt nyújtanak, amelyek elsődleges vonzerőként is működhetnek az adott területen.

A gasztroturisták megjelenésével új fogyasztói szegmens alakult ki, akik jellemzően magas költségi hajlandósággal rendelkeznek, figyelmet fordítanak a termékek származási helyére, az

egyediséget sugalló termékeket keresik, az adott területre jellemző helyi konyhák iránt érdeklődnek, tudatosak és szeretnek új ismereteket szerezni. A gasztroturisták a véleményüket különböző fórumokon, közösségi felületeken megosztják, ezért az adott desztinációnak lényeges szerepe van a kommunikáció megfelelő kialakításában (UNWTO, 2012).

A sikeres gasztroturizmus érdekében az UNWTO ajánlása alapján alábbi tényezőket érdemes figyelembe venni: a kereslet és kínálat összehangolása, a magas színvonalú kínálat kialakítása, a helyi termék értékek megismertetése és elfogadtatása a helyi lakosság által, az ételek és italok export növelése, képzések fejlesztése. Veszélyfaktorokat jelent e terület túlzott üzletiesedése az adott településen. A probléma kiküszöbölésére nagy figyelmet kell fordítani a minőség biztosítására (pl. folyamatos minőség-ellenőrzés, védjegyek kidolgozása), amelyhez nélkülözhetetlen a megfelelően szakképzett munkaerő (UNWTO, 2012).

A gasztronómiában a fogyasztói ízlés, magatartás változásával (pl. étkezési szokások) új trendek jelennek meg, új szegmenseket kell meghatározni a sikeres tevékenység céljából. A hazai fogyasztói magatartás kutatásában Törőcsik (2010, 2011) vizsgálatai kiemelkedőek, olyan trendeket állapított meg, amelyek az élelmiszer fogyasztás területén is értelmezhetőek, hasznosíthatóak és útmutató lehet hátrányos helyzetű településen is:

- A kiválasztás folyamata hosszú, csak nézelődünk, de a tényleges vásárlás nem történik meg. Okos vásárlók korszaka.
- Ingyenek, önkéntes szakértők megjelenése.
- A gazdasági válság miatt kritikus és szkeptikus fogyasztó.
- A slow életfelfogás iránti igény megerősödik (slow food). Étkezési idők eltolódása
- Jobb minőség, jobb életszínvonal elérése.
- Státuszszimbólum az egészséges, tudatos életmód.

• A tradicionális társadalmi szegmentáció (kor, nem, családi állapot stb.) helyett új szegmentáció (szabadabb, sokrétűbb identitás).

- „Mentesség” megjelenése.
- Az ételek szimbolikus jelentéstartalma.
- „Moodmarketing” törekvése.
- Az egészség, a tudás megszerzésére való törekvés.
- A környezettudatos elemek lényegesek lesznek.
- Lokalitas és autentikusság kifejezés fontossá válik.

Az amerikai National Restaurant Association minden évben elkészíti a TOP gasztronómiai trend előrejelzést, amellyel segíti a vállalkozások naprakészségét és ezen keresztül a fogyasztók új igényeinek való megfelelést. A 2019-es év TOP trendjei, amelyeket a vidéki területeken is alkalmazhatóak a gasztroturizmusban és különleges hatást kelthetnek (NRA, 2019): zéró veszteségű főzés, zöldség központú konyhák, hiper-lokalitás a beszerzésnél, kézműves, helyi italok, új metszési módszerek a húsoknál.

Napjaink civilizációs betegségeinek is köszönhetően (pl. cukorbetegség) az egészségtudatosság és -megőrzés trendje szinte minden területre begyűrűződik, így az „egészséges” megjelölés az élelmiszereken mintegy hívó szóként működik, termékhez kapcsolódó előnyként jelenik meg. Hasonlóképpen a környezettudatosságot jelző címkék is megkülönböztető jelzésként szolgálnak, vonzóak lehetnek a vásárlók számára. Megjelentek az alternatív étrendek (pl. vegetáriánus, paleo, fehérjegyazdag, tej- és tejcukor érzékeny, gluténmentes), illetve a vendéglátóhelyeken kötelező feltüntetni (1169/2011/EU rendelet) a termelés során felhasznált intoleranciát vagy allergiát okozó anyagot.

Barna et al. (2018) kutatása alapján elmondható, hogy az alternatív étrendet követők a helyi termékeket preferálják, kivételt jelent a paleo táplálkozást követők. A kisebb települések (2-10.000 fő) lakói jellemzően nem

vásárolnak helyi terméket a felmérés szerint, azonban e csoportnál az alábbi háttértényezők figyelhetők meg: alacsony iskolai végzettség (szakmunkás, szakiskola, 8 általános), egyszemélyes háztartás, rossz anyagi helyzetű. Az eredmény torzításában szerepet játszhat, hogy ezen lakosok többnyire maguknak termelik meg ezeket a termékeket. A helyi termékek vásárlását befolyásoló tényezők: termék beszerzésének nehézsége, idő- és energiaigényessége.

A helyi termékek választását pozitívan befolyásolja, ha a termék igazoltan természetes, vegyszer- és tartósítószermentes, illetve ismeretes a helyi származása. A fogyasztó a termékkel a csomagoláson keresztül találkozik, ezért már itt is fontos a marketing megjelenése. A csomagolás nem tetszése a vásárló azon magatartásához vezet, hogy a termék további információit el sem olvassa. A terméken a tájékoztatás megfelelő legyen minden vásárló számára, pontos, rövid, lényeges információt tartalmazzon, mindezek hozzájárulnak a vásárlói döntéshez, így a csomagolása lényeges szempont. A vásárló pozitív visszacsatolása esetén a terméket újravásárolja, illetve kialakul a márkahűség (BARNA et al., 2018). Sente (2014) kutatása alapján megállapítható, hogy a magyar fogyasztók 55,9%-a helyi termelőként nem fogadják el azokat az előállítókat, akiket nem ismernek vagy nincs hagyományja az adott településen.

A 2012-2020 időszakra kidolgozott Nemzeti Vidékstratégiában külön programban szerepelt a vidéki turizmus, falusi vendéglátás, amelyben megjelenik a gasztronómia funkciója is többek között a rendezvények, tematikus utak és a helyi gasztronómiai értékeket bemutató falusi vendégasztal kapcsán. A turizmus, a falusi turizmus és ezen belül, illetve mellett a gasztronómia a vidéki gazdaság több lábon állásának egy fontos eleme, hiszen tevékenységei számos agrárágazathoz kapcsolódik. A hátrányos helyzetű települések számára szinte egyetlen kitorési pont lehet

a helyi termékekre, vonzerőkre alapozott potenciál kihasználása, amelyen keresztül gazdasági fellendülés történhet. Nagy emberi erőforrás, igényes új munkahelyek, vállalkozások jöhetnek létre, ezzel növelve a helyi munkaerőpiac megtartó szerepét, csökkentve a fiatalok elvándorlását. A helyi lakosság keresete növekedést mutathat, költésük helyben történik, amely az adóbevételeket is növelni fogja. A fejlesztések a pozitív településképhez, ismertséghez, fenntarthatósághoz, helyi identitás és kulturális kapcsolatok erősödéséhez is hozzájárulnak (Nemzeti Vidékstratégia, 2012-2020). Fehér és Kóródi (2008) is megerősíti a stratégiában megfogalmazott pozitív hatásokat, továbbá az autentikus élményeket is nyújtó gasztroturizmus kedvező hatásainál kiemeli az eladó és vevő közvetlenebb kapcsolatát, a termékek értékesítésénél alkalmazható nagyobb árrést, mivel a közvetítő kereskedők kimaradnak. A fogyasztónak lehetősége van kipróbálni a hagyományos helyi termékeket és első kézből való információkat szerezhet róluk, amely növeli a márkahűség kialakítását. A közvetlen értékesítés a fogyasztókkal kapcsolatos információgyűjtési lehetőséget biztosít az eladók számára is. Ezek a helyi termékek jelentős turisztikai vonzerővel rendelkeznek, amelyek elegendő motivációt generálnak az utazásra. További előnyként fogalmazható meg ezeknél a termékeknél, hogy az értékesítés nem korlátozódik főszezonra, annak időszaka nyújtható, illetve a folyamatos megújulással a tartózkodási idő is növelhető. Elmondható, hogy a vidékfejlesztésben a gasztronómiai turizmus számos kiemelkedő lehetőséget nyújthat.

A főbb stratégiai irányok és teendők ennek megfelelően fogadóképesség megteremtése,

adózási feltételek könnyítése, helyi és kistérségi turizmus menedzsment szervezetek kialakítása, információs rendszer, marketing eszközök kialakítása és bővítése, szolgáltatók szakosodása, falusi vendégasztal esetén saját termékek közvetlen értékesítési lehetőségeinek kialakítása, sajátos élményt nyújtó termékcsomagok összeállítása (Nemzeti Vidékstratégia, 2012-2020).

Elmondható, hogy Hajdú- Bihar megye jelentős mezőgazdasági értékekkel rendelkezik, jók az adottságok, azonban egyelőre nem valósult meg a megfelelő turisztikai kapcsolódás és komplex termék koncepció, holott a helyi lakosság életszínvonalát ez nagyban fejlesztené.

6. Összegzés

Hátrányos helyzetű településeken kialakult gasztroturizmus az adott település fenntarthatóságát, versenyképességét eredményezheti. A tájjelegű és hagyományos élelmiszerek termelése, előállítására összefogott, jól megszervezett, gazdaságilag támogatott tevékenységgel eredményezheti, hogy a helyi lakossági vonzáson túl, illetve a helyi határokat átlépve akár határokon át is ismertté váljon a település a köztudatban. Célszerű partneri kapcsolatokat kialakítani, illetve a közelben lévő nagyobb települések turizmusát és gasztronómiai turizmusát kihasználni, melyben egységesen összefogva változatos, vonzó turisztikai csomagot lehet létrehozni. Egy erős és ismert, a hajdúsági hagyományokon alapuló márka létrehozásával a megye hozzáadott értéke nagyban növekedhetne, mely szélesíthetné a turisztikai termék keresletét és értékesítési lehetőségeit.

FELHASZNÁLT IRODALOM

2012. évi XXX. tv.: URL: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1200030.tv> (Letöltés dátuma: 2019.11.02.)
- Barna F. K. – Bauerné Gáthy A. – Kovács B. – Szakály Z. (2018): Az alternatív étrendet követők helyi termékek vásárlásához kapcsolódó attitűdjei. *Táplálkozásmarketing* 5 (2) pp. 3-15.
- Borda J. – Sándor L. – Szabó E. – Szigeti A. (1993): *Gasztronómiai lexikon. Mezőgazda Kiadó, Budapest.* 161. p.
- Bujdosó Z. – Kerekesné Mayer Á. – Ujvári K. (2012): *Gasztronómia a vendéglátásban.* Károly Róbert Főiskola. https://regi.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop412A/2010-0010_12_Gasztronomia_a_vendeglatasban/adatok.html
- Farnadi É. (szerk.) (2002): *Hagyományok-Ízek- Régiók gyűjtemény.* FVM Agrármarketing Centrum Kht. Budapest.
- Fehér I. – Kóródi M. (2008): *A vidéki turizmus fejlesztése.* Szaktudás Kiadó Ház, Budapest. 196. p.
- Fehér P. – Füreder B. – Várvi P. (2010): *A magyar gasztronómia és vendéglátás napjainkban.* *Turizmus Bulletin* 14 (4) pp. 34-42.
- Hajdúböszörmény (2019): URL: <https://hajduboszormeny.hu/> (Letöltés dátuma: 2019.10.18.)
- Hajdúhadház (2019): URL: <http://www.hajduhadhaz.hu/> (Letöltés dátuma: 2019.10.18.)
- Hajdúnánás (2019): URL: <http://hajdunanas.hu/> (Letöltés dátuma: 2019.10.18.)
- Hall M. - Mitchell R. (2005): *Gastronomic tourism: comparing food and wine tourism experiences,* Ícinde M. Novelli (ed.), *Niche Tourism. Contemporary Issues, Trends and Cases,* pp. 89-100.
- Hall M. C. – Sharples L. – Mitchell R. – Macionis N. – Cambourne B. (2003): *Food tourism around the world: development, management and markets.* Butterworth-Heinemann: Elsevier.
- Hungarikum Gyűjtemény (2019): URL: <http://www.hungarikum.hu/> (Letöltés dátuma: 2019.10.18.)
- Jancsik A. (2007): *Versenyképesség és annak fejlesztési lehetőségei a turisztikai célterületeken.* pp. 155-173. In.: Kovács Z. – Szabó L. (szerk.) *Menedzsment a XXI. században.* Pannon Egyetem, Veszprém.
- Kotler P. – Keller K. L. (2006): *Marketingmenedzsment.* Akadémiai Kiadó, Budapest. 985. p.
- Kovalovszky M. – Juhász J. – Szőke I. – O. Nagy G. (2006): *Magyar Értelmező Kéziszótár.* Akadémiai Kiadó, Budapest. 435. p.
- Könyves E. – Vargáné Csobán K. (2015): *Gasztronómia és turizmus.* Debreceni Egyetem, Debrecen. 120. p.
- Lengyel M. (1997): *Ökoturizmus és marketing.* Magyarország az ezredfordulón. MTA Stratégiai Kutatások. BKE Környezetgazdaságtani és Technológiai Tanaszék, Budapest. 51. p.
- Magyar Cukrásziparosok Országos Ipartestülete (2019): URL: <https://www.cukraszat.net/magyarorszag-tortaja> (Letöltés dátuma: 2019.09.15.)
- Magyar Közlöny (2006): 240/2006. (XI. 30.) Korm. rendelet melléklete. 147. sz. pp. 11498-11516 URL: [https://umvp.kormany.hu/download/9/a7/30000/KR_2006_240_\(XI_30\)_Kormanyrendelet.pdf](https://umvp.kormany.hu/download/9/a7/30000/KR_2006_240_(XI_30)_Kormanyrendelet.pdf) (Letöltés dátuma: 2019.10.18.)
- Michalkó G. (2011): *Turisztikai terméktervezés és fejlesztés.* Pécsi Tudományegyetem. Pécs URL: <http://www.eturizmus.pte.hu/szakmai-anyagok/Turisztikai%20terméktervezés%20és%20fejlesztés/book.html#d6e81> (Letöltés dátuma: 2019.09.15.)
- MTÜ (2019): URL: <https://mtu.gov.hu/cikkek/bor-es-gasztroturizmus> (Letöltés dátuma: 2019.09.15.)

Nagy K. (2012): A tematikus utak helye a turisztikai termékfejlesztésben. XIII. RODOSZ Konferencia, Kolozsvár, Románia, Magyar Doktoranduszok és Fiatal Kutatók Szövetsége. 140. p.

Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégia (2017): URL: https://www.kormany.hu/download/8/19/31000/mtu_kiadvany_EPUB_297x210mm%20-%20preview.pdf (Letöltés dátuma: 2019.10.05.)

Nemzeti Vidékstratégia (2012-2020): URL: http://www.terport.hu/webfm_send/2767 (Letöltés dátuma: 2019.11.12.)

NRA (2019): What's Hot Culinary Forecast. URL: <https://restaurant.org/research/reports/foodtrends> (Letöltés dátuma: 2019.03.15.)

Satter E. (2007): Hierarchy of Food Needs. *Journal of Nutrition Education and Behavior* 39 (5) pp. 187-188.

Smith S. L. J. (1994): The Tourism Product. *Annals of Tourism Research* 21 (3) pp. 582-595.

SVÉT (2019): URL: <http://www.svet.hu/> (Letöltés dátuma: 2019.11.12.)

Szente V. (2014): Lokális élelmiszerek a jövő marketingjében. *Táplálkozásmarketing* 1 (1-2) pp. 47-48.

Tóth E. - Ludvig K. - Márkus P. (2009): A vidéki megélhetés jellemzői és tipikus modelljei a leghátrányosabb helyzetű kistérségekben.

Agrárgazdasági Kutató Intézet, Budapest.
Törőcsik M. (2010): Életstílust kifejező ételfogyasztás, a food-trendek hatása. *Korunk* 2010 (12) pp. 58-65.

Törőcsik M. (2011): Fogyasztói magatartás - Insight, trendek, vásárlók. Akadémiai Kiadó, Budapest. 500. p.

UNWTO (2012): Global Report on Food Tourism. World Tourism Organization. Madrid, Spain URL: http://cf.cdn.unwto.org/sites/all/files/pdf/food_tourism_ok.pdf (Letöltés dátuma: 2019.10.02.)

UNWTO (2017): Second Global Report on Food Tourism. World Tourism Organization. Madrid, Spain URL: http://cf.cdn.unwto.org/sites/all/files/pdf/gastronomy_report_web.pdf (Letöltés dátuma: 2019.10.05.)

Vargáné Csobán K. - Szabó B. - Sörös A. (2015): Gasztronómiai turizmus: nemzetközi kitekintés. pp. 12-18. In.: Lővei A. (szerk.) „Tudásgazdaságra építő, kreatív város-, és térségfejlesztés megalapozása a Debreceni Egyetem képzési és tudományos kapacitására építve felsőoktatási szolgáltatások kiterjesztése Kisvárdai társágára” című projektben elért eredmények. Debreceni Egyetem, Debrecen.

A kutatás az EFOP-3.6.2-16-2017-00001 azonosító számú, Komplex vidékgazdasági és fenntarthatósági fejlesztések kutatása, szolgáltatási hálózatának kidolgozása a Kárpát-medencében projekt keretében zajlott.

Székely gasztronómia

Székely gastronomy

Kútvölgyi Viktória

ABSZTRAKT

A tanulmány célja a Székelyföldre tartozó Csíkszenttamás gasztronómiai vizsgálatának bemutatása. A tanulmány tartalmazza a 300 csíkszenttamási háztartásban végzett kérdőíves felmérés eredményét. Vizsgálja, hogy a megkérdezett lakosság körében melyik a három legfontosabb termesztett növény és a három legfontosabb állatfajta, amit tartanak. A tanulmány elemzi a lakosság állásfoglalását a vegyszermentesség és a biogazdálkodás fontosságában. A helyszínen végzett kutatás vizsgálja a helyi étkezési szokásokat; a lakosság által hagyományosnak ítélt ételek körét és az ünnepi étkezés legjellemzőbb fogásainak összetételét, megoszlását.

ABSTRACT

The aim of the study is to introduce the gastronomical examination of Csíkszenttamás in Székelyföld. The study includes the findings of a questionnaire asked in 300 households. It examines what the three mostly cultivated plants and the three mostly kept animals are in the village. The study analyses the standpoint of the population concerning chemical-free and eco agriculture. The on-the-spot research

investigates the local eating habits, the ingredients of the traditional local dishes, and their distribution.

Bevezetés

A 75%-ban magyar többségű Székelyföld Románia földrajzi centrumában helyezkedik el (Hantz et al., 2015). Ősi közmondások egyike: „Székely szülte a magyart!” (Hankó, 1993., p.4.). A székelyek eredetére vonatkozó történeti adatok forrásai szájhagyományok, legendák és krónikák voltak (Hankó, 1993). A székelyeket az elmúlt kétszáz évben számos néppel hozták származási kapcsolatba, olyanokkal, akik a honfoglalás előtt Erdélyben éltek (hunok, gepidák, avarok, bolgárszlávok), vagy akikkel a magyarság a népvándorlás korában érintkezett (kazár, kaukázusi kabard, besenyő, kun, jász), de a román részről elmagyarosodott románokat is székelyeknek tartották. Sokáig élt az Árpád-ház eredethagyományának örökségként a hun származási elmélet, de eddig a történetkutatásban egyik eredetet feltevő elmélet sem nyert igazolást (Kósa, 1982). A népben azonban él a hun leszármazás tudata, Attila és Csaba népének tartják magukat, erről énekelnek a Székely himnuszban és ezt állítja a Csíki Székely krónika is (Hegedűs,

2015). A székely nép Erdély közjogában külön nemzetet alkotott 1848-ig. Székelyföld 1847-ig székekre (Csíkszék, Háromszék, Marosszék, Udvarhelyszék, Aranyosszék) volt felosztva, majd a székeket megyékké alakították (Hankó, 1993). Székelyföld 1920-ban Erdéllyel együtt került Romániához. 1940 és 1944 között Magyarországhoz tartozott, majd 1945 óta ismét Románia része. 1960–68 között Maros-Magyar Autonóm és Brassó tartományhoz, azóta Maros, Hargita és Kovászna megyékhez tartozik (Kósa, 1982).

„A nemzet sorsa attól függ, hogy miként táplálkoznak.” (Brillat - Savarin, 1912., p.8.). Az országok, népcsoportok étkezési szokásait számos tényező közül jelentősen befolyásolja a terület földrajzi fekvéséből eredő adottsága, a megtermelhető nyersanyagok változatosága, a kereskedelem, az infrastruktúra, a gazdaság fejlettségi szintje, az ünnepi és hétköznapi élet szokásai, hagyományai, a vallási beállítottság (Duszt, 2004).

Székelyföld termékenységét nézve a legterméketlenebb Fel-Csík és Al-Csík (Hankó, 1993). Csíkszenttamás a Felcsík kistérségi része, a falvak itt teljesen összeépültek, így térségben kell gondolkodni. Csíkszenttamás agráradottságai kedvezőtlenek. A teljes mezőgazdasági területnek 8,3 % szántóföld, ami jóval kevesebb, mint egy átlagos Hargita megyei községé. Ennek ellenére a családok mindössze 35,8%-a nyilatkozta azt, hogy nem gazdálkodik. A birtokkoncentráció a térség más falvaihoz képest kisebb mértékű, ami a föld hiányára és ennek következtében a földhöz való erősebb ragaszkodásra utal (Csák, et al., 2015).

Csíkszenttamás leggyakrabban eladott terméke a tej és az élőállat (marha, borjú) (Csák, et al., 2015). Ha tehetik, télire sok húst halmoznak fel. Jellemző a disznóvágás, amiből füstölt árut, disznósajtot, kolbász- és hurkaféléket készítenek. A sertés mellett a bárány (birka) a másik legkedveltebb húsféle (Winkler et al., 2013).

Az erdélyi konyha hagyományai évszázadokra nyúlnak vissza (Frank, 2006). Az erdélyi konyhát jellemző három sajátosság: a gazdag fűszerezés, a viszonylag szűk körű alapanyagok ötletes felhasználása és a takarékoság (Winkler et al., 2013). Az erdélyi konyha jellegzetes fűszerei közé tartozik a friss tárkony, a csombor (= borsikafű) és a lestyán (Winkler et al., 2013). A borsikafűvel és tárkonnyal fűszerezett levesek, tokányok és káposztaételek szinte beleivódtak a magyar és a román konyha hagyományába is (Frank, 2006).

A pityóka néven elterjed burgonya, kedvelt alapanyaga az erdélyi konyhának. A pityóka a könnyű hozzáférhetősége, az olcsósága és a változatos elkészítési lehetősége miatt népszerű. Táplálkozás élettani szempontból jelentős a fehérje, a kálium, a kalcium, a foszfor és a vas tartalma. Sós lében vagy héjában főzve csökkenti a gyomor- és bélpanaszokat. Felhasználása rendkívül sokoldalú: előétel, saláta, leves, főzelék, egytálétel, köret, desszert és péksütemény egyaránt készíthető belőle (György, 2015).

Említést érdemel a káposzta, mely szintén fontos szerepet játszik az erdélyi konyhában. Felhasználható friss saláta, leves, köret, egytálétel, főzelék, sütemény és ízletes savanyúság készítésére. A savanyítás során is megőrzi C-vitamin tartalmát, ezért a téli időszakban az egyik legkiválóbb vitaminforrás. A karácsony sokak számára elképzelhetetlen töltött káposzta nélkül, de közkedvelt a rakott, székely, a kolozsvári és a paradicsomos káposzta is. A káposzta ízesítéséhez kiváló fűszer a kapor, a babérlevél, a kömény, a bors, a mustármag, a csombor, a kakukkfű, a zsálya és a tárkony (Barabás, 2015).

A desszertek között Székelyföldön ritka a gyümölcs. Az erdélyiek a tésztafélék alatt minden esetben sült tésztára, süteményre gondolnak; míg a főtt tésztát laskának nevezik (Elekes, 2006).

Az erdélyi magyarság, különösen a szé-

kely vidék ünnepi süteménye a kürtőskalács, amely minden nemes alkalomhoz illik. A kürtőskalács a 20-21. század fordulóján székely, magyar szimbólummá alakult. A turisztikai irodák által forgalmazott Székelyföld- és Erdély-imázs elmaradhatatlan elemévé vált. A kürtőskalács, amely korábban csak falusi közösségekben őrzött gasztronómiai hagyományként élt – elsősorban a turizmus révén – fokozatosan bekerült az elit kultúrába. Európa egyik gasztronómiai szimbólumának tekinthető a kürtőskalács, amely Székelyföld nemzeti süteményeként az egész világon ismert (Hantz et al., 2015).

Az erdélyi és román konyha kölcsönös egymásra hatása tagadhatatlan, ezért a román konyha néhány jellegzetességét érdemes röviden áttekinteni. A román konyha kialakulására hatással volt a magyar, a francia, a szerb, a török és a bolgár konyha. Gyakran használt fűszerük a babérlevél, a csombor, a kakukkfű és a fokhagyma.

A levesek között a ciorba (csorba) a bab-, a káposzta-, a zöldség-, és a sertésből vagy csirkéből készített raguleves a legnépszerűbb. Leveseik betétjeként kedveltek a húsgombócok (Winkler et al., 2013; Csetnekiné, 2013).

A román konyha a rántást nem kedveli. A zöldséget és a húst bő vízben előzetes pirítás, pörkölés nélkül teszik fel főni (Szócs, 2005).

A húsételek között sertésből, birkából, marhából és baromfiból szívesen készítenek ételeket. A különféle húsokat olajba mártva faszénparázs felett roston sütik. Jellegzetes ételük a mititei, amely darált marha, sertés és bárányhúsból készül.

A köretek között a mamaliga, a kukoricakása a legerterjedtebb, melyet gyakran önálló fogásként önmagában is fogyasztanak.

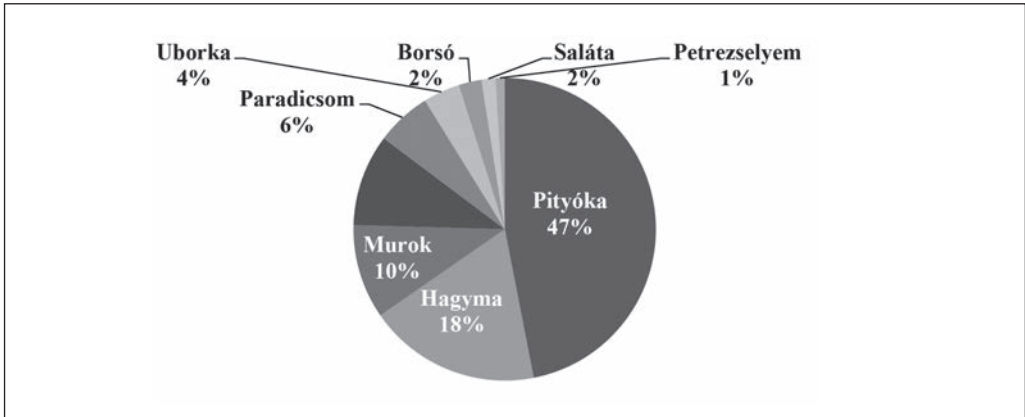
Édességként édes lepényt (placinta), palacsintát (clatite), szirupba áztatott mandulás süteményt (saraille) kínálnak. Palacsintát ku-

ricalisztból is készítenek, amit lekvárral vagy joghurttal leöntve tálalnak. Az étkezést gyakran sajt zárja, amelyek tehén-, kecske- és bivalytejből egyaránt készülhetnek.

Az egyszerű és ünnepi étkezések alkalmával elmaradhatatlan a cujka, azaz a szilvapálinka, amit aperitifként, valamint záró italként egyaránt fogyasztanak (Winkler et al., 2013; Csetnekiné, 2013).

Érdekességként említést érdemel, hogy a szakirodalom tanulmányozása során az Újvári Ella által szerkesztett legismertebb erdélyi és székely konyha receptjei között szerepel a pörköltleves, melynek leírása megfelel a palócleves készítési módjával, azzal az eltéréssel, hogy az utóbbi ürühúst, míg az erdélyi és székely konyha sertéslapockát használ fel alapanyagul. Az összes többi hozzávaló (vöröshagyma, fokhagyma, zöldbab, burgonya, bors, köménymag, babérlevél, tejföl, liszt, főzővíz) és elkészítési mód azonosságot mutat. A konyhák egymásra gyakorolt hatása jelentős.

Az európai kultúrában az étkezés napi rendjének két fő mintája ismert: az úgynevezett kettős és az újkori hármas étkezési rend. Magyarországon és Erdélyben a középkori kettős és az újkori hármas étkezési rend váltása az 1700 körüli századfordulón zajlott le. Először a felsőbb társadalmi rétegek tértek át a ma is szokásos hármas struktúrájú étkezési rendre, amelynek általános elterjedése csak a XIX. század legvégén következett be. Ez a hármas struktúrájú étkezés a reggelit, az ebédet és a vacsorát foglalja magába. Az étkezések idejének nem volt meghatározott rendje. Az étkezés idejét az aktuálisan elvégzendő munka mennyisége, minősége és az étel elkészültének ideje határozta meg. Az 1930-as években az asztal közepére tett étkezésre szánt ételt még javarészt közös tálalásból fogyasztották, az asztalt körben ülve (Prikryl, 2013).

1. ábra

A három legfontosabb előállított növényi termék megoszlása, a zöldségek közül, %

Forrás: A 2019-es csíkszenttamási falukutató tábor kérdőíves felmérése

A kutatási eredmények bemutatása

A 300 lakossági kérdőív hat kérdést vizsgál a gasztronómiával összefüggésben, amelyek vonatkoznak a helyi növénytermesztésre és az állattenyésztésre is.

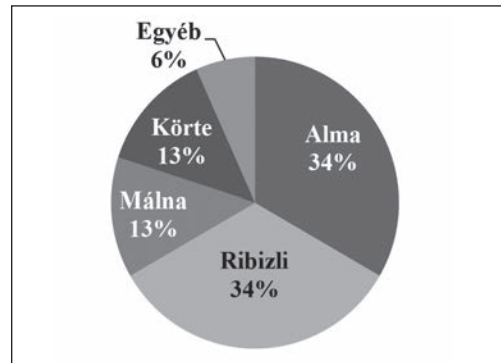
Az első kérdés azt elemzi, hogy „Melyik a három legfontosabb növényi termék, amit előállít?”

A válaszokat négy csoportba rendszerezem: zöldségekre, gyümölcsökre, gabonafélékre és takarmánynövényekre bontva. A zöldségek közül a leggyakrabban termesztett terméknek a pityóka (= burgonya) bizonyul, 191 említéssel, ezt követte a hagyma (75 fő), a murok (= sárgarépa) (41 fő) és a paszuly (40 fő által). Összesen 14 féle zöldséget neveztek meg 407 felsorolás alapján, melyek arányának a részletezését az 1. számú ábra szemlélteti.

Mindössze egy-egy fő számára jelenti a legfontosabb termesztett növényt a cékla, a cukkini, a főzötök, a karalábé és a paprika.

A gyümölcsök termesztésének népszerűsége a zöldségfélékhez képest jóval szerényebbnek bizonyult. Mindössze hat féle gyümölcsöt neveztek meg, 16 felsorolás által. Egyenlő arányban említették az alma és a ribizli termesztését (5-5 fő), a málna és a körte

termesztésének fontosságát (2-2 fő), míg a szilva és a meggy egy - egy fő által szerepelt. A legfontosabb termesztett gyümölcsök megoszlásának arányát a 2. ábra taglalja.

2. ábra

A három legfontosabb előállított növényi termék megoszlása, a gyümölcs közül, %

Forrás: A 2019-es csíkszenttamási falukutató tábor kérdőíves felmérése

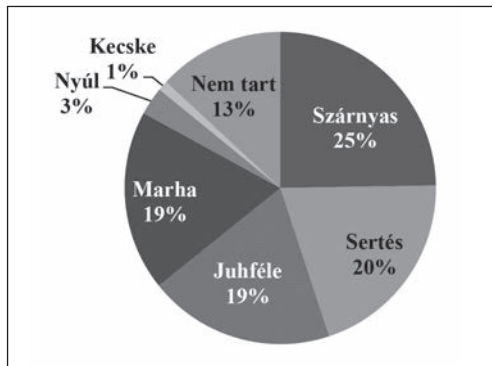
A gabonafélék közül a búzát 60-an, az árpat 39-en, a zabot 4-en, míg a rozst hárman említették. A takarmánynövények közül a szénát 58-an, a lucernát 37-en, míg a tritikálét ketten neveztek meg a három legfontosabb termesztett növény körében.

A kérdőív második kérdése azt vizsgálja, hogy „Melyik a három legfontosabb állatfajta, amit tartanak?”

A legnépszerűbbnek, 25%-os arányban a szárnyasokat nevezték meg (119 fő), az ő tartásuk tűnik a legegyszerűbbnek. Őket követi szinte azonos arányban a sertés (20%, 97 fő), a juh- és a marhatartás (19-19%, 93, 90 fő). Nyulakat 3%, 14 fő, míg kecskét 1%, azaz 5 fő tart. A megkérdezettek 13%-a nem foglalkozik háztáji állatok tartásával.

481 válasz alapján a három legfontosabb állatfajta megoszlásának arányát a 3. ábra részletezi.

3. ábra

A három legfontosabb állat fajtának a megoszlása, amit tartanak %

Forrás: A 2019-es csíkszenttamási falukutató tábor kérdőíves felmérése

A harmadik és negyedik kérdés az egészséges táplálkozásra vonatkozóan két kijelentéssel kapcsolatban azt vizsgálta, hogy a megkérdezettek egyet értenek-e vele, vagy sem.

Az első kijelentés úgy hangzik, hogy „A saját gazdaságomban, földemen igyekszem vegyszermentesen gazdálkodni.” A válaszok alapján 291 fő egyetért az állítással, 6 fő nem és 3 fő nem válaszolt. Megállapítható, hogy a vegyszermentes gazdálkodásra történő törekvés a megkérdezettek 97%-át jellemzi.

A második kijelentésnél az előzőhöz viszonyítva nagyobb volt az egyet nem értők száma

(17 fő), de így is 279-en (93%) egyetértettek azzal a kijelentéssel, hogy „A biogazdálkodásnak van jövője, mert egészséges terméket állít elő.” Négyen nem foglalták állást a kijelentéssel kapcsolatban.

A válaszok alapján megállapítható, hogy a lakosság a vegyszermentes, biogazdálkodásra törekszik, amely az egészséges táplálkozás egyik alapköve.

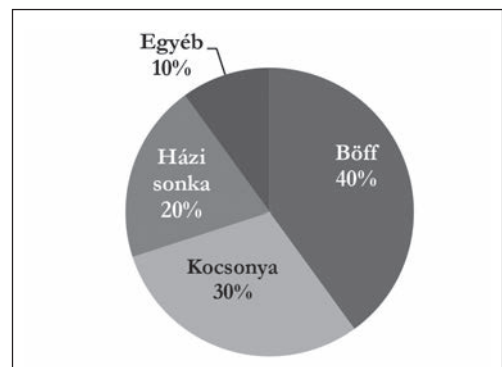
A gazdálkodás vizsgálata után az ételkészítéssel kapcsolatos kérdések kaptak szerepet.

Az ötödik kérdés arra keresi a választ, hogy „Milyen hagyományos csíkszenttamási ételeket tudnak elkészíteni a háztartásukban?”

A kapott válaszok alapján az ételeket az alábbi öt csoportba sorolom: hideg előételek, levesek, húsételek, köretek/ hús nélküli ételek és desszertek. Az egyes étel kategóriákon belül mennyiségben összesítem a megnevezett ételek részarányát.

Hagyományos hideg előételt mindössze 14 fő említett. Közülük legtöbben a böff salátát, a kocsonyát és a házi sonkát nevezték meg, míg egy-egy fő említette a disznósajtot a francia salátát, a szalámit, a töltött tojást és a padlizsánkrémet.

A hagyományos levesek összetétele jóval szélesebb spektrumot mutat, mint a meg-

4. ábra

Hagyományos csíkszenttamási előételek megoszlása, %

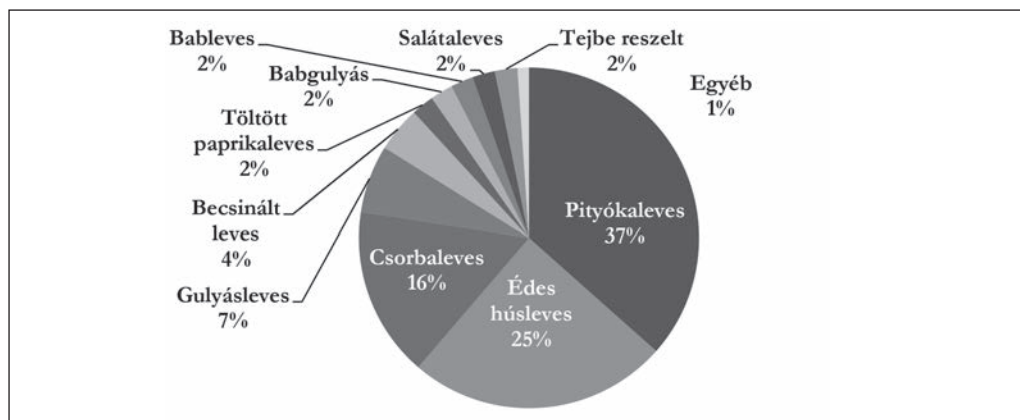
Forrás: A 2019-es csíkszenttamási falukutató tábor kérdőíves felmérése

nevezett előételeké. A megkérdezettek több mint egyharmada sorolt fel különböző levest csíkszenttamási ételként. Legtöbben, 34-en (37%) a pityókaleves különböző változatát említették: a tárkonyos, a túrós, a rántásos és a kásás pityókalevest. Ezt követte az édes húsleves (25%) és a csorbaleves (16%). A többi leves jelentős lemaradást mutatott az első három helyezetthez képest. A gulyásleves 7%-ot, a becsinált leves 4%-ot, míg a babgulyás, a bableves, a salátaleves, a tejbe reszelt és a töltött paprikaleves 2%-ot képvisel. Az egyéb levesekhez azok tartoznak, amelyeket egy-egy személy nevezett meg, ilyen a bárányleves, a cibereleves, az erdei leves (= erdőn gyűjtött gombák képzik a fő alapanyagát), a káposztalé leves, a kassásleves, a köménymag leves, a krumplici gulyás, a pacalleves, a savanyú leves, a szemes paszulyleves, a tárkonyos raguleves, a zöld paszulyleves és a zöldségleves. A hagyományosnak mondott csíkszenttamási levesek megoszlását az 5. ábra mutatja.

Hagyományos csíkszenttamási húsételt 136 személy nevezett meg, amely közül 76%-ot a töltött káposzta képvisel. A megkérdezettek azonos arányban említették a báránysült és a paprikás készítését (7%), valamint a töltött

árdé (azaz a töltött paprika) és a pörköltök fogyasztását (5%). Szemléltetésre a 6. ábra szolgál, amelyen az ötnél többször említett ételnevek ábrázolása történt. Három fő számolt be a bogrács ételek, a csavart hús, a flekken és a sült kolbász fogyasztásáról; két fő pedig a rántott hús, a székelygulyás és a disznósült hagyományos csíkszenttamási ételként történő megnevezéséről. Egy-egy fő említette a sertésételek közül a csíki karajt (sonkával, tojással, sajttal), a disznótorost, a disznótokányt, a füstölt karajt, a részeges disznópörköltet erdész módra; továbbá a borjúból és bárányból készült ételek közül a borjúpaprikást, a borjúsültet, a borjútokányt, a báránytokányt és a kevert húsból készült miccset. Érdekes megjegyezni, hogy a borjúhúsból készített ételt négyen, bárányból készítettet 11-en, míg a legtöbben, 56-an, pedig sertésből készíthető ételt soroltak a hagyományos csíkszenttamási ételek közé. Szárnyasból, halból és nyúlból készített étel egyáltalán nem szerepel a megnevezett helybéli ételek között.

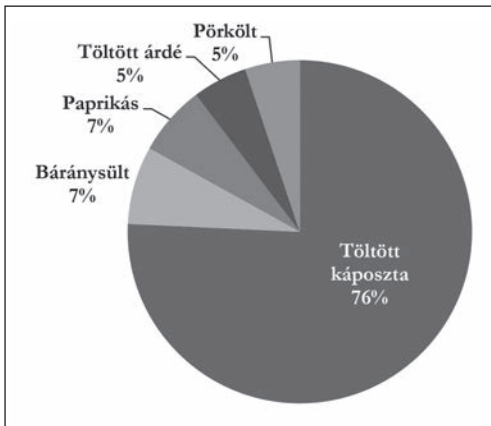
Hagyományos csíkszenttamási köretet, illetve hús nélkül készített ételt 58 fő említett. Az első helyezett a puliszka 55%-os megoszlással, ezt követi a törek és a házi kenyér (10-10%), majd a pityókapüré, a szalmapityóka

5. ábra

Hagyományos csíkszenttamási levesek megoszlása, %

Forrás: A 2019-es csíkszenttamási falukutató tábor kérdőíves felmérése

6. ábra

Hagyományos csíkszenttamási húsétel megoszlása, %

Forrás: A 2019-es csíkszenttamási falukutató tábor kérdőíves felmérése

és a dinsztelt pityóka szalonnával (7-7%), a gombapörkölt 4%. A részletek a 7. ábráról leolvashatóak. Az egyéb kategóriába itt is az egyszer említett ételek kerültek, ez esetben a babfőzelék, a hasáburgonya, a rakott pityóka, a rántott krumpli, a rántott gomba, a sós damika (hagyma, kenyér, túró), a túrós

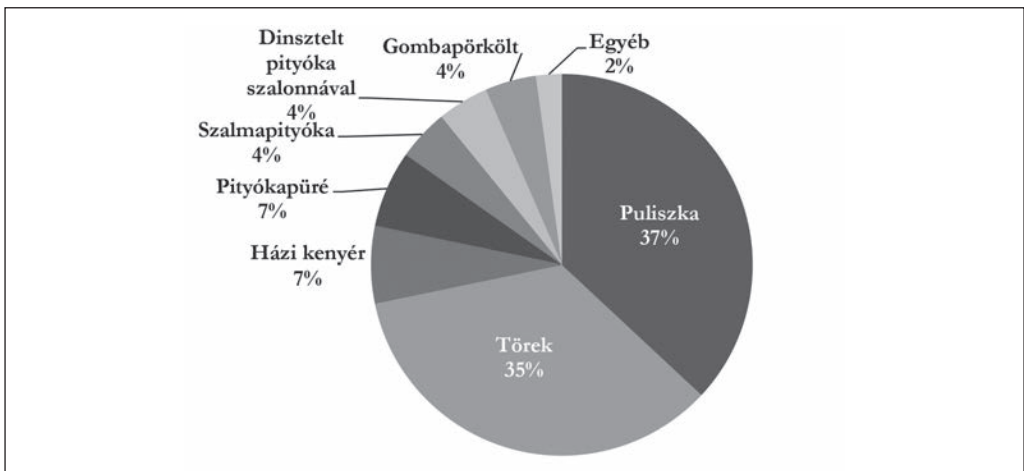
galuska, a túrós makaróni, a túrós kenyér, a hagymatokány, a szalonnás tojásrántotta, és a púpos tojás (= szalonna kiolvasztott zsírján készített tojásrántotta). A felsorolt köretek/hús nélküli ételek készítéséhez a burgonya, a kukoricadara és a túró felhasználása meghatározó.

Hagyományos csíkszenttamási desszertet 22 fő sorolt fel. A legtöbben a kürtös kalácsot (63%), a kalácsot (21%), és a bejglit (11%) említették. Az egyéb kategóriát az egy-egy személy által megnevezett desszertek alkották, a mákos- diós tekercs, a hájas tészta, az ordas (túrós) palacsinta és a túrós bukta. Szemléltetésre az 8. ábra szolgál.

A megkérdezettek közül 64 fő, vagyis 21 % nem tudott megnevezni hagyományos csíkszenttamási ételt.

A kérdőív hatodik kérdése azt vizsgálta, hogy „Mit szoktak főzni ünnepnapokon?”

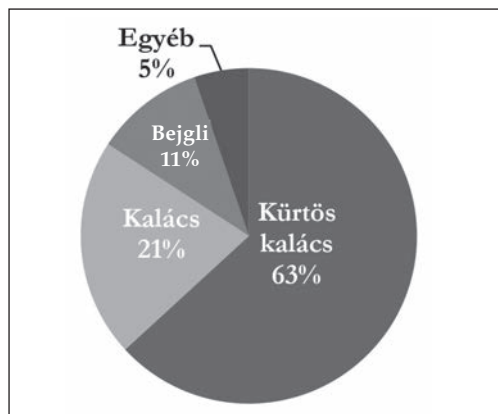
Az előző kérdéshez hasonlóan a válaszok itt is öt kategóriába lettek sorolva. A megnevezett ételek köre és mennyisége jóval gazdagabb válaszadást mutat, mint a hagyományos csíkszenttamási ételekre vonatkozó kérdés válasza.

7. ábra

Hagyományos csíkszenttamási köret/ hús nélküli étel megoszlása, %

Forrás: A 2019-es csíkszenttamási falukutató tábor kérdőíves felmérése

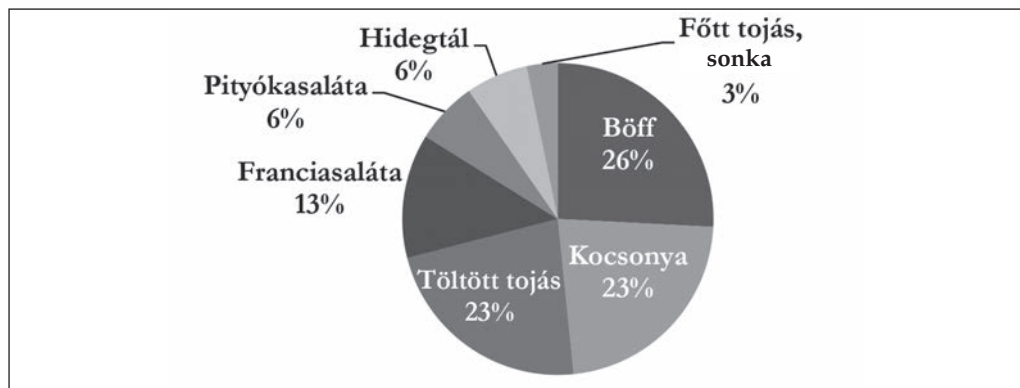

8. ábra

Hagyományos csíkszenttamási desszertek megoszlása, %

Forrás: A 2019-es csíkszenttamási falukutató tábor kérdőíves felmérése

A válaszok alapján 35 fő sorolt fel ünnepi fogyasztás alkalmával hideg előételt, amelyek közül a hagyományosnak mondott csíkszenttamási ételekhez hasonlóan ez alkalommal is a böff saláta a legnépszerűbb (26%). Ezt azonos arányban követi a kocsonya és a töltött tojás (23%), a francia saláta (13%), a ptyóka saláta, valamint a hidegtál (6%), s végül a főtt tojás és sonka variáció. Szemléltetésre a 9. ábra szolgál.

9. ábra

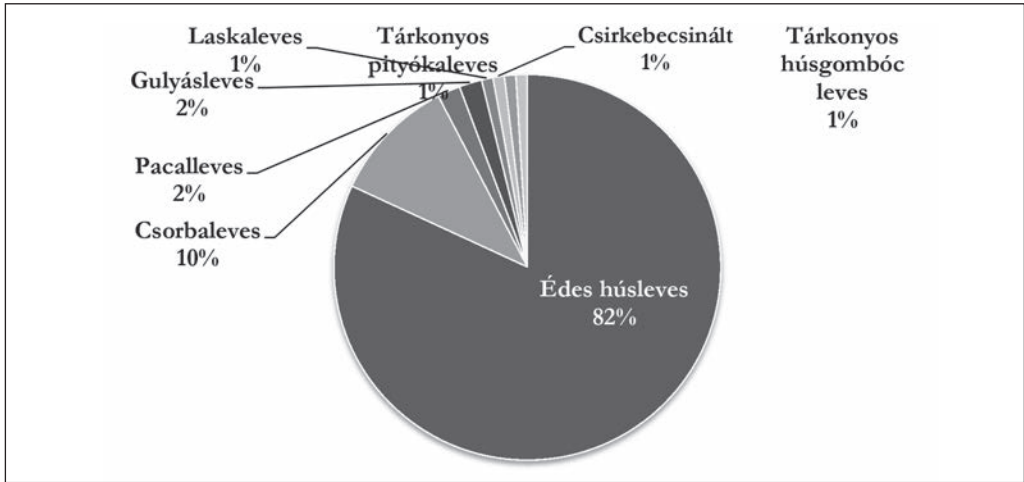
Az ünnepi hideg előételek megoszlása, %

Forrás: A 2019-es csíkszenttamási falukutató tábor kérdőíves felmérése

Ünnepnap alkalmával a levesek fogyasztása kiemelkedő. A megkérdezettek 72% -a fogyaszt ünnepnapokon levet, ezek közül is kiemelkedő a szárnyas húsból készített édes húsleves (82%). A második leggyakrabban említett leves a csorbaleves (10%), míg a többi leves jelentősen lemarad. Maximum 2%-os említést ért el a pacal- és a gulyásleves, 1%-ot a laskaleves, a csirkebecsinált, a tárkonyos ptyókaleves és a tárkonyos gombócleves. Egy-egy említést kapott a meggyleves, a csontleves és a zöldbableves. Az ünnepi fogások alkalmával említett levesek megoszlását a 10. ábra részletezi.

Az ünnepi fő fogások húsételeinek megoszlása 94%-ban a sertés- és a bányahúsból tevődik össze, melynek háromnegyedét a sertéshús fogyasztása adja. A szárnyas ételek (csirke, tyúk, liba) csak 5%-os, míg a marhahúsételek 1%-os fogyasztási mértéket mutatnak, a hal és a nyúl ételeket pedig összesen egy-egy fő említette. Szemléltetésre a 11. ábra szolgál.

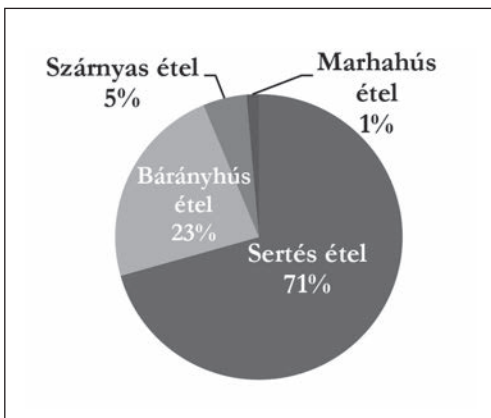
Megállapítható, hogy az ünnepi és a hagyományos húsételek konkrét megnevezésénél az első két helyezett ugyanaz lett. A leggyakrabban fogyasztott étel az ünnepnapok alkalmával a töltött káposzta (52%) és a sült bány (17%), ezt követi a flekken (5%), a sülték és a

10. ábra

Az ünnepnapi fogások leveseinek megoszlása, %

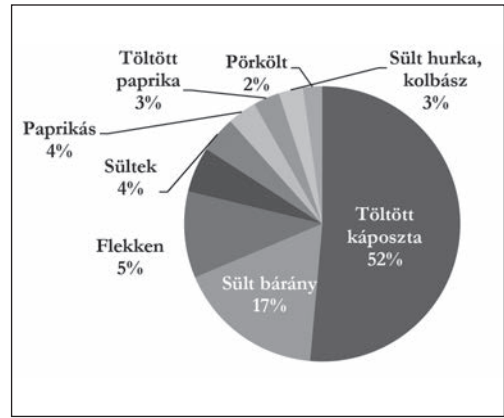
Forrás: A 2019-es csíkszenttamási falukutató tábor kérdőíves felmérése

11. ábra

Az ünnepi fő fogások húskételeinek a megoszlása, %

Forrás: A 2019-es csíkszenttamási falukutató tábor kérdőíves felmérése

12. ábra

Az ünnepnapi fő fogások húskételeinek a megoszlása, %

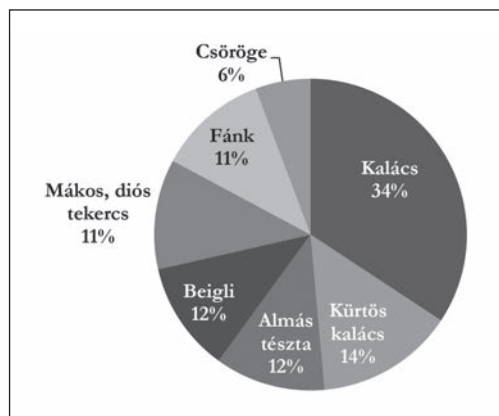
Forrás: A 2019-es csíkszenttamási falukutató tábor kérdőíves felmérése

paprikás (4%), majd a töltött paprika, a sült hurka, kolbász (3-3%) és a pörkölt (2%). Az ünnepi húskételek nevei szinte megegyeznek a hagyományosnak mondott csíkszenttamási húskételek neveivel, azzal a különbséggel, hogy az ünnepi fogásba beékelődik a rántott hús, a flekkén, a sült hurka és a kolbász.

Amennyiben azonban kivesszük a pluszban felsorolt ételneveket az ünnepi húskételek közül, akkor a hagyományosnak mondott húskételek sorrendét kapjuk meg. Az ünnepnapi étkezésnél 361 esetben szerepelt hús a fogások között. Következtetésként elmondható, hogy az ünnepi étkezés elhagyhatatlan eleme a hús.

Az ünnepi főfogások húsételeinek a megoszlását a 12. ábra mutatja.

A megkérdezettek mindössze 14%-a, 43 fő sorolt fel desszertet ünnepi fogásként. A legnépszerűbbnek a kalács (34%) mutatkozott, majd ezt követően nagyon hasonló megoszlásban, 11 és 14% közötti arányban említették a kürtös kalácsot, az almás tésztát, a bejglit, a mákos, diós tekercest és a fánkot, s végül a csörögét (6%). Egy-egy személy sorolta fel még a piskótát, a mézes pillét, a meggyes tortát, az ordas palacsintát, a darázfészket és a kevert tésztát, mint kedvelt ünnepi desszertet. Az ünnepi desszertek megoszlásának szemléltetésére a 13. ábra szolgál.

13. ábra

Az ünnepi desszertek megoszlása, %

Forrás: A 2019-es csíkszenttamási falukutató tábor kérdőíves felmérése

Összegzés

Csíkszenttamáson a zord mezőgazdasági adottságok ellenére a megkérdezett 300 háztartás válaszainak összegzése szerint a legfontosabbnak tartott termesztett zöldség a ptyóka (47%), a hagyma (18%) és a murok, valamint a paszuly (10%). A helyszínen begyűjtött receptek is tükrözik, ezeknek a zöldségeknek a gyakori használatát. A gyümölcsstermesztés jóval kisebb szerephez jut a

zöldségtermesztéshez képest. A legjelentősebb az alma és a ribizli (34%) termesztése.

Az állatfajták közül a szárnyas (25%) tartása a leggyakoribb. Ezt közel azonos arányban követi a sertés (20%), a juhfélék és a marha tartása (19%). A nyúl és a kecske tartása elhanyagolható szerepet tölt be a térség életében.

A lakossági kérdőív válaszai alapján elmondható, hogy a csíkszenttamásinak ítélt hideg előételeket mindössze 14 fő nevezett meg a 300-ból. Ide tartozik a böff saláta (40%) és a kocsonya (30%), amelyek egyben az ünnepnapok leggyakrabban fogyasztott hideg előételei is. Az előételekhez viszonyítva a hagyományosnak mondott csíkszenttamási levelek köre mennyiségben és változatosságban is jóval szélesebb. A válasz mennyiségek alapján csökkenő sorrendben kiemelt szerepet játszik a ptyókaleves (37%), az édes húsleves (25%) és a csorbaleves (16%). Az ünnepi étkezések alkalmával a vezető szerepet átveszi az édes húsleves (82%) és a csorbaleves (10%), míg a többi leves csak 1-2%-os említést kapott. Ilyen a pacal-, a gulyás-, a laska-, a tárkonyos ptyóka-, a csirkebecsinált- és a tárkonyos húscombóc leves.

A hagyományos csíkszenttamási húsételek közül a válaszadók több mint háromnegyede a töltött káposztát nevezte meg. Említést érdemel még a báránysült, a paprikás (7-7%), a töltött árdé és a pörkölt (5-5%). Elmondható, hogy a hagyományos és az ünnepi húsételek konkrét megnevezésénél az első két helyezett ugyanaz lett. A leggyakrabban fogyasztott étel az ünnepnapok alkalmával a töltött káposzta (52%) és a sült bárány (17%). Megállapítható, hogy az ünnepi húsételek nevei szinte megegyeznek a hagyományosnak mondott csíkszenttamási húsételekkel, azzal a különbséggel, hogy az ünnepi fogásban megtalálható még a rántott hús, a flekken, a sült hurka és a kolbász. Amennyiben azonban kivesszük a pluszban felsorolt ételneveket az ünnepi húsételek közül, akkor a hagyományosnak

mondott húsételek sorrendét kapjuk meg. Az ünnepnapra étkezésnél 361 esetben szerepelt hús a fogások között, tehát az ünnepi étkezés nélkülözhetetlen eleme a hús. A hagyományos csíkszenttamási ételekhez felhasznált húsfélék az alábbiak: sertéshús (79%), bányahús (15%) és borjúhús (6%). Az ünnepi fogásokhoz leggyakrabban szintén sertéshúst (71%), majd bányahúst (23%) használnak. Itt már kis mennyiségben megjelennek a szárnyas húsételek (5%) és a marhából készült húsételek (1%) is.

A hagyományos csíkszenttamási köretek és hús nélkül készített ételek között kiemelt szerepet játszik a puliszka (55%), a törek és a házi kenyér (10-10%). A felsorolt köretek/hús nélküli ételek készítésének fő elemei a burgonya, a kukoricadara és a túró.

Hagyományos csíkszenttamási desszertet a megkérdezettek 21%-a tudott megnevezni. Ilyen a kürtös kalács (63%), a kalács (21%) és a bejglit (11%) is ide sorolták. Az említett három desszert dobogós az ünnepi fogások befejező listáján is. Itt azonban a kalács és a kürtös kalács helyet cserél, és bejglihez hasonló arányban említést kapott az almás tészta, a mákos, diós tekercs és a fánk is, továbbá felsorolták a csörögét is.

A helyszínen töltött megfigyelésem alapján megállapítottam, hogy Székelyföldön a burgonyát pityóknak, ritkán krumplinak nevezik; a paprikát árdénak mondják, a sárgarépat muroknak, a babot paszulynak, a padlizsán pedig vinettának hívják. A szalmapityóka a magyarországi hasáburgonyának felel meg méretben. A túros makaróni tésztája valójában a mi csőtésztánknak felel meg. A csülök és körömpörköltet viccesen adidas pörköltnek nevezik.

Az ételek készítéséhez sokszor több lábast használnak, mint amennyit az étel elkészítése feltételezne. Sok esetben egytálcéleknél is külön-külön főzik a húst, a zöldséget, a kolbászt lepirítják, majd mikor mindent puha egybeborítják és összeforralják.

A húsokat gyakran forrázzák, hogy tiszta, áttetsző színű leveseként kapjanak. Kedvelik a tiszta, átlátszó leveseként. A levesekhez a zöldségek puhítását gyakran főzéssel végzik, ezt nem előzi meg piritás, azért, hogy ne legyen zavaros a leves. A tejfő jellemzően nem az ételbe főzik bele, hanem külön kínálják az asztalra téve. Rántás helyett inkább habarást használnak. A főzelék nem tartozik az elterjedt ételek közé. A töltött paprikát levesként fogyasztják, ami Magyarországon sós burgonyakrémmel általában főfogásnak számít.

FELHASZNÁLT SZAKIRODALOM

Barabás O. (2015): Kecskére a káposztát..., avagy együnk minél többféle káposztából! In.: György O. (szerk.) Kerek a káposzta. Erdélyi Konyha. Corvin Kiadó Kft., Déva.

Brillat S. (1912): Az ízlés fiziológiája. Singer és Wolfner Kiadó, Budapest. 303. p.

Csák L. - Veres V. - Kiss D. - Dániel B. - Toma S. - Csizmas Á. - Makó T. - Csiszér L. (2015): Strategia de dezvoltare – 2015-2020 Comuna Tomești, Judetul Harghita versiunea în limba maghiară, Planificatio.

Csetnekiné Pisák A. (szerk.) (2013): Nemzetiségek konyhája. Alaxritas Felnőttképzési Intézet Kft. 110. p.

Dunszt K. – Ónódi F. – Oriskó F. – Török I. J. (2004): Vendéglátó technológia. Képzőművészeti Kiadó, Budapest. 546. p.

Elekes T. (2006): Erdély. Cartographia Kiadó, Budapest. 264. p.

Frank J. (2006): Európa konyhája. Corvina Kiadó, Budapest. 78. p.

György O. (szerk.) 2015. Mindennapi krumplink. Erdélyi Konyha. Corvin Kiadó Kft., Déva. 192. p.

Hankó V. (1993): Székelyföld. Akadémiai Kiadó, Budapest. 352. p.

Hantz P. – Pozsony F. – Füreder B. (2015): Kürtöskalács. A világ minden táján ismert székely-magyar sütemény. Háromszék Vármegye Kiadó, Sepsiszentgyörgy. 56. p.

Hegedűs I. J. (2015): Székelyország. Szerelmes földrajz. Magyar Napló, Budapest.

Kósa L. (1982): Székelyföld. In.: Ortutay Gy. (szerk.) Magyar Néprajzi Lexikon. Akadémiai Kiadó, Budapest.

Prikryl J. (2013): A dödölle. Yelprint Nyomda, Nagykanizsa.

Szőcs I. (2005): Tűzhelytől tűzhelyig. In.: Kövi P. (szerk.) Erdélyi lakoma. Új Palatinus Könyvesház Kft., Budapest.

Újvári E. (szerk.) (2005): Az erdélyi és székely konyha legismertebb receptjei. Tamási Piroska szakácskönyve. Erdélyi Gondolat Könyvkiadó, Székelyudvarhely. 56. p.

Winkler G. – Gézsi A. – Baranyai É. (2013): Gasztronómiai világalauz. SpringMed Kiadó, Budapest. 636. p.

Zabán M. (szerk.) (2016): Kolozsvári szakácskönyv. Kriterion Könyvkiadó, Kolozsvár.

Turisztikai fejlesztés vizsgálata Csíkszenttamáson

Investigation of the tourism development in Csíkszenttamás

Kútvölgyi Viktória

ABSZTRAKT

A tanulmány célja a Székelyföldhöz tartozó Csíkszenttamás turisztikai vizsgálatának bemutatása. A cikk tartalmazza a 300 csíkszenttamási háztartásban végzett kérdőíves felmérés 15 kérdésére adott válasz eredményét. A helyszínen végzett kutatás vizsgálja, hogy a lakosság milyen szinten és mértékben vesz részt a jelenlegi helyi turizmus kialakításában, valamint a jövőre vonatkozóan hogyan látja a turizmus helyzetét és saját maga szerepét ebben a szektorban. A cikkből kiderül, hogy mire büszkéek a csíkszenttamási lakosok és mit ajánlanak az ide látogatóknak feltétlen megtekintésre. A cikk ismerteti, hogy a megkérdezettek milyen színvonalúnak ítélik a turizmus szempontjából fontos tényezőket: a helyi közbiztonságot, a település közösségi életét, a helyi szórakozási lehetőségeket és a szolgáltatásokat. A tanulmány azt is vizsgálja, hogy a megkérdezettek mennyire boldogok és miben látják a falu jövőjét. A lakossági kérdőíves kutatást kiegészítik a turizmusban jelentős szerepet betöltő személyekkel készített interjúk. Az egyik interjú Kurkó Hajnallal, Csíkszenttamás kulturális és művelődési

referensével; a másik interjú Bács Imrével, a Székelyföldi kalandtúrák kialakítójával és megvalósítójával készült.

ABSTRACT

The aim of this study is to introduce the touristic examination of Csíkszenttamás in Székelyföld. The article includes the findings of the 15 item questionnaire asked in 300 Csíkszenttamás households. The on-the-spot research investigates to what extent and at what levels the population is involved in the shaping of the local tourism and how they see the situation of tourism and their own role in the future of the sector. The findings reveal what the citizens of Csíkszenttamás are proud of, and what items they find the most important to show to the visitors to know about. The article also represents what quality the asked citizens attribute to the essential factors of tourism in their village: local public safety, the social life of the settlement, the entertainment facilities and services. The study also examines how happy the citizens are and how they see the future of their village. The questionnaire research is

supplemented with interviews with people who have relevant roles in tourism. One of these interviews has been conducted with MS. Kurkó, Hajnal, the cultural and educational referent of Csíkszenttamás, and the other with Mr. Bács, Imre, who is the creator of adventure tours in Székelyföld.

Bevezetés

Székelyföld a magyar néprajzi csoport, a székelyek által lakott vidék, Erdély DK-i részében. A székelyeket az elmúlt kétszáz évben számos néppel hozták származási kapcsolatba, olyanokkal, akik a honfoglalás előtt Erdélyben éltek (hunok, gepidák, avarok, bolgárszlávok), vagy akikkel a magyarság a népvándorlás korában érintkezett (kazár, kaukázusi kabard, besenyő, kun, jász), de a román részről elmagyarosodott románokat is székelyeknek tartották. Sokáig élt az Árpád-ház eredethagyományának örökségként a hun származási elmélet, de eddig a történetkutatásban egyik eredetet feltevő elmélet sem nyert igazolást (Kósa, 1982). A népben azonban él a hun leszármazás tudata, Attila és Csaba népének tartják magukat (Hege-dűs, 2015). Székelyföld Erdély részeként 1918. december 01-én került Romániához (Kolozsi, 2018). 1940 és 1944 között Magyarországhoz tartozott, majd 1945 óta ismét Románia része. 1960–68 között Maros-Magyar Autonóm és Brassó tartományhoz, azóta Maros, Hargita és Kovászna megyékhez tartozik (Kósa, 1982).

Erdélybe való bejutás csak magas hágókon vagy szűk folyóvölgyeken át lehetséges (Olt, Maros, Szamos), s az odalátogatók előtt nyilvánvalóvá válik, hogy ez egy sajátos világ. Erdély tájait, történelmi eseményeit, népművészeti és építészeti értékeit regényírók, költők, utazók, kutatók mutatták be alkotásaikban (Ajtay, 2009).

Csík nevét sokféleképpen származtatják Lakatos és Losteiner szerint a Mitácson átjött emberek nagyon megéheztek és az Olt moca-

raiban csíkot (halat) találtak, ezért a felfedezett addig lakatlan tartományt Csíknak nevezték el (Orbán, 2003).

Településhálózat és elérhetőségek: Csíkszenttamás község Hargita megyében található, a Felcsík kistérség része, ahol a falvak teljesen összeépültek. Szenttamás határos Karcfalva, Szentmihály, Domokos és Vasláb községekkel. A község az E578 jelzésű európai, azaz a 12 jelzésű, országos út mellett fekszik. Ez az út köti össze többek között Csíkszeredát Gyergyószentmiklóssal. A legközelebbi nagyvárosok közül, Brassó 124 km, Marosvásárhely 133 km és Bákó 153 km távolságra található. Ezek a nagyvárosok, gyorsforgalmi utak hiányában gépkocsival 2 - 3,5 óra alatt közelíthetők meg. A főváros, Bukarest 293 km-re helyezkedik Szenttamástól. A megyeszékhely 27 km távolságra található a községtől, így Csíkszereda vonzáskörzetébe tartozik a község. A 2. rangú települések közül Gyergyószentmiklós van a legközelebb (32 km), Udvarhely 69 km távolságra van. Szenttamáshoz a legközelebbi város a 3. rangú besorolással rendelkező Balánbánya (13 km) (Csák et al., 2015). Balánbánya zsákváros, lepusztult bányaváros, sok romos állapotú blokkházzal. Turisztikai vonzerőt a Nagy-Hagymás és az Olt forrásvidék jelenthet.

A községet egyvágányos villamosított vasútvonal választja el az európai úttól, amelyre a megyei úton kívül több, kisebb községi út is kijárást biztosít. A községet érinti a Déda-Sepsiszentgyörgy, 400-as jelzésű egyvágányos villamosított vasútvonal, amely Szenttamáson rendelkezik megállóval.

Szenttamáshoz 200 km-es távolságon belül a következő városok repterei találhatóak: Marosvásárhely, Jászvásár, Bákó, Nagyszeben, illetve a közeljövőben megépülő Brassó-Vidombák reptér. A repterek közül 3,5 - 4,5 óra alatt érhetőek el, gyorsforgalmi utak nem segítik a repülőterek elérhetőségét, s ráadásul az út 10-20 %-os többletköltséget jelent. A helyiek egyik kedvenc úti célja Budapest.

A marosvásárhelyi reptér a belföldi járatokon kívül, jelenleg a következő országokba indít nemzetközi járatokat: Egyesült Királyság, Olaszország, Spanyolország, Magyarország, Franciaország, Németország. A repterek turisztikai hatása bizonytalan, hiszen a repterektől a községig nagy távolság mellett az autóbérlési díjak is 40-60 %-kal magasabbak a nagy nemzetközi repterek áraihoz képest (Csák et al., 2015).

Szenttamás, mint település autentikusnak tekinthető, méretéhez viszonyítva gazdag látványt kínál. A romániai Nemzeti Örökség Intézet műemléklistáján Szenttamás is szerepel, az Abaffy kastély romjaival, a Sándor házzal és a Csonka toronnyal (Csák et al., 2015).

Csíkszenttamás turisztikai látványosságai közé tartozik a terméskőből épült középkori templom, melynek csak a nyugati és az északi oldalfala maradt meg, felül két csúcsíves ablaknyílással. A Csonka-torony körül van a falu régi temetője, ahova még az elmúlt évtizedekben is temetkeztek. A mai plébánia templom 1776 és 1778 között épült. Félteve őrzött kincse a korábbi templomból átmentett „Csíkszenttamási Madonna”, amely a csíksomlyóiával egy műhelyből való, 15. századi Mária-kegyszobor (Sepsiszéki, 2000). 1592-től Csíkszenttamásnak és Csíkszentdomonkosnak közös papja volt, feltételezhetően a reformáció utáni paphiány miatt. A középkori templom kezdett használhatatlanná válni, ezért 1725-től a faluban levő Abaffy családi kápolnába jártak az emberek szentmisére, de ez szűknek bizonyult és később el is tűnt (Léstyán, 2000). A Cárnia nevű helyen, a templomrom közelében tárták fel az Abaffyak 17. századi kétbástyás kastélyának alapjait.

A 11 méter magas Csonka-torony közelében található a Feneketlen – tó, mely túlnyomó részt vízi növényzettel bevont terület (Vargyas, 2005). A tavat langyos források táplálják, ezért tükre a legnagyobb hidegben sem fagy be.

ASzentAnna kápolna a Csíkszentdomokosról származó Sándor család sírkápolnája volt,

amelyet Szent Anna védelmébe ajánlottak. A kápolnát 1592-ben építették, 1861-ben renoválták, 1872-ben pedig újraszentelték. A kápolnát 1924-ben Sándor Árpád nyugalmazott ezredes az egyházközségnek ajándékozta. A Sándor családnak a településnek a kápolnához közel eső, Sándorok szere részében még áll az udvarház. A hagyomány szerint az udvarházat alagút kötötte össze a kápolnával, de erre semmi bizonyítékot nem találtak. A kápolnától gyönyörű a rálátás Szenttamásra és a környező hegyekre (Léstyán, 2000). Évszázadokon át virágzott a Szent Anna iránti kultusz, több napig tartó, hatalmas tömegeket megmozgató búcsú, melyet a fordulat évétől ismét felelevenítettek. A kereszténnyé szorított székelység egyik csodatevő helyévé is vált (Váradai - Lőwey, 2002).

Szent Anna – a kohászok védőszentje – nevéhez fűződik a Szent Anna feredő is. A Szent Anna-feredő felújításának munkálatait 2007-ben kezdték és 2011-ben került sor az átadására. Hargita Megye Tanácsa Hargita megyében tizenegy fürdőt újított fel a hagyományos fürdő felújítás program keretében. (Iochom, 2011). A feredő kalákában épült, de a rongálások következtében folyamatosan pusztul (Kurkó, 2019). Jelenleg a fürdő rendeltetészerűen nem használható, környezete rendezetlen, a növényzet elburjánzott, megközelítése veszélyes. Felújítására és folyamatos karbantartására szükség lenne egyrészt a helyi lakosság közösségi életében betöltött összetartó szerepe miatt, másrészt a turisztikai kínálatok repertoárjának bővítése érdekében.

Fontos turisztikai központ a Keleti- Kárpátok ún. kristályos – mezozoos övezetének központi helyét elfoglaló mészkőszirt a Nagy-Hagymás. Az 1600-1700 m-es sziklaszirteket legkönnyebben Csíkszentdomokosról, Balánbányáról lehet megközelíteni (Ajtay, 2009). Balánbányáról erős emelkedő megtétele után lehet eljutni az egyesközi menedékházhoz, ahonnan gyönyörű kilátás nyílik az alatta húzódó Csíki-medencére. A menedék-

háztól egy kőfolyáson, majd egy meredek, fémkorlátokkal és sodronyokkal ellátott 50 m magas, függőleges falakon történő mászás után lehet a csúcsra feljutni (Szilágyi, 2011). A szirt legmagasabb pontja 1792 m. Az Egyeskő (1587 m) és az Öcsém-tető (1707 m) lábánál kiterjedt sziklatörmelék-lejtők teszik veszélyessé a kirándulást (Ajtay, 2009), kis kerülővel Fehérmező felől biztonságosabban fel lehet jutni.

Az erdélyiek szerint a „leghargitább” Hargita a Madarasi - Hargita (1800 m), amelynek tetejéről „körbelátni” Erdélyt (Donkóné, 2002). A székelyek „Szent hegyének” csúcsáról kilátás nyílik a 20-25 km széles Hargita-fennsíkra, a Libán-tetőre, a Görgényi havasokra, a Gyergyói havasokra, a Hagymás hegységre. A Madarasi - Hargita ma Erdély egyik legnépszerűbb síközpontja. Az 1500 és 1760 m tengerszint feletti magasságban a síszezon általában december közepétől április közepéig tart. Az időjárás függvényében a síudény akár május közepéig is eltart (Fekécs, 2019). Marosfőn a fenyvesekkel, kaszálókkkal körülvett község üdülőtelepként működik. 2005-től újra megrendezik a Hó ünnepét lesiklás, kétpróba, fűrészelő vetélkedő és egyéb programok szervezésével (Elekes, 2006). A marosfői modern sípálya Csíkszenttamás területéhez tartozik és a közbirtokosság működteti (Kurkó, 2019).

Említést érdemel a Karakó-patak völgyhidja, amely az Osztrák-Magyar Monarchia egyik legmagasabb viaduktja. A Karakó-völgyét az ország egyik legnagyobb, 61 m magas és 264 m hosszú vasúti viaduktja íveli át (Sepsiszéki, 2000). Az először 1897-ben elkészült, majd mindkét világháborúban felrobbantott híd, jelenlegi formáját 1946-ban kapta meg. A híd a 19. századi magyar vasúti híd-építés egyik csúcsteljesítménye, mivel magashegységben, nehezen megközelíthető terepen épült. Végig sétálva a hídon, lent a mélyben látszik a Karakó-patak völgye, szép időben, pedig nagyon messzire ellát-

ni a Csíki-medencének a középső részébe (Csikcsodai, 2020).

Az agroturizmus fejlesztése a gazdaságok tevékenységének diverzifikálása érdekében történik. E célból az erre nyitott gazdaságok segítése, valamint a megyei szinten már ritkaságszámba menő esztenázó állattartás gyakorlásának a fenntartása, és ezáltal az ehhez kapcsolódó jellegzetes kultúrtáj megóvása kiemelkedő feladat. (Csák et al., 2015).

Kulturális intézmények: Szenttamás rendelkezik egy több termes, felújított kultúrházzal. Az események közül a helyiek a falunapokat és a táncfesztivált nevezték meg. (Csák et al., 2015). Napjainkban szemtanúi lehetünk, a világ természeti környezetének folyamatos károsodásának, szennyeződésének, amikor az emberek környezete iránt érzett felelőssége egyre nélkülözhetetlenebb szerepet játszik. (Ajtay, 2009).

A népművészeti remekei közül Székelyföld tárgyi kultúrájának legismertebb elemei a faragott kopjafák és az impozáns, fedett kapuk. A kopjafák eredete a XVI. századra nyúlik vissza. A hitújítás után elsősorban elhunyt vitézek sírjára állították, de ma már különböző történelmi emlékhelyeken is megtalálhatók (Hantz et al., 2015). Székelyföldön 150-200 éves székelykapuk is találhatóak. A székelykapuk rendszerint két köríves nyílással rendelkeznek. Az egyik a nagykapu, amely fölött általában betöltetlen tér van és a szekerekkel történő mozgásra használták; a másik a gyalog- vagy kiskapu, amely pedig az emberek közlekedésére szolgál. A székelykapuk készítésénél tovább viszik a jól bevált hagyományos székely ácsolási technikát, melyet nemzedékről nemzedékre örökítenek. A székelykapuk a rájuk vésett szimbólumokkal, történetekkel általában betekintést nyújtanak a történelmi múltba és a misztikus világba (Kandert, 2018).

A csíki székelyekről az hírlik, hogy a sovány föld hozzászoktatja az embert a nehéz munkához, amely testileg és lelkileg egyaránt

megedzi; a csíki asszonyok tisztasága és rendszeretete pedig kirívó (Fucskár Á. - Fucskár J. A., 2010).

A belső fejlesztési elképzelés a helyi erőforrásokra alapozó fejlesztést tekinti kiinduló elvnek. Kiemelkedő fontosságú a természeti, emberi és kulturális erőforrások ismerete és az ezekre támaszkodó fenntartható fejlődés kialakítása (Vincze, 2005).

Anyag és módszer

A tanulmány célja a turizmus jelenlegi és jövőbeli lehetőségeinek felmérése. Módszertanilag használt eszközök az interjúkészítés és a kérdőíves felmérés. Az interjúkészítés alanyai Kurkó Hajnalka, Csíkszenttamás kulturális és művelődési referense, valamint Bács Imre, a Székelyföldi kalandtúrák ötletének kitalálója és megvalósítója.

Az egyhetes kutatás személyes jelenléttel a helyszínen történt. A kérdőívek lekérdezésében részt vett a Szent István Egyetem három tanára, egy hallgatója, valamint a gödöllői Török Ignác Gimnázium igazgatója és néhány tanulója. A kérdőívezés során 300 darab kérdőív lett kitöltve. Minden utcában minden harmadik házban lakó lett megkérdezve. Egy családból egy válaszadó válasza került be a felmérésbe. A gyorsabb és hatékonyabb válaszadás érdekében a kérdések fel lettek olvasva és a válaszokat is a kérdőíveztető jegyzetelte le. A válaszadási hajlandóság szinte 100%-osnak bizonyult, néhány munkába igyekvő személlyel külön egyeztetett időpontban történt a kérdőív lekérdezése.

A kérdőív két részből áll. Az első rész a válaszadó személyére vonatkozik (neme, születési éve, családi állapota), a második rész 15 kérdést tartalmaz a turizmus témakörének vizsgálatával kapcsolatban. A kérdések közül hét esetben előre megadott válaszok közül kellett kiválasztani a jellemző választ, öt kérdés Likter-skálás, három pedig kifejtős kérdés

volt. A kifejtős kérdésekre adott válaszokat rendszereztem.

Az alapsokaság összetételére vonatkozóan megállapítható, hogy a válaszadók többsége, 60%-a nőnemű, a férfiak aránya 40%. A családi állapot tekintetében a házások és élettársi kapcsolatban élők aránya 73%, az özvegyek aránya 16%, a hajadonok/nőtlenek aránya 10%, míg az elváltak aránya 1%. A válaszadók életkorára vonatkozóan az arányok a 20 éven alattiaknál 3%, a 21 és 30 év közöttiekénél 5%, a 31 és 40 év közöttiekénél 16%, a 41 és 50 év közöttiekénél 15%, az 51 és 60 év közöttiekénél 18%, a 61 és 70 év közöttiekénél 23%, a 71 és 80 év közöttiekénél 15%, a 81 év felettiéknél 5%.

A továbbiakban az interjúk összegzése és a kérdőívek eredményei olvashatók.

Eredmények

Kiemelt események a falu életében

„Csíkszenttamási falunapok”

A falunapok a Szent Anna napok keretében minden évben július egyik hétvégéjén kerülnek megrendezésre. Az esemény célja a környékbeli hagyományörzés, ezért a szervezésbe bevonják Domonkos, Balánbánya, Dánfalva, Csíkrákos, Madéfalva kultúrával foglalkozó képviselőit is. A programokat minden évben változtatatosan alakítják ki. Két alkalommal megrendezésre került a felcsíki néptánc fesztivál.

A 16. alkalommal megrendezett falunap első napján a minifoci-bajnokságon hat felnőtt és két gyermekcsapat versengett a kupáért. Este a hóvízi szabadtéri színpadon helyi fellépők szerepeltek.

Másnap a falu a Téli (Csíkszenttamás egyik testvértelepülése) Ifjúsági Fúvózenekar és a Csíkszenttamási Ifjúsági Fúvózenekar közös zenéjre ébredt. A szentmisét a Szent Annakápolnánál mutatták be a vendégzenekar közreműködésével. Délután a fúvós zenekarok külön-külön is adtak koncertet.

A környékbeli és a helyi néptáncscsoportok, énekegyüttesek révén sor kerül a Csonkatorony Népfesztiválra is. Az eseményen részt vett: Madéfalváról a Rokolya Népi Énekegyüttes, a Merekye Néptáncscsoport, Csíkrákosról a Gerendely Férfikórus, Csíkszentdomonkosról az Elevenek, Tenyeres-Talpas és Zivatar Néptáncscsoport, valamint a helyi Csonkatorony Néptáncsegyüttes és a Zsibongók gyermektáncscsoport. Az est folyamán az Orotvai komák és a Titán zenekar szórakoztatta a közönséget (Kurkó, 2019).

„Falun az Olimpia”

A Falun az Olimpia nevű rendezvény helyszíne a csíkszenttamási Csonkatorony szomszédságában levő Szent Anna feredő. Az esemény 2015 óta évente egyszer, szeptember első hétvégéjén kerül megrendezésre a Csíkszenttamás Község Önkormányzata által. Az alapötletet a magyarországi „Parasztolimpia” adta. A verseny vetélkedő programjához tartozik a talicskás szlalom, a tojásdobálás, a fűrészelés, a létrába futás, a tojásszedés tyúk alól, a báránysacc és még sok más érdekesség (Nagy, 2019). A programokat a népies játékokkal is összekapcsolják ilyen például a szárfán szövés. Az eseményt sok érdeklődő a szomszéd falvakból is felkereste (Kurkó, 2019).

„Erdélyi legényes találkozó”

Első alkalommal 2018-ban rendezték meg, amelyen csak fiúk és férfiak vehettek részt. Kitalálták, hogy legyen egy rendezvény, ahol más tájegységek táncait is tanítják. Három helyszínen zajlott az oktatás. Az elképzelés az volt, hogy felcsíki táncokat tanítsanak. A rendezvény megszervezését a továbbiakban is tervezik (Kurkó, 2019).

„Húsvéti bál”

A fiatalok minden évben rendeznek húsvéti bált. Az egyik évben a falu keleti részére, a másik évben a nyugati részére mennek, és

ott imádkoznak, hogy jó legyen a termés. Visszaérkezéskor a kultúrház előtt fogadja őket a pap, a kántor, a ministránsok és a falubeliek. A mise után pedig általában a Fúvószenekar előadása következik.

A húsvéti program része a hagyományos, natúr tojásfestés is. A tojásfestés kedvelt közösségi program elsősorban az idősebb hölgyek körében. A tojásra vizes falevelet tesznek, ezt harisnyával bevonják, cérnával rákötözik, majd hagymahéjas vízben megfőzik. Ha megfőtt, akkor kiszedik a tojásokat, leszedik rólu k a harisnyákat, a leveleket, megszáritják a tojásokat, majd szalonnával bekenik, hogy fényes legyen. Ily módon eladásra is festenek tojásokat. Húsvétkor sokan érkeznek a faluba külföldről is (Kurkó, 2019).

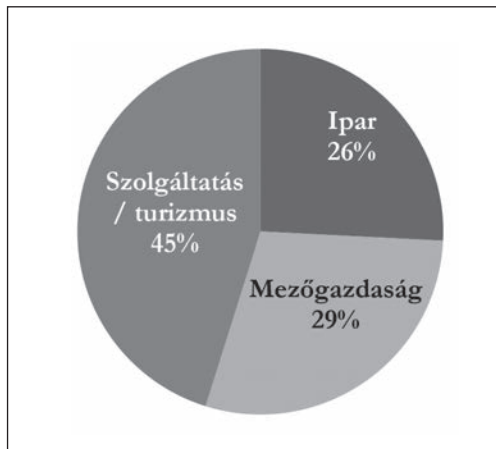
Kérdőív vizsgálat eredménye

A lakossági kérdőív 300 háztartás vonatkozásában, tizenöt kérdést vizsgá l a turizmus-hoz kapcsolódóan.

Az első két kérdés arra keresi a választ, hogy az egyes családok rendelkeznek-e családi vállalkozással és ha igen, akkor milyen területen.

A megkérdezettek 10%-ának, azaz 31 főnek, van családi vállalkozása. Legtöbbjüknek a szolgáltatás/turizmus szektorban (45%), ezt követi közel azonos arányban a mezőgazdaság (29%) és az ipar (26%).

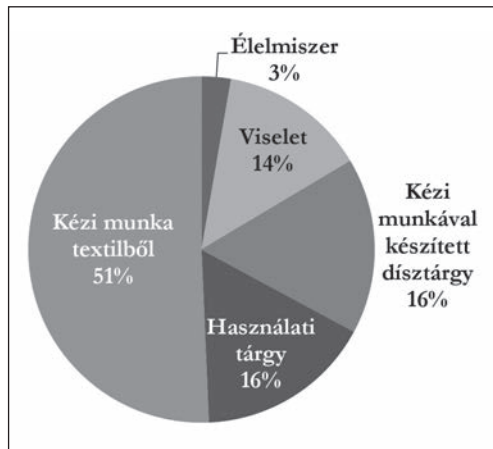
A harmadik kérdés azt vizsgálja, hogyha valamely háztartásban készítenek kézműves vagy népművészeti terméket, akkor mi az a termék. A válaszok alapján 49 fő háztartásában állítanak elő 73 féle kézműves vagy népművészeti terméket. A könnyebb átláthatóság érdekében a termékek öt kategóriára lettek osztva. A termékeknek több mint a felét (51%) a textiltől előállított kézi munkák adják. Az előállított használati tárgyak és a kézi munkával készített dísz tárgyak aránya egyenlő arányban oszlik meg (16-16%), ezeket csökkenő sorrendben követik a különböző viseletek (14%), s végül az élelmiszerek/ételek készítése (3%).

1. ábra

A családi vállalkozások ágazatonkénti megoszlása, %

Forrás: A 2019-es csíkszenttamási falukutató tábor kérdőíves felmérése

2. ábra

A háztartásokban készített kézműves vagy népművészeti termék megoszlása, %

Forrás: A 2019-es csíkszenttamási falukutató tábor kérdőíves felmérése

A textil-neműből készített kézi munkák közé tartoznak a kötéssel készített dolgok, a terítők (melyek között van matyó hímzéses is), hímzések, horgolt termékek, rakottas szőttek, írásos szőnyegek, takarók, kézimunkák, abroszok, törülközők, pujéntlasz (kötött csipke), csipkék, falvédők, függönyök, párnák, levendula zsákcokkák.

A kézműves termékeként előállított használati tárgyak közé tartoznak a hámozók, a bicskák, az edények, a festett fakanalak, a festett tárgyak, a szőtt zsákok, az edénytörölők, a faladák, az éjjeli lámpák, a párnák és a cukortartók készítése.

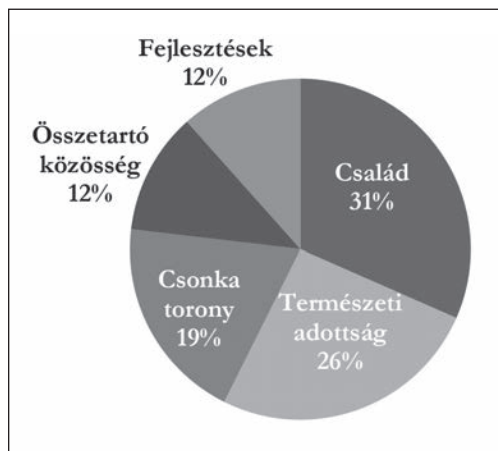
A kézi munkával helyben készített dísz tárgyak a következők: kenderfonálból készített dekorációk, virágok; kézműves művirágcsokrok, száraznövényekből díszek, asztaldíszek, kerámiák; koszorúk, papírfonások, népművészeti fatárgyak, kis angyalok és a karkötők.

A kézi munkával készített viseletek a szvetterek, a kosztümök, a ruhák, a rokokó és a népviseletek.

Az élelmiszerek, ételek közül főleg kürtőskalácsot, pizzát és áfonyadzsemet állítanak elő.

A negyedik kérdés azt elemzi, hogy a helybeliek mire a legbüszkébbek a faluban. A kérdést turisztikai vonatkozásúnak szántam, de a helyiek másképpen is értelmezték. A válaszokat öt csoportba rendeztem. A nyitott kérdésre a legtöbb válaszban az emberi tényezőket említették (31%), elsődlegesen a saját családjukat, de vannak, akik a vezetőkre büszkéek, illetve a néptánc csoportra. Ezt követik a természeti adottságok (26%), a táj szépsége, a környezet, az erdők, mezők, a nyugalom és a Feneketlen-tó. A harmadik helyen egy emberek alkotta látványosság a Csonka-torony (19%) foglal helyet, s ezt követi azonos arányban (12-12%) az összetartó közösségek és a fejlesztések iránti büszkeség érzése. A jelzett százalékos megosztás azokat a tételeket tartalmazza, amelyeket több mint húsz személy nevezett meg. A megkérdezettek 5%, azaz 16 fő semmire sem büszke.

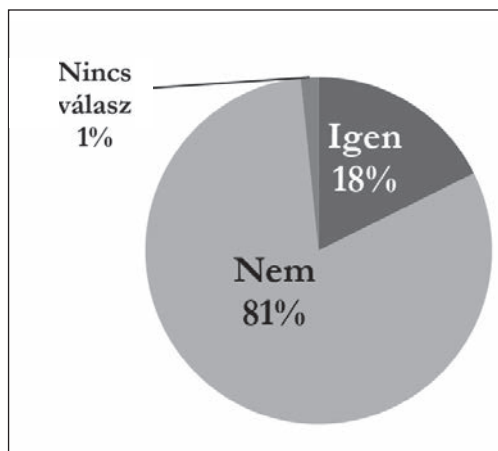
Az ötödik kérdés azt vizsgálja, hogy részt vesznek-e a helyi turizmusban. 81% nem vesz részt, 18% részt vesz, 1% pedig nem válaszolt a kérdésre.

3. ábra

Mire a legbüszkébbek a faluban?

Forrás: A 2019-es csíkszenttamási falukutató tábor kérdőíves felmérése

4. ábra

A helyi turizmusban részt vevők megoszlása, %

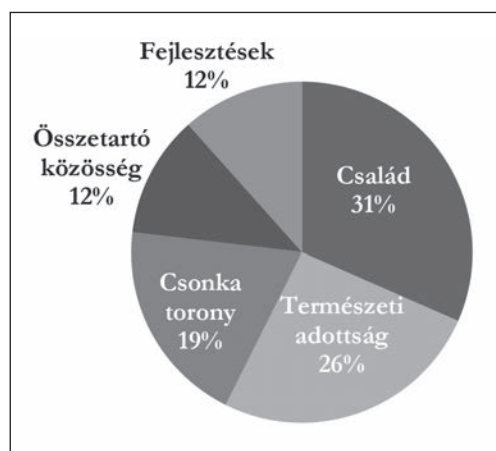
Forrás: A 2019-es csíkszenttamási falukutató tábor kérdőíves felmérése

A hatodik kérdés azt kutatja, hogy akik részt vesznek a turizmusban, ők milyen formában teszik ezt. Az 57 válaszadó közül legtöbben szállást adnak (40%), körülbelül fele ennyien foglalkoznak vendégfogadással (21%) és programszervezéssel (19%), valamint ven-

déglátással (18%), sütéssel, főzéssel. A vendégfogadás során például egy autóbusznyi vendég megérkezik egy adott házhoz, ahol szívélyesen fogadják, üdvözlik őket, megkínálják vendégváró falatokkal és általában pálinkával. Később a vendégfogadás helyéről a szállásadók elkísérik a vendégeket arra a helyre, ahol este nyugovóra térnek. (Egy helyeken 2-3-4-5 embert tudnak elszállásolni.) A szállásadó szállást nyújt, étkezést nem biztosít. A vendéglátással foglalkozó pedig szállást nem tud, vagy nem akar biztosítani, viszont étkezést igen.

Az egyéb kategóriába (2%) kerültek, azok, akik rendezvényeken árusítanak, táboroztatásban vesznek részt, zenélnak ünnepélyeken és fordító munkákat látnak el.

A hetedik kérdés a jövőt vizsgálja, arra ke-

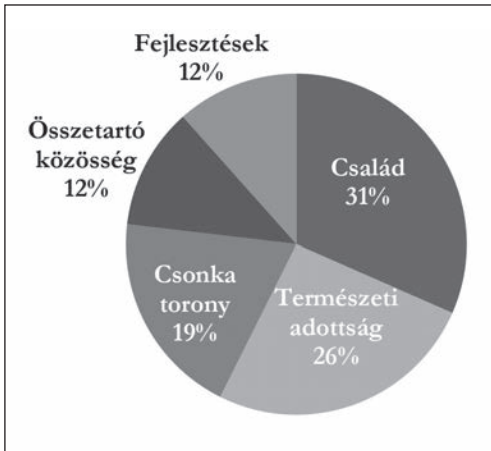

5. ábra

A helyi turizmusban résztvevők feladat megoszlása, %

Forrás: A 2019-es csíkszenttamási falukutató tábor kérdőíves felmérése

resi a választ, hogy foglalkoznának-e falusi turizmussal. A megkérdezettek 58% -a a jövőben sem vállalna turizmussal kapcsolatos feladatot. 20% nem válaszolt a kérdésre. Amennyiben a nemmel válaszolok, és a nem válaszolok számát összeadjuk, akkor 78% -ot

6. ábra

A jövőben falusi turizmussal szívesen foglalkozók megoszlása, %

Forrás: A 2019-es csíkszenttamási falukutató tábor kérdőíves felmérése

kapunk. Ez azt jelenti, hogy a megkérdezettek 4%-kal magasabb hajlandóságot mutatnak az alapálláshoz viszonyítva arra vonatkozóan, hogy a jövőben turizmussal foglalkozzanak.

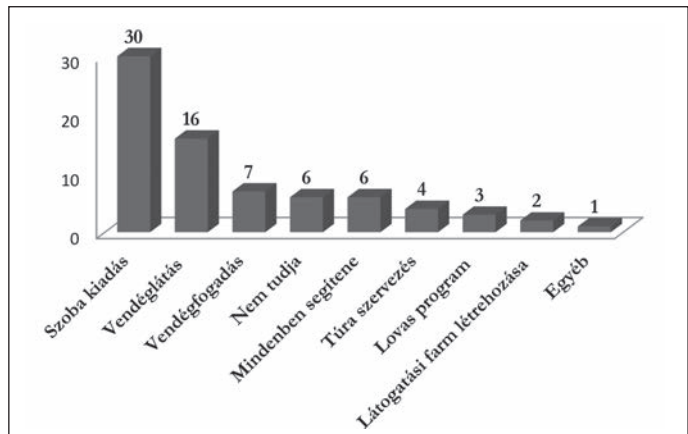
A nyolcadik kérdés arra keresi a választ, hogy akik a jövőben foglalkoznának turizmussal, ők ezt milyen tevékenység keretében tennék. A 87 válaszadásból legtöbb a szoba kiadásra vonatkozik (30 fő), vendéglátással 16 személy foglalkozna szívesen, míg vendégfogadással 7 fő. Hat személy bármiben részt venne, míg újabb hat főnek nincs elképzelése, hogy miben tevékenykedne, de érdekli őket a turizmussal kapcsolatos tevékenység. Négyen túraszervezésekkel, túravezetésekkel, kirándulások lebonyolításával szeretnének foglalkozni, melyeknek a helyszíne főleg a hegyekben lenne. Három sze-

mély lovas programban gondolkozik, lovas kocsis túrák szervezése által. Két fő látogatási farmot szeretne létrehozni, amely betekintést nyújtana a falusi életbe, az állattenyésztés, a növénytermesztés, a helyi hagyományok megismertetése révén. Egy-egy személy említette, hogy részt venne a turisták helyi termékekkel való ellátásában, a helyi termékek eladásában (pl.: népviselet értékesítésében), segítené a panzióban, eligazítaná a turistákat, fejlesztené a szórakozási lehetőségeket, táborokat szervezne (helyieknek és külföldieknek egyaránt), népszerűsítené a kultúrát, a kórust, intézné a szállítást és van, aki medve lest szervezne.

A kilencedik kérdés azt vizsgálta, hogy miben látja a falu jövőjét. A megkérdezettek legnagyobb része, 24%-a, 71 válaszadó a turizmusból látja a falu jövőjét. 30 fő nem válaszolt a kérdésre.

A tízedik kérdés a turizmussal kapcsolatos fellendítési javaslatokat vizsgálja.

A megkérdezettek közül 17 főnek semmilyen javaslata nem volt a turizmus fejlesztésére, amely részben adódott az érdektelenségből is; a többiek viszont számos ötletet mondtak.

7. ábra

A jövőben falusi turizmussal szívesen foglalkozók tevékenységi köre (fő)

Forrás: A 2019-es csíkszenttamási falukutató tábor kérdőíves felmérése

Összességében a lakosság a turizmus fellendítését a szálláshelyek növelésében, vendéglátó egységek létesítésében, szórakozó helyek kialakításában, a kínált programok körének bővítésében; az infrastruktúra fejlesztésében, felújítások, fejlesztések, innovációk szélesítésében; marketing és reklám tevékenységek aktív működtetésében látják.

A szálláshelyek közül legtöbben panzió (25 fő) építését, nyitását javasolták. Van, aki a téli nyári elszállásolási lehetőséget egyaránt fontosnak gondolja. A helyszínek között szerepelt a hegyekben történő panzió nyitás gondolata is. Újabb 7 fő további szálláshelyek létesítését javasolta az erdőknél, vizeknél. Hat fő vendégházak kialakítását, két fő fogadó létesítését, egy-egy fő pedig weekend házak építését és régies házak kiadásában lát lehetőséget.

A lakosság szükségesnek érzi a vendéglátó egységek számának növelését is. A legtöbb konkrét észrevétel (20 fő) az étterem nyitását szorgalmazná. Olyan étteremét, ahova egy család, egy nő is beülhet. A jelenlegi kocsmázási lehetőségek ugyanis inkább a férfiaknak kedveznek. Hatan a cukrászdát hiányolják, négyen vendéglőt hoznának létre. Ezen túl javaslat érkezett egy-egy említéssel kávézó, rendezvényterem, pizzázó és lakodalmak lebonyolítására szolgáló épület kialakítására.

A szórakozó-helyek kialakítását kilencen szorgalmazzák. Ezek között két-két esetben konkrétan megjelent a disco és a kulturált szórakozó hely, színházi előadások megtekinthetősége iránti igény.

A programok körének kiterjesztésére is számos javaslat érkezett. 34-en gondolják, hogy a programok mennyiségét bővíteni kell. Legtöbben (9 fő) a túrák szervezését növelnék, melyben szívesen vállalnának szerepet. Több kirándulás szerveznének a faluban, hegy-mászást, idegenvezetést a hegyekben, túra utakat építenének ki, erdei és fenyves túrák szervezését látják szükségesnek. Program javaslatként megjelent a lovas turizmus (2 fő), a medveturizmus, az idegenvezetés, a táborok

szervezése az Egyeskőnél (1-1 fő). A programok között szerepelt a hagyományos dolgok népszerűsítése (1 fő); műsorok, fellépések (3 fő) a fúvósok és (nép)táncosok által; táncház működtetése, a kézművesség népszerűsítése, a falu olimpia, a gasztronómiai rendezvények és a búcsú. Minél több programra lenne szükség a gyermekek számára is, javasolt játszók komplexum létrehozása. Van, aki úgy gondolja, hogy kistérségi szinten heti programot kellene összeállítani és közösen fejleszteni. Van, aki összekötött programokat javasol pl. a hivatalnál kirándulásokat.

A marketing és reklám területen is hiányosság érződik (24 fő). A lakosság szerint a helyi adottságok megismertetésére nagyobb reklámozást kellene fordítani, mert az emberekhez (potenciális turistákhoz) nem jut el a falu jellegzetességeinek bemutatása. Ehhez összefogásra, európai pályázatokra is szükség lenne. Weboldalon kellene a túrákat hirdetni, tudatni az értékeket, látnivalókat, programokat bemutatni. Szükség lenne turisztikai irodákra.

A felújítások, fejlesztések és innováció iránti igény (71 fő) is számos területen megmutatkozott. Legtöbben (26 fő) a Szt. Anna feredő (= fürdő) és a Feneketlen-tó (17 fő) környékének rendbehozatalát sürgetnék. A turisztikai látványosságoknak számító Csonka – toronyhoz (5 fő) vezető út is fejlesztésre szorul és javasolt lenne a környékére további turisztikai elemet építeni. Két fő tájház, egy fő pedig falumúzeum létrehozását javasolja. Van, aki az Anna kápolna környékének kiépítését szorgalmazza. A kultúrház bebútorozására, modernizálására, marketing célú felhasználására és lakodalmak lebonyolításának színhelyeként történő felhasználására is érkezett hozzászólás. A többi javaslat általánosságban említi a látványosságok rendbe hozatalának és a nevezetességek környékének kiépítését, valamint az élménylehetőségek bővítését.

Az infrastrukturális fejlesztések szükségességét 16 fő említette. Kiemelték a mezei utak karbantartásának fontosságát, mivel ezt

a víz kimossa, és a terepautók szétnyomják. A turisztikai látványosságoknak a helyeit ki kell építeni és a megközelíthetőségüket egyszerűbbé kell tenni.

A turizmus fellendítésének megoldását sokan a fiatalok (12 fő) aktív, összetartó közreműködésében látnák, amely egyben munkahely teremtési lehetőség is jelentene. Vannak (5 fő), akik a Polgármesteri Hivatal feladatának tekintik a turizmus megindításához szükséges pénzalap megteremtését. Van (1 fő), aki a közbirtokosság támogatására támaszkodna és tőlük várja, hogy a faluban támogassák a turizmusfejlesztési beruházásokat (pl.: látogatási farm létrehozásához, tábor szervezéséhez anyagilag hozzájáruljanak). Van (1 fő), aki állami feladatnak tartja a turizmus helyi fellendítését. Egyes meglátások szerint az aktív korosztálytól jobb hozzáállásra lenne szükség, kulturális szempontból kellene fejlődni. A falu részéről is nagyobb összefogásra van szükség (7 fő), s ugyanakkor az emberek mentalitásán is változtatni kellene. A környezetvédelemre, környezetszennyezés elkerülésére, a környezet tisztántartására a jelenleginél jóval nagyobb hangsúlyt kellene fektetni. A közvagyon védelmére csoport kialakítása is felmerült igényként. Ezentúl a turizmus fejlesztéséhez kedvező fejlesztéspolitikára, hozzáértő szakemberekre, támogatások szerzésére, tanácsadásra és a testvérvárosok együttműködésére van szükség.

A tizenegyedikől a tizennegyedik kérdés a turizmust befolyásoló tényezőket méri fel. Vizsgálja a helyi közbiztonságot, a település közösségi életét, a helyi szórakozási lehetőségeket és a szolgáltatások színvonalát a kérdőívet kitöltők szemszögéből.

Az eredmények alapján megállapítható, hogy a legnagyobb elégedettség az említett négy kategória közül a közbiztonsággal van. A válaszadók 86%-a elégedett, illetve nagyon elégedett a helyi közbiztonság helyzetével, mindössze 14% érzi kevésbé biztonságban magát.

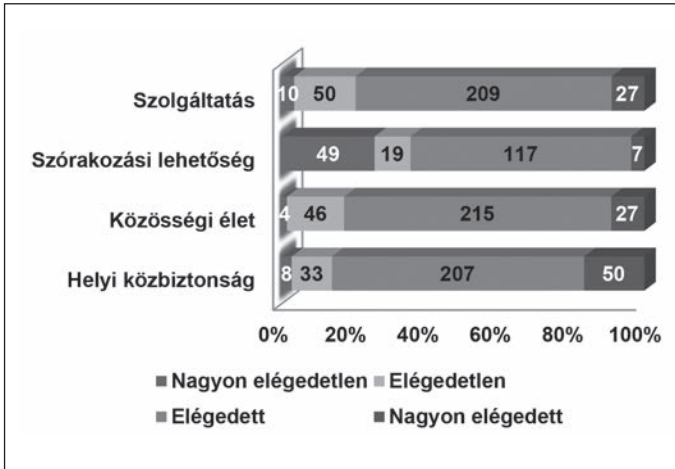
A település közösségi életével a megkérdezettek 83%-a elégedett, illetve nagyon elégedett. Kurkó Hajnallal, Csíkszenttamás kulturális, művelődési referensével készített interjúmból kiderül, hogy Csíkszenttamás mozgalmas közösségi élet él. Minden korosztály számára igyekeznek változatos programokat kialakítani a falun belül, a testvér településekkel és a környező településekkel is együttműködve. Néhány ezek közül: a tófenéki táncfesztivál, a parasztolimpia, a gyereknap, az erélyi legényes találkozó, a pünkösdi búcsú, a húsvéti bál, és az őrűz gyűjtés.

A helyi szolgáltatásokkal a megkérdezettek 80%-a bizonyult elégedettnek vagy nagyon elégedettnek. Az alapvető igényhez szükséges szolgáltatások könnyen és jól elérhetőek.

A helyi szórakozási lehetőségekkel viszont a megkérdezettek döntő többsége, 56%-a elégedetlennek bizonyult. Hiányolják a helyi kulturális szórakozási lehetőségeket: a színházat, a tájházat, igényes helyet, ahol az egész család megtalálja a neki való szórakozási lehetőséget és a vendéglátó egységeken belül igénylik az étterem, a pizzeria és a cukrászda kialakítását. Többen megjegyezték, hogyha vendég érkezik hozzájuk, akkor nincs a faluban olyan igényes hely, ahova el tudnák vinni őket. A 8. ábra szemlélteti az elégedettségek mértékét a válaszok alapján. A sávdiagram elejétől a nagyon elégedetlen, az elégedetlen, az elégedett, majd a nagyon elégedett jelzőkhöz tartozó szám adatok láthatók.

A tizenötödik kérdés azt vizsgálta, hogy a helyiek mennyire boldogok. A válaszadók leg többje, 229 fő, azaz 78%-a nagyon boldognak érzi magát Csíkszenttamáson. Ez a turizmus szempontjából kedvező adat, mivel a helyi atmoszféra hatással van. Kicsit boldognak 59 fő, 20%; nem nagyon boldognak 6 fő, 2%; míg boldogtalannak egy fő érzi magát.

A továbbiakban a kutatás során a turizmus meghatározó egyéniségével, Bács Imrével készített interjú tartalmi összegzése olvasható.

8. ábra

A helyi közbiztonsággal, közösségi élettel, szórakozási lehetőségekkel és szolgáltatásokkal történő elégedettség megoszlása (fő)

Forrás: A 2019-es csíkszenttamási falukutató tábor kérdőíves felmérése

Interjú összegzése a Székelyföldi kalandtúrák kialakítójával, Bács Imrével

Bács Imrének egy gyermeke és egy lánya van. A régi hagyomány szerint a lányok férjhez mennek, őket elviszik otthonról, de a fiúknak lehetőséget kell adni, hogy otthon maradjanak.

Bács Imre a Csíki - medence lehetőségeit vizsgálva megállapította, hogy zordak a körülmények a természettséghez. Míg az 50-70 km-re levő Udvarhelyi vagy a Szentgyörgyi zónákba majdnem minden megterem, addig a medencében „a farkas elviszi a telet”. Az utóbbi 10 évben melegekedett az éghajlat, de még nem annyira, hogy természettségre megfelelő legyen. Csíkszenttamáson nincsenek gyárak, az iparban sem lehet elhelyezkedni.

Bács Imre embereket fuvarozott külföldre, szállított. A hosszú utak alatt ötletelgetett a jövőn. „Mit érnek a szép tájaik, a szép hegyeik, ha nem lehet megélni belőle?” Sok mindennel foglalkozott mielőtt kiépítette saját vonalát a turizmusban. Megépítették a Szent Anna feredőt kaláka stílusban a szent-

tamási és megyei tanáccsal karöltve, hogy rend legyen. Ott volt az épület, de senki nem csinált vele semmit. Bács Imre licit alapján kivette, rendezvényeket csinált, látta, hogy szükség van erre. Csinált futballpályát, lelátót, padokat, a fiataloknak szervezett futballbajnokságot. A polgármestert és a közbirtokosságot addig befolyásolta, hogy építsenek egy színpadot, amíg az ő tervei és elgondolásai alapján megcsinálták a színpadot. (A közbirtokossághoz a pénz miatt kellett fordulni.) Kedves Róberttel (akkori alpolgármesterrel) és a tanács-

csal együtt Faluolimpiát szerveztek. Már a táncfesztiválok is kezdtek nagyok lenni, s a rendezvények olyan jók, amelyek újabb fejlesztést igényeltek. Száraz időben nem volt baj, esős időben azonban Bács Imre a rendezvények napján a fél éjszakát beragadt személyautók kimentésével töltötte, mivel neki volt terepjáró autója. Következő lépésként szükségessé vált az utak fejlesztése, azonban a tanácsnak nem volt pénze. Ezt már egyrészt Bács Imre sem tudta megfizetni, másrészt az út nem az övé volt. Az addig általa bérelt, rendben tartott területek idővel az enyészet útjára léptek.

Csíkszenttamáson tudták, hogy Bács Imre ismeri a hegyeket, ezért az egyik lakos úgy akart kedveskedni a saját vendégeinek, hogy megkérte Bács Imrét, hogy vigye el a vendégeit, olyan területre, amit csak terepjáróval lehet megközelíteni és különleges helyek, ezért bárki nem láthatja. Ebből indult az alapötlet és aprólékosan rakodott össze, hogy családjával terepjárós túrákat szervezzenek. Az elképzelés az volt, hogy otthon, az öreg házat alakítják ki vendégfogadó helyé, de

nem tudtak a rokonokkal megegyezni, ezért a szálláshelyet a nagy hegyekbe alakították ki, ahol az ősöknek volt egy gyenge minőségű kaszálójuk.

Bács Imre meglátta a lehetőséget, azonban a vállalkozáshoz sok merészség és kitartás kellett. 2018. májusban, júniusban kétségekbe voltak esve, hogy ugyan a jelentkezések megvannak, de egyáltalán jönni fognak-e a vendégek. Előleget senkitől sem kértek.

Azt a közönséget célozták meg, akik nem szeretnek vezetni vagy unják a buszozást. Általában 7-8 fős utazásokat bonyolítanak. Ez a kis csoport egy helyen összegyűlik, általában az egyik utazó személynél, innen Bács

Imre a saját maga mikrobuszán elszállítja őket Erdélybe. Tehát helyből, helybe viszik a vendégeket. A vendégekört elsődlegesen Magyarország adja. A teljes ellátásról és a programokról is gondoskodnak családi vállalkozás keretében.

A fő tevékenységük, hogy a hegyeket, a láncvonulatokat és a jellegzetes dolgokat bemutatassák a vendégeknek, amelyek nem megközelíthetőek egy 50 személyes busszal, sem kiskocsival, csak terepjáróval. Az üzletnek ma már nincs szüksége reklámra, a vendégek elmesélik ismerőseiknek az élményeiket és a foglalások biztosítva vannak, tehát a szájreklám működik (Bács, 2019).

<p>Erősségek</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ Megközelíthetőség ✓ Vasútállomás ✓ Változatos helyi gazdátársadalom ✓ Hagyományörzés ✓ Több természetes szobákkal is rendelkező felújított kultúrház ✓ Térségi együttműködésre való nyitottság 	<p>Gyengeségek</p> <ul style="list-style-type: none"> — Előregedés — Fiatalok elvándorlása — Csökkenő születésszám — Iskolai infrastruktúra — Balesetveszélyes sorompó — Kedvezőtlen agráradoottságok — Föld hiány — Alacsony foglalkoztatási ráta — Alacsony a gazdasági társaságok száma — Pályázás során jelentkező hibák
<p>Lehetőségek</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ EU pénzforrások/ támogatások ✓ Turizmus új trendjei ✓ Agroturizmus (a városi lakosság növekvő igénye) ✓ Sípálya korszerűsítése 	<p>Veszélyek</p> <ul style="list-style-type: none"> — Árvízveszély — Gazdasági világválság — Etnikai feszültségek — Fejlesztési korlátozások — Változó szabályok

1. tábla

Csíkszenttamás SWOT analízise

Forrás: Saját szerkesztés, Csák László et al. (2015): Strategia de dezvoltare – 2015-2020 comuna tomești, judetul Harghita versiunea în limba maghiară, Planificatio alapján, p.63.

Összegzés

Székelyföldről tartozó Csíkszenttamás turisztikai lehetősége a természeti adottságának köszönhetően kiemelt lehetőséget rejt. Ezt támasztja alá az interjú és a lakossági kérdőívekre adott válaszok, amely szerint a megkérdezettek legnagyobb része, 24%-a,

azaz 71 válaszadó a falu jövőjét a turizmusban látja.

A helyszínen végzett egy hetes falukutatás során 300 válaszadó 15 turisztikai kérdésre történő válasza alapján történt az elemzés. A válaszadók legnagyobb részét a nők képviselték, (70%), a házas/élettársi kapcsolatban élők (73%), valamint a 61 és 70 év közöttiek.

A köztudatban turisztikai látványosságnak számít a római katolikus erődtemplom, amelyben műemlék található (Csíkszenttamási Madonna), a Csonka torony, a meleg vizű feneketlen forrás, a Szent Anna kápolna.

Sűrgető feladat azonban ezeknek a nevezetességeknek, a környéküknek a kiépítése és a minél egyszerűbb megközelítési lehetőségük kialakítása. Amíg a területek bérbé voltak adva, addig a karbantartásuk is megoldott volt és számos programnak adtak helyszínt, pl.: faluolimpiának, kulturális rendezvényeknek. Az utóbbi időben azonban a pénzhiány miatt ezekre a dolgokra kevés figyelmet fordítottak, ami egyre nagyobb anyagi ráfordítással hozható rendbe.

A lakossági válaszokból kiderült, hogy többen foglalkoznának turisztikai tevékenységgel, mint, amennyien ezt valójában teszik, ehhez azonban támogatásra lenne szükségük. Az anyagi támogatást sokan a falu vezetőségétől és a közbirtokosságtól várják. A lakosság nagyon büszke a már megvalósult utak, infrastruktúrák fejlesztésére, s a továbbiakban is várják ennek a folytatását. Szeretnék, ha legális keretek között működőképes lenne a turizmusban való tevékenységek végzése. A megkérdezettek 22%-a szívesen foglalkozna falusi turizmussal. Népszerűnek tűnik a szobakiadás, a vendéglátás és a vendégfogadás tevékenység köre. A felmérés szerint a programok szervezésével és létrehozásával is sok ember szívesen foglalkozna, mint például túraszervezéssel, túravezetéssel, kirándulások lebonyolításával, a lovas programok szervezésével, látogatási farm létrehozásával, a turisták helyi termékekkel való ellátásával, helyi termékek eladásával, segítségnyújtással a panziókban, turisták eligazításával, a szórakozási lehetőségek fejlesztésével, táborok szervezésével, a helyi kultúra népszerűsítésével, medve les szervezésével.

A kérdőívből kiderül, hogy a turizmus megindítását a fiatalok aktív részvételével látják megvalósíthatónak, ehhez azonban

a falu részéről összefogásra van szükség és bizonyos szemléletmód váltásra, ami lehetővé teszi mindezt. Javasolt az összefogás más falukkal is, hogy térségi szinten tudjanak minél élménydúsabb, változatosabb programokat kialakítani. A bevétel szempontjából is a hosszabb tartózkodási idő, nagyobb előnyökkel jár. A turizmus beindítása jelentős munkahely teremtő lehetőséget is biztosítana. Összességében tehát elmondható, hogy a táj szépsége adott és a falu jövőjének érdekében szolgálná az összefogással megvalósuló turizmus kiépítése. Az elindításhoz kiindulópontot jelenthetnének az EU-s pályázatok és a képzett szakemberek tanácsadása.

FELHASZNÁLT SZAKIRODALOM

Ajtay F. (2009): Erdély természeti csodái. Stúdium Könyvkiadó, Kolozsvár. 236. p.

Csák L. - Veres V. - Kiss D. - Dániel B. - Toma S. - Csizmás Á. - Makó T. - Csiszér L. (2015): Strategia de dezvoltare – 2015-2020 Comuna Tomești, Judetul Harghita versiunea în limba maghiară, Planificatio.

Csikcsodai (2020): Karakói híd. <http://csikcsodai.eloerdely.ro/ipari-es-muszakimegoldasok/technologia/karakoi-hid> (Letöltési idő: 2020.04.26.)

Donkóné Simon J. (szerk.) (2002): Erdélyi honismereti barangolás. Littera Nova Kiadó, Budapest. 64. p.

Hantz P. - Pozsony F. - Füreder B. (2015): Kürtőskalács, Háromszék Vármegye Kiadó, Sepsiszentgyörgy. 56. p.

Elekes T. (2006): Erdély. Cartographia Kiadó, Budapest. 264. p.

Fekécs E. (2019): Szikrázó fehér téli ruhát ölt a Madarasi – Hargita. <https://sokszinuvidek.24.hu/viragzo-videkunk/2019/12/13/tel-hargita-foto/> (Letöltési idő: 2020.05.30.)

Fucskár Á. - Fucskár J. A. (2010): Székelyföld csodái. Csík és a moldvai csángó vidék. Alexandara Kiadó, Pécs. 176. p.

- Hegedűs I. J. (2015): Székelyország, Szerelmes földrajz, Magyar Napló, Budapest
- Iochom Zs. (2011): Újjararásolták a Szent Anna-feredőt. <https://szekelyhon.ro/faluszerte/ujja-varazsoltak-a-szent-anna-furdot> (Letöltési idő: 2020.06.07.)
- Kandert K. (2018): Székelykapu: Erdély öröksége a világnak In: Tudománypláza. <https://tudomanyplaza.hu/szekelykapu/> (Letöltési idő: 2020.06.07.)
- Kósa L. (1982): Székelyföld. In.: Ortutay Gy. (szerk.) Magyar Néprajzi Lexikon. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Kolozsi Á. (2018): 100 éve szakították el Erdélyt. In: Index. https://index.hu/techtud/tortenelem/2018/12/01/erdely_elszakitasa_gyulafehervari_roman_nepgyules_1918/ (Letöltési idő: 2021.08.07.)
- Kurkó H. (2019): Csíkszenttamási falunapok. In: Hargitanépe. <https://hargitanepe.eu/csikszenttamasi-falunapok/> (Letöltési idő: 2020.06.01.)
- Léstyán F. (2000): Megszentelt kövek I-II. A középkori erdélyi püspökség templomai. Római Katolikus Érsekség, Gyulafehérvár. 1061. p.
- Nagy Á. (2019): Falun az Olimpia – Csíkszenttamás. <https://erdelyivendeghazak.ro/hu/prg/66/6/falun-az-olimpia-csikszenttamás-programok> (Letöltési idő: 2020.05.17.)
- Orbán B. (2003): A Székelyföld leírása. Arcanum Adatbázis Kft. <https://mek.oszk.hu/04800/04804/html/> (Letöltési idő: 2021.08.09.)
- Sepsiszéki Nagy B. (2000): Székelyföld falvai a XX. század végén II. Nap Kiadó. 326. p.
- Szilágyi Palkó P. (2011): Erdély legszebb túraútvonalai. Totem Kiadó, Budapest. 526. p.
- Vargyas A. (2005): Székelyföld útikalauz. Pallas-Akadémia Könyvkiadó, Csíkszereda. 396. p.
- Várad P. P. - Löwey L. (2002): Erdély. PéterPál Kiadó, Veszprém. 216. p.
- Vincze Mária (2005): Románia vidékpolitikája felül- és alulnézetből, Sümegi Nyomdaipar, Pécs https://ktk.pte.hu/sites/ktk.pte.hu/files/images/kepzes/phd/habil_vincze_maria.pdf (Letöltési idő: 2021.08.07.)
- Interjúalanyok:
Bács Imre, a Székelyföldi kalandtúrák kialakítója, 2019. július
- Kurkó Hajnal, Csíkszenttamás kulturális és művelődési referense, 2019. július

A FALU – szerzői útmutató

„A FALU” c. negyedévente megjelenő lektorált szakmai folyóirat, amely magyar nyelven tesz közzé a vidékfejlesztés témaköréhez kapcsolódó eredeti kutatási eredményeket. A folyóirat akadémiai besorolása:

- MTA IV. Agrártudományok Osztálya - magyar nyelvű folyóiratok: A,
- MTA IX. Gazdaság- és Jogtudományok Osztálya, Regionális Tudományok Bizottsága - magyar nyelvű folyóiratok: C.

A folyóiratot 1985-ben alapította az Agroinform Kiadó és Nyomda Kft. A kiadás joga 2012-ben a Nemzeti Agrárszaktanácsadási, Képzési és Vidékfejlesztési Intézethez (NAKVI), majd pedig a mostani Herman Ottó Intézet Nonprofit Kft.-hez (HOI) került át.

„A FALU” nagy hagyományokkal rendelkező, minősített, – azaz két lektor által értékelt – tudományos folyóirat, a benne található közlemények megfelelnek ezeknek a követelményeknek. A cikkek által feldolgozott témakörök tudományos szemléletűek, módszertanilag megalapozott, igényes szakmai nyelvezettel íródnak. Valamennyi tanulmányhoz angol nyelvű összefoglaló (abstract) is tartozik. A tanulmányok végén a felhasznált szakirodalmat szabályos jegyzékben tüntetik fel. A cikkek – noha tudományos igényűek – ismeretterjesztő jelleggel és az igényes vidéki olvasóközönség számára is közzétehető nyelvezettel íródnak.

A folyóiratban publikált tanulmányok tematikája változatos, lefedik a modern vidéktudományok szakterületeit úgy, mint az agrárgazdaságtan, a földrajztudomány, a környezettudomány, a közgazdaságtan, a közigazgatás, a politikatudomány, a regionális tudomány, a szociológia, a természetvédelem és a turizmus területeit. Míg az egyes diszciplínák szabályai szerint készült közlemények módszertani megközelítései különbözőek, a vizsgálatuk tárgya minden esetben a vidékre és a vidéki térségek fejlesztésére fókuszál.

A kéziratok elkészítése:

Az elkészült és benyújtásra kerülő kézirat hossza – táblázatokkal, ábrákkal és irodalomjegyzékkel együtt – nem haladhatja meg a 20 oldalt. A kézirat szövege A4-es lapméretben, Times New Roman betűtípussal és 12-es betűmérettel, sorkizártan készüljön.

A címdoldalon sorrendben a következők szerepeljenek:

- a kézirat címe, esetleg alcíme,
- a szerző(k) neve, a szerző(k) tudományos fokozata (ha van), munkahelye, beosztása, elérhetősége.

A kéziratok szerkezete:

- absztrakt magyar nyelven,
- absztrakt angol nyelven,
- bevezetés, irodalmi feldolgozás,
- felhasznált anyag és alkalmazott módszertan,
- eredmények és azok értékelése,
- következtetések, javaslatok,
- köszönetnyilvánítás (amennyiben indokolt),
- felhasznált irodalom.

Az absztraktot magyar és angol nyelven is el kell készíteni. Az nem tartalmazhat rövidítéseket, s fontos, hogy a magyar és angol nyelvű összefoglalás hossza igazodjon egymáshoz. Az absztraktok hossza minimum 10, maximum 25 sor legyen.

A kézirat elkészítésekor kérjük, vegyék figyelembe, hogy annak közérthetősége különösen fontos az olvasók számára. A cikk elején, annak bevezetőjében kérjük feltüntetni a leglényegesebb szakmai-tudományos kérdéseket, állításokat, kutatási problémákat, amelyre a tanulmány reagálni kíván. Ehhez kapcsolódóan egyértelműen megfogalmazandó(k) a tanulmány célkitűzése(i), amennyiben releváns hipotézise(i). Elvárás, hogy már ez alapján derüljön ki a közlemény újszerűsége, érdekessége. A szövegben az egyes fejezetek között a lényegre törő közcímek használatát kérjük.

A módszertani részben világosan és pontosan kell bemutatni vagy hivatkozni azokat a módszereket, adatbázisokat, amelyek alapján a szerzők a kutatást, vagy elemzést elvégezték és az eredményeket megkapták. Fontos bírálati szempont a közlésre szánt tanulmány elfogadásakor, hogy a kézirat összefoglalójának szövege hiteles és értékelhető választ ad-e a felvetett és vizsgált vidéki problémá(k)ra.

Az irodalmi hivatkozásokat a legújabb eredeti közleményekre és összefoglalókra kell korlátozni. Csak azok az irodalmi hivatkozások sorolhatók fel, amelyekre a szövegben utalás történt és direkt kapcsolatban vannak a vizsgált és bemutatott kérdésekkel, problémákkal, eredményekkel.

A szövegben belüli szakirodalmi utalásokat a következő módon, zárójelben kérjük feltüntetni:

- Egy szerző esetén a szerző nevére hivatkozással: a szerző neve, ezt követi a közlemény megjelenésének évszáma vesszővel elválasztva (Kovács, 2009).
- Három vagy több szerző esetén: az első szerző pontos neve után „et al.” és a közlemény megjelenésének évszáma vesszővel elválasztva (Benedek et al., 2014).
- Ha két szerző van, akkor mindkettő nevét ki kell írni gondolatjellel elválasztva (Szöllősi – Molnár, 2018).
- Egy szerzőnek ugyanazon évben megjelent több munkájára történő hivatkozás esetén a szerző neve, az évszámok „a”, „b”, „c” stb. megjelöléssel (Szöllősi, 2010a).
- Szó szerinti idézetnél az oldalszám megadása kötelező.

Az irodalomjegyzéket a tanulmány végén abc-sorrendben kérjük közölni a következők szerint:

- Folyóirat esetében: Benedek Zs. – Fertő I. – Baráth L. – Tóth J. (2014): Termelői heterogenitás a rövid ellátási láncokban: a piacokon értékesítő gazdák jellemző különbségei. *A Falu* 25 (4) pp. 15-30.
- Könyv esetében: Kiss I. (2014): *Az Alföld helyzete és perspektívái*. Alföld Kiadó, Szeged. 250. p.
- Könyvfejezet esetében: Csatóri B. (2018): *Rendszerváltoztatás Kelet-Közép-Európa vidé-*

kein és egy alföldi faluban, többféle nézőpontból. pp. 262-275. In.: Pénzes J. (szerk.) *Falu - város - periféria: határon innen és túl*. 374. p.

• Honlap esetében: www.ksh.hu, a letöltés dátuma 2021. július 20.

A táblázatokat magyar és angol nyelvű címmel kell ellátni. A táblázatok címét a táblázat alatt, középre igazítva kérjük elhelyezni. A táblázatokat – annak érdekében, hogy a szerkesztésnél pontosak legyenek – kérjük az adatsorokkal együtt megadni. A táblázatok forrását kérjük megjelölni, a szövegben megfelelő helyen jelenjen meg a táblázatokra való hivatkozás (1. táblázat). A táblázatok ne képként kerüljenek beillesztésre, azokat a Word dokumentumban kérjük elkészíteni.

Az ábrákat magyar és angol címmel kell ellátni. Az ábrák címét az ábra alatt, középre igazítva kérjük elhelyezni. Az ábrákat – annak érdekében, hogy a szerkesztésnél pontosak legyenek – kérjük az adatsorokkal együtt megadni. Kérjük a mértékegység és a jelmagyarázat megadását. Az ábra forrását kérjük megjelölni, a szövegben megfelelő helyen jelenjen meg az ábrákra való hivatkozás (1. ábra). Az ábrákat szerkeszthető excel file formában kérjük megküldeni.

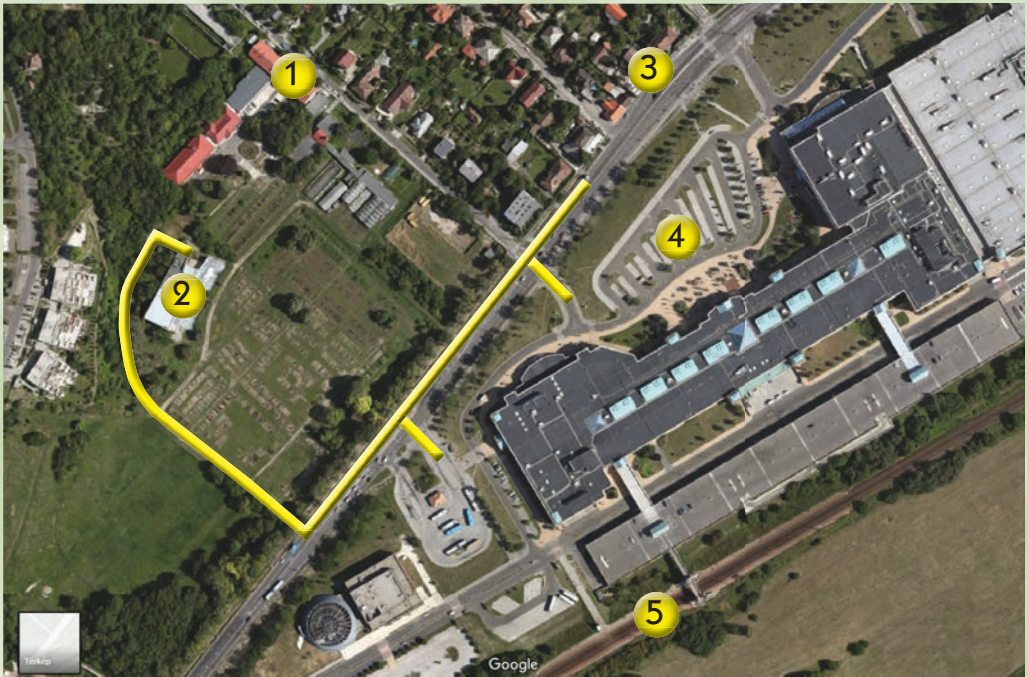
A kézzel együtt kérjük külön-külön csatolják a cikkben közölni kívánt táblázatokat, ábrákat (excel file), illetve képeket (jpg vagy tif file). Ezek fájlcíme jelezze az ábrák, táblázatok, képek sorrendjét. A kéziratban az ábrák, táblázatok és képek helyét, címét kérjük arab számokkal jelölni.

A kéziratokat elektronikus formában küldött levél mellékleteként kérjük beküldeni a következő e-mail címre: komarek.levente@mgk.u-szeged.hu

Köszönjük, hogy megfelelően előkészített kézzel segíti munkánkat!

Budapest, 2021. július 1.

A FALU c. folyóirat szerkesztősége

1. Herman Ottó Intézet Nonprofit Kft.
1223 Budapest, Park utca 2.
2. Herman Ottó Konferencia Központ
1223 Budapest, Nagytétényi út 190.
3. Lépcsős utcai buszmegálló:
33, 114, 133E, 138, 150, 213, 214
4. Campona parkoló
5. Budatétény vasútállomás

Intézetünk és a konferencia központ megközelíthető közúton és vasúton egyaránt, tömegközlekedéssel a Móricz Zsigmond körtér, a belváros és Csepel irányából is érkeznek buszok a Lépcsős utca megállóba.

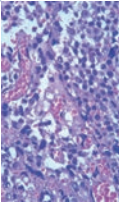
Szeretnénk felhívni a figyelmet arra, hogy a személygépkocsival érkezők járműveikkel a szomszédos Campona bevásárlóközpont parkolójában tudnak biztonságosan parkolni, és a térképen jelzett útvonalakon, gyalogosan közelíthetőek meg épületeink!

MAGYAR ÁLLATORVOSOK LAPJA

HERMAN OTTÓ INTÉZET
Agrár Lapok Kft. - Budapest, 2016

100 éves emléktábla
A Magyar Állatorvosok Lapja 100 éves jubileumát ünnepelve emléktábla készült a lap történelméről és a magyar állatorvosok szerepéről.

100 éves emléktábla
A Magyar Állatorvosok Lapja 100 éves jubileumát ünnepelve emléktábla készült a lap történelméről és a magyar állatorvosok szerepéről.

HUNGARIAN AGRICULTURAL RESEARCH

HERMAN OTTÓ INTÉZET
Agrár Lapok Kft. - Budapest, 2016

100 éves emléktábla
A Magyar Állatorvosok Lapja 100 éves jubileumát ünnepelve emléktábla készült a lap történelméről és a magyar állatorvosok szerepéről.

HERMAN OTTÓ INTÉZET

HALÁSZAT

HERMAN OTTÓ INTÉZET
Agrár Lapok Kft. - Budapest, 2016

100 éves emléktábla
A Magyar Állatorvosok Lapja 100 éves jubileumát ünnepelve emléktábla készült a lap történelméről és a magyar állatorvosok szerepéről.

HERMAN OTTÓ INTÉZET

NÖVÉNYTERMELÉS

HERMAN OTTÓ INTÉZET
Agrár Lapok Kft. - Budapest, 2016

100 éves emléktábla
A Magyar Állatorvosok Lapja 100 éves jubileumát ünnepelve emléktábla készült a lap történelméről és a magyar állatorvosok szerepéről.

HERMAN OTTÓ INTÉZET

a falu

HERMAN OTTÓ INTÉZET
Agrár Lapok Kft. - Budapest, 2016

100 éves emléktábla
A Magyar Állatorvosok Lapja 100 éves jubileumát ünnepelve emléktábla készült a lap történelméről és a magyar állatorvosok szerepéről.

HERMAN OTTÓ INTÉZET

ÁLLATTENYÉSZTÉS TAKARMÁNYOZÁS

HERMAN OTTÓ INTÉZET
Agrár Lapok Kft. - Budapest, 2016

100 éves emléktábla
A Magyar Állatorvosok Lapja 100 éves jubileumát ünnepelve emléktábla készült a lap történelméről és a magyar állatorvosok szerepéről.

HERMAN OTTÓ INTÉZET

GAZDÁLKODÁS

HERMAN OTTÓ INTÉZET
Agrár Lapok Kft. - Budapest, 2016

100 éves emléktábla
A Magyar Állatorvosok Lapja 100 éves jubileumát ünnepelve emléktábla készült a lap történelméről és a magyar állatorvosok szerepéről.

HERMAN OTTÓ INTÉZET

KERTGAZDASÁG HORTICULTURE

HERMAN OTTÓ INTÉZET
Agrár Lapok Kft. - Budapest, 2016

100 éves emléktábla
A Magyar Állatorvosok Lapja 100 éves jubileumát ünnepelve emléktábla készült a lap történelméről és a magyar állatorvosok szerepéről.

HERMAN OTTÓ INTÉZET

NONPROFIT KFT.